

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*“Τεχνολογική αλλαγή, ο τομέας της πληροφορικής και
επικοινωνίας και οι πολιτικές απασχόλησης στην Ε.Ε. και
στην Ελλάδα”.*

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΥΡΙΑΖΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗ Ν. ΕΙΡΗΝΗ

ΒΟΛΟΣ 2006

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 5841/1
Ημερ. Εισ.: 16-02-2006
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΟΕ
2006
ΓΕΡ

« Θα ήθελα, με αφορμή αυτή την εργασία να ευχαριστήσω πρώτα απ' όλα το Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, που με φιλοξένησε όλα αυτά τα χρόνια και με τη γνώση που μου παρείχε, μου άνοιξε νέους πνευματικούς ορίζοντες. Επιπλέον ευχαριστώ όλους τους καθηγητές μου, οι οποίοι με τις γνώσεις και την προσωπική τους στάση συνέβαλλαν τα μέγιστα στην προσωπική μου εξέλιξη. Δεν θα παραλείψω βεβαίως να ευχαριστήσω όλους τους συμφοιτητές που γνώρισα και συνεργάστηκα μαζί τους. Ένα μεγάλο κομμάτι της προσπάθειας για την απόκτηση του πτυχίου μου οφείλεται και το χρωστάω σε τέτοιες συνεργασίες.

Το μεγαλύτερο ευχαριστώ όμως απευθύνω προς την οικογένειά μου, γιατί χωρίς την συμπαράσταση αυτής, υλική και συναισθηματική, την παρότρυνση, την πίστη τους σε μένα, ακόμη και την υπομονή τους σε δικές μου καθυστερήσεις και αναβολές, δεν θα μπορούσα σε καμία περίπτωση να ολοκληρώσω τις σπουδές μου και να ελπίζω σε ένα καλύτερο μέλλον. »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	5

ΜΕΡΟΣ 1^Ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
----------------------	----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ- ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

1.1 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ – Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ....	12
1.1.1 Το νεοκλασικό υπόδειγμα.....	13
1.1.2 Ενδογενής Τεχνολογική Εξέλιξη- Το υπόδειγμα Romer (1990).....	13
1.2 ΟΡΙΣΜΟΙ	15
1.2.1 Τεχνολογία.....	15
1.2.2 Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας (ΤΠΕ).....	16
1.3 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	17
1.3.1 Ο Ricardo για την τεχνολογική ανεργία.....	18
1.3.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί - Το παράδειγμα των ΗΠΑ.....	20
1.3.3	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	25
2.1.1 Η Συνθήκη της Ρώμης και του Μάαστριχ.....	25
2.1.2 Πράσινη και Λευκή Βίβλος	26
2.1.3 Τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια στο Έσσεν, τη Μαδρίτη και το Δουβλίνο.....	27
2.1.4 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ.....	27
2.1.5 Έκτακτο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Λουξεμβούργου 20-21/11/1997.....	29
2.1.6 Ενδεικτικές μεταβολές της ανεργίας τη διετία 1998-2000.....	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ

3.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ, ΕΝΑΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ	
3.1.1 Η νέα πρόκληση.....	32
3.1.2 Ισχυρά και αδύνατα σημεία της Ε.Ε.....	32
3.1.3 Η νέα κατεύθυνση.....	34
3.2 ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΒΑΣΙΖΟΜΕΝΗ ΣΤΗ ΓΝΩΣΗ.....	35
3.2.1 Μια κοινωνία της Πληροφορίας για όλους.....	35
3.2.2 Δημιουργία Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας και Καινοτομίας.....	37
3.2.3 Δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ίδρυση και ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρήσεων, ιδίως μικρομεσαίων.....	39
3.2.4 Οικονομικές μεταρρυθμίσεις για μια πλήρη & εντελώς λειτουργική αγορά.....	42
3.2.5 Συντονισμός Μακροοικονομικών Πολιτικών.....	45
3.3 ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΜΕ ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ & ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΕΝΟΣ ΕΝΕΡΓΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.....	45
3.3.1 Εκπαίδευση και κατάρτιση για τη ζωή και την εργασία στην κοινωνία της γνώσης...45	

3.3.2	Περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη: ανάπτυξη μιας ενεργητικής πολιτικής για την απασχόληση.....	47
3.3.3	Εκσυγχρονισμός της κοινωνικής προστασίας και προαγωγή της κοινωνικής ένταξης..	48
3.4	ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: 4 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

4.1	Ανασκόπηση.....	52
4.2	Αξιοποίηση της σημερινής ανάκαμψης και της δυναμικής της διεύρυνσης.....	53
4.3	Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΠΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΣΤΗΚΕ.....	55
4.3.1	Συνολική εκτίμηση.....	55
4.3.2	Βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών.....	57
4.3.3	Η συμβολή της απασχόλησης και της παραγωγικότητας στην ανάπτυξη.....	57
4.3.4	Η ανταγωνιστικότητα και η εσωτερική αγορά.....	59
4.3.5	Βιωσιμότητα της ανάπτυξης.....	60

ΜΕΡΟΣ 2^ο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ & Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ

5.1	Η ΕΛΛΑΔΑ ΙΣΟΤΙΜΟ ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε.....	63
5.2	ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (2003-2006).....	65
5.2.1	Το Μακροοικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας.....	66
5.2.2	Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας.....	68
5.2.3	Η ανεργία.....	68
5.3	ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ- ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	69
5.4	ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ- Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ.....	73
5.5	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	76

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	81
--	-----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	89
-----------------------	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	105
--------------------------	------------

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια να μελετήσουμε την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την απασχόληση. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της ευρύτατης διάδοσης των τεχνολογιών της πληροφορικής και της επικοινωνίας, οι αλλαγές που πραγματοποιούνται στον τομέα της απασχόλησης έχουν ιδιαίτερη σημασία. Ολόκληρη η Ε.Ε. και η χώρα μας, προχωρούν σε αναδιαρθρώσεις σε όλους τους τομείς, προκειμένου να ενισχυθεί η ανάπτυξη, η ανταγωνιστικότητα και η απασχόληση. Στόχος είναι να καταστεί η Ε.Ε. η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της υφηλίου, βασισμένη στη γνώση, ως το 2010. Κύρια ζητήματα είναι η ενθάρρυνση της γνώσης και της καινοτομίας, η ενίσχυση της ανάπτυξης και η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας.

Στην ανάπτυξη του θέματος παρουσιάζεται τόσο η σχέση της τεχνολογίας με την ανάπτυξη και την απασχόληση, όσο και η ιστορική εξέλιξη των πολιτικών της Ε.Ε. για την απασχόληση. Αναλυτική είναι η αναφορά σχετικά με την Συνθήκη της Λισσαβόνας, που αποτελεί τη βάση των οποιονδήποτε προσαρμογών στην Ένωση από το 2000 ως το 2010. Επίσης ιδιαίτερη σημασία έχει και η μελέτη της εξέλιξης της Ελλάδας, μέσα στα πλαίσια των παγκόσμιων και ευρωπαϊκών εξελίξεων. Αποτελέσματα θετικά και αρνητικά, ελλείψεις και προκλήσεις στη νέα εποχή της γνώσης, για την Ευρώπη ως σύνολο και για την Ελλάδα ξεχωριστά, εμπεριέχονται στην ανάπτυξη του θέματος.

Το παρών θέμα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο από οικονομικής όσο και από κοινωνικής πλευράς. Ο λόγος ωστόσο της ενασχόλησης με το θέμα, έγκειται στην ανάγκη να απαντηθούν προσωπικοί προβληματισμοί, να κατανοηθούν οι αλλαγές που συντελούνται και τελικά να διαμορφωθεί μία προσωπική άποψη για το εργασιακό περιβάλλον που πρόκειται να αντιμετωπίσουμε ως μελλοντικοί, "ποιος ξέρει", εργαζόμενοι.

ABSTRACT

In the present project becomes an effort to study the policy of European Union for the employment. In the season of globalisation and the widest distribution of information and communication technologies, the changes that are realised in the sector of employment have particular importance. Entire the EU and our country, advance in reformatations in the all sectors, in order to strengthen the growth, the competitiveness and the employment. The goal is, to become the EU the more competitive and the more dynamic economy of the world, based on the knowledge, until 2010. Main questions are the encouragement of knowledge and innovation, the aid of growth and the creation more and better places of work.

In the growth of subject, is presented the relation of technology with the growth and the employment, as also, which is the historical evolution of policies of EU for the employment. Analytic is the report with regard to the Treaty of Lisbon, which constitutes the base to anyone of the adaptations in the Union from 2000 until 2010. Also particular importance has the study of development of Greece, in the frames of the world and European developments. Results positive and negatively, lacks and challenges in the new season of knowledge, for Europe as total and for Greece separately, are included in the growth of subject.

The present subject presents particular interesting so much from economy as from social side. The reason however of pastime with the subject, lies in the need to be answered personal reflections, to be comprehended the changes that take place and finally, to be shaped a personal opinion for the labour environment, that we will have to face as future, "who knows", employees.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Η εργασία είναι η σκόπιμη δραστηριότητα, με την οποία ο άνθρωπος προσαρμόζει τα αντικείμενα της φύσης και τα κάνει κατάλληλα για την ικανοποίηση των αναγκών του. Στην πορεία κάθε εργασίας ο άνθρωπος ξοδεύει σωματική και πνευματική ενέργεια. Το αποτέλεσμα της εργασίας είναι τα χρήσιμα προϊόντα. Όμως ο ρόλος της εργασίας στη ζωή του ανθρώπου κάθε άλλο παρά περιορίζεται μόνο στο γεγονός ότι η εργασία αποτελεί απαραίτητο όρο για την ύπαρξη και την ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας, πηγή αύξησης του πλούτου της. Επιδρώντας πάνω στη φύση ο άνθρωπος αλλάζει και τον ίδιο του τον εαυτό, αναπτύσσει τις φυσικές και πνευματικές του ικανότητες. Η κοινή εργατική δραστηριότητα είναι εκείνη που τελειοποίησε το χέρι του ανθρώπου ώστε να μπορεί να δημιουργεί θαυμαστά έργα τέχνης. Η ίδια ώθησε τον άνθρωπο στην ανάπτυξη του έναρθρου λόγου και είναι πάντα μία λογική, συνειδητή και σκόπιμη δραστηριότητα. Χαρακτηριστική ιδιομορφία της είναι το ότι ο άνθρωπος για την παραγωγή ορισμένων προϊόντων χρησιμοποιεί εργαλεία που τα έχει κατασκευάσει ο ίδιος».

(Σύγχρονη Εποχή 1975)

Η εργασία επομένως, είναι ένας παραγωγικός συντελεστής, ίσως ο σημαντικότερος, γιατί χωρίς αυτή δεν θα μπορούσαμε να μιλάμε για παραγωγική διαδικασία, και κατ' επέκταση ο άνθρωπος, αυτός δηλαδή που την εξασκεί, σημαντικό κεφάλαιο αυτής, της παραγωγικής διαδικασίας. Το μέγεθος της συνολικής παραγωγής, το εθνικό προϊόν, εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα αυτού του συντελεστή, δηλαδή από την ποσότητα και την ποιότητα που προσφέρεται από τους πολίτες κάθε χώρας. (Απόστολος Δεδουσόπουλος, 2002 τόμος Ι). Αν υποθέσουμε ότι η ευημερία μιας κοινωνίας εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από το μέγεθος του εθνικού προϊόντος, τότε αυτόματα η εργασία γίνεται από μόνη της προσδιοριστικός παράγοντας και της ευημερίας της κοινωνίας. Σε αυτή την περίπτωση όμως θα έχουμε επιχειρήσει μόνο μια απλή, έως απλουστευμένη μετάφραση αυτού του αριθμητικού δείκτη, του ΑΕΠ (ακαθάριστο εγχώριο προϊόν). Η πραγματικότητα όμως κάνει τα πράγματα πιο σύνθετα και μας οδηγεί σε μια διαφορετική προσέγγιση του όρου εργασία, όπως και στην αναζήτηση των παραγόντων που την επηρεάζουν. Ανάμεσα σε αυτούς αναγνωρίζουμε την ηλικία, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση, το επίπεδο της εκπαίδευσης, τον όγκο και τη δυναμική του κράτους πρόνοιας, τις οικονομικές διακυμάνσεις του συστήματος, την εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας, το ίδιο το οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό σύστημα.

Η εργασία αναγνωρίζεται ρητά ως κοινωνικό δικαίωμα τόσο από το Ελληνικό Σύνταγμα, όσο και από τα συντάγματα άλλων χωρών. Σύμφωνα με το άρθρο 22 παράγραφος 1 του ελληνικού Συντάγματος “η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που

μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού”. Παρόμοιες διατάξεις με συνταγματική ισχύ υπάρχουν στις νομοθεσίες πολλών κρατών, καθώς επενδύεται με την ισχύ του εσωτερικού νόμου το άρθρο 23 της Οικουμενική Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948. Ουσιαστικά συνεπάγεται, σε επίπεδο αρχής, τη δέσμευση του κράτους για την εξασφάλιση συνθηκών πλήρους απασχόλησης. Αυτό σημαίνει πως το δικαίωμα στην εργασία, καθώς και όλα τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτό, είναι αδιαπραγμάτευτα και συνεπώς, η πολιτεία οφείλει να αναζητά πολιτικές που να εξασφαλίζουν την απασχόληση και να καταπολεμούν την ανεργία. Η αναγνώριση του κοινωνικού δικαιώματος στην εργασία που αποτυπώθηκε στην πρωτεύουσα θέση, υπήρξε ο λόγος για να διατηρηθεί ο στόχος της πλήρους απασχόλησης στην οικονομική πολιτική για περισσότερο από τριάντα χρόνια. Η επίτευξη του στόχου αυτού στις βιομηχανικές χώρες αποτέλεσε ουσιαστική προϋπόθεση για την κοινωνική συναίνεση και, εξαιτίας αυτής, την ταχεία αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας.

Γεγονός είναι ωστόσο, η αδυναμία του συστήματος να εξασφαλίσει αυτό το δικαίωμα για πάντα και σε όλους. Για αυτό με την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας θεμελιώθηκε ένα ακόμη δικαίωμα, αυτό της ασφαλιστικής κάλυψης από τον κίνδυνο της ανεργίας. Σε όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου το δικαίωμα στην εργασία και το δικαίωμα αποζημίωσης από την αδυναμία του κράτους να εξασφαλίσει αυτό το δικαίωμα συνδέθηκαν με τις πολιτικές πλήρους απασχόλησης, μακροοικονομικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα και με τη συμμετοχή του κρατικού προϋπολογισμού στη χρηματοδότηση των επιδομάτων ανεργίας, των συμπληρωματικών βοηθημάτων και εισοδηματικών ενισχύσεων και των προγραμμάτων τεχνικής κατάρτισης, υποβοήθησης ανεύρεσης εργασίας, επαγγελματικού προσανατολισμού κλπ.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, σχεδόν για περισσότερα από 20 χρόνια, το επίπεδο της ανεργίας διαμορφώνεται σε επίπεδα πολύ υψηλά σε σύγκριση με την αμέσως προηγούμενη μεταπολεμική εικοσαετία. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 η ανεργία στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ ήταν σε επίπεδα τρεις φορές μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα επίπεδα στη δεκαετία του 1960. Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 τα επίπεδα ανεργίας παραμένουν σταθεροποιημένα σε υψηλά ποσοστά, χωρίς εμφανείς τάσεις περιστολής, ενώ σε ορισμένες χώρες το ποσοστό ανεργίας συνεχίζει την ανοδική του πορεία. Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιαιτέρως, το ποσοστό ανεργίας μένει σταθερά σε επίπεδα κοντά στο 10% του συνολικού εργατικού δυναμικού, ενώ η διάρθρωση της ανεργίας παρουσιάζει συνεχή επιδείνωση με την αύξηση του ποσοστού των μακροχρόνιων ανέργων. Στη δεκαετία του 1990 η

ανεργία και ο κοινωνικός αποκλεισμός των ανέργων έχει αναδειχθεί ως το υπ' αριθμόν ένα κοινωνικό πρόβλημα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σημαντικές συνέπειες για την οικονομική ευμάρεια, την κοινωνική συνοχή και τους πολιτικούς θεσμούς.

Η αναγνώριση των συνεπειών της ανεργίας από τους διεθνείς οργανισμούς οφείλεται στη διαμόρφωση μιας πραγματικότητας που προβάλλει ιδιαιτέρως ζοφερή: Η ανεργία έχει παύσει να είναι μια υπόθεση που αφορά μόνο τους ανέργους και τις οικογένειές τους. Οι επιπτώσεις της λαμβάνουν διαστάσεις που θέτουν σε κρίση τομείς ολόκληρους της κοινωνικής ζωής. Η ανεργία έχει δείχθει από πολλούς ερευνητές ότι συνδέεται με την αυξανόμενη εγκληματικότητα, τις τάσεις περιθωριοποίησης, τον αυξανόμενο ρατσισμό και την ξеноφοβία, την φτώχεια και την εξαθλίωση. (Α. Δεδουσόπουλος, Τετράδια του ΙΝΕ τεύχος 10-11)

Ακόμη και σήμερα η κατάσταση της υψηλής και παρατεταμένης ανεργίας δεν φαίνεται να επιδρά στους προσανατολισμούς της οικονομικής πολιτικής. Μάλιστα, παρά την αναζήτηση λύσεων από τα κράτη- μέλη της Ε.Ε., με την εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών για την απασχόληση και τη μείωση της ανεργίας, το πρόβλημα παραμένει και κατέχει πρωτεύουσα θέση. Η ανάγκη μείωσης των σοβαρών επιπτώσεων της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού αναγνωρίζεται ως προϋπόθεση-παράμετρος επιτυχίας των στόχων ενίσχυσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και της τεχνολογικής πρωτοπορίας των ευρωπαϊκών χωρών.

Ιστορικά η ανεργία πρωτοεμφανίστηκε με τον όρο «πλεονάζων πληθυσμός» και οι πρώτοι που τον γνώρισαν ήταν οι εργαζόμενοι των ευρωπαϊκών χωρών που είναι σήμερα ανεπτυγμένες και ιδιαίτερα της Μεγάλης Βρετανίας (αρχές 19^{ου} αιώνα). (*Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια Τόμος 2*) Όσο το καπιταλιστικό σύστημα εδραιώνονταν τόσο η ανεργία γινόταν πιο απειλητική για τους εργαζόμενους και τα αποτελέσματά της πιο οδυνηρά για την κοινωνία και την οικονομία. Οι οικονομικές σχολές προσπάθησαν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο και να το αντιμετωπίσουν. Παρόλα αυτά ακόμη και σήμερα οικονομολόγοι μελετούν την ανεργία για να εντοπίσουν τα αίτιά της και να βοηθήσουν την πολιτεία να βελτιώσει την πολιτική της, που επηρεάζει την ανεργία. (*N. Gregory Mankiw 2002*)

Η ανεργία ταξινομείται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με τα αίτια που την προκαλούν, τις πολιτικές που την αντιμετωπίζουν, το χρόνο που διαρκεί και την ομάδα στην οποία ανήκει ο άνεργος. Δύο από τα είδη της ανεργίας, η διαρθρωτική και η τεχνολογική, θα μας απασχολήσουν στο σημείο αυτό, μιας και έχουν μεγαλύτερη σχέση με το θέμα της παρούσας εργασίας. (Στεφάνου Κωνσταντίνος 1999) Με τον όρο διαρθρωτική ανεργία εννοούμε την αναντιστοιχία μεταξύ των εργασιακών δεξιοτήτων και των προσόντων που διαθέτουν οι άνεργοι και των απαιτήσεων των εργοδοτών για δεξιότητες και προσόντα προκειμένου να πληρώσουν κενές θέσεις εργασίας. Συνεπώς η διαρθρωτική ανεργία προϋποθέτει την ύπαρξη κενών θέσεων

εργασίας όπως και η ανεργία τριβής, όμως υπάρχει ταυτόχρονα αδυναμία από την πλευρά των ανέργων να καταλάβουν τις διαθέσιμες κενές θέσεις εξαιτίας αναντιστοιχίας προσόντων-απαιτήσεων. Οφείλεται σε διαρθρωτικές μεταβολές του οικονομικού συστήματος και τέτοιες μπορεί να είναι η αλλαγή του καταναλωτικού προτύπου, τεχνολογικές ή οργανωτικές μεταβολές που ακολουθούν οι επιχειρήσεις ή μεταβολές στη γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων και της παραγωγής. Οι μεταβολές αυτές προέρχονται κυρίως από την πλευρά της ζήτησης για εργασία και στις μεταβολές αυτές καλείται να προσαρμόσουν οι άνεργοι τις εργασιακές δεξιότητες και τα προσόντα τους. Συνήθως η διαρθρωτική ανεργία εκφράζεται με τη συγκέντρωση της ανεργίας σε συγκεκριμένες ομάδες του εργατικού δυναμικού: παραδείγματος χάρη, στους εργαζόμενους ενός κλάδου ή μιας ειδικότητας ή στους εργαζόμενους μιας γεωγραφικής περιοχής που συγκεντρώνει υψηλό ποσοστό απασχόλησης σε κλάδους που φθίνουν ή που αλλάζουν τόπο εγκατάστασης. Για μεγάλο χρονικό διάστημα, στη μεταπολεμική οικονομική σκέψη η διαρθρωτική ανεργία ήταν μία ακραία μορφή της ανεργίας τριβής. Σήμερα όμως μπροστά στις νέες εξελίξεις και αλλαγές η διαρθρωτική ανεργία βρίσκεται στο επίκεντρο των πολιτικών αποφάσεων για την εξομάλυνση της αγοράς εργασίας. Ωστόσο δεν θα πρέπει να συγχέεται με την τεχνολογική ανεργία.

Ως τεχνολογική ανεργία θεωρείται κάθε ανεργία η οποία οφείλεται στην άμεση αντικατάσταση της ανθρώπινης εργασίας από μηχανές. Αυτός ο ορισμός, αν και απλουστευμένος είναι ο λόγος για τον οποίο κορυφώνεται το ενδιαφέρον για τον ρόλο που παίζει η τεχνολογία και η τεχνολογική μεταβολή, σε κάθε περίοδο που η ανεργία αυξάνεται. Πολλοί αποδίδουν στις τεχνολογικές καινοτομίες το αίτιο για τη διόγκωση και τη διατήρηση της ανεργίας, ενώ όσοι έχουν αντίθετη γνώμη αποδίδουν στις νέες τεχνολογίες ρόλο σωτηρίας του ανθρώπου από τα βάσανα της εργασίας.

(Απόστολος Δεδουσόπουλος, τόμος I 2000).

Ο λόγος αυτής της συγκεκριμένης αναφοράς σχετίζεται με την κύρια εξέλιξη του οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού σκηνικού. Αυτή δεν είναι άλλη από την διεθνοποίηση ή αλλιώς παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και του νέου κύματος τεχνικών αλλαγών. Το ζήτημα αυτό γίνεται το επίκεντρο πολλών συζητήσεων και προβληματισμών. Κάποιοι αναφέρονται σε αυτό σαν να πρόκειται για την αρχή μιας νέας εποχής και κάποιοι άλλοι προσπαθούν να το ερμηνεύσουν σαν ένα ακόμη οικονομικό φαινόμενο. Μερικοί ακόμη μπορεί να πιστεύουν ότι πρόκειται για κάποιο ιδεολόγημα. Η πραγματικότητα είναι, όπως επισημαίνει και ο καθηγητής Μιχάλης Ζουμπουλάκης, ότι πρόκειται πράγματι για οικονομικό φαινόμενο που οι ρίζες του θα πρέπει να αναζητηθούν στην εποχή που γεννήθηκε ο εμπορικός καπιταλισμός, τον 16ο αιώνα. Ως οικονομικό φαινόμενο, η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται σε μια διαδικασία δημιουργίας μιας

ενιαίας γεωγραφικής ζώνης συναλλαγών. Ο καπιταλισμός άλλωστε έχει την τάση να λειτουργεί «μέσα στα πλαίσια μιας κοσμογονίας και όχι ενός κοσμοκράτους». (*Μιχάλης Ζουμπουλάκης 2003*).

Αυτό που ενδιαφέρει ωστόσο, είναι να δούμε πια είναι τα χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης, όπως αυτά διαμορφώθηκαν στην ιστορική της εξέλιξη. Όπως αναφέρει ο καθηγητής Ζήσης Δ. Παπαδημητρίου, τα γνωρίσματα της παγκοσμιοποίησης είναι α) η μετάβαση από το μεταπολεμικό φορντικό πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης και συσσώρευσης του κεφαλαίου (οικονομίες κλίμακας»: μαζική παραγωγή/ πλήρης απασχόληση/ κοινωνικό κράτος), που ίσχυε μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '70, στο μεταφορντικό πρότυπο της ευέλικτης βιομηχανικής παραγωγής (οικονομίες κυμαινόμενων στόχων» με βάση την «ευέλικτη εξειδίκευση») και β) η «χρηματοστηριοποίηση της οικονομίας», η βαθμιαία δηλαδή μετατόπιση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων από τον παραγωγικό στο χρηματοοικονομικό τομέα, με αποκλειστικό γνώμονα την εξασφάλιση υψηλού, εύκολου και γρήγορου κέρδους. Στο πλαίσιο αυτής της εξέλιξης σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και των επικοινωνιών. (Ζήσης Δ. Παπαδημητρίου 2003) Η παγκόσμια οικονομία διανύει σήμερα μία περίοδο μετάβασης, από την εποχή της βιομηχανίας, στην εποχή της κοινωνίας της πληροφορίας. Οι αλλαγές είναι τεράστιες και συνεχείς, ενώ ο "κινητήριος μοχλός" της οικονομίας είναι πλέον η πληροφορία και η ταχύτητα διακίνησης της. Η αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων είναι μία πραγματικότητα. Η σύγκλιση των δύο αυτών επιστημονικών περιοχών και ιδιαίτερα της ασύρματης τεχνολογίας δημιουργεί ένα νέο τοπίο στην επιχειρηματικότητα και την απασχόληση.

Σε αυτό το νέο περιβάλλον οι Ευρωπαίοι ηγέτες διατύπωσαν τη δέσμευσή τους να δημιουργήσουν την «ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης στον κόσμο έως το 2010». Το 2010 είναι το νέο στρατηγικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο εντάσσεται στην αναθεωρημένη στρατηγική της Λισσαβόνας και καθορίζει τις γενικές πολιτικές κατευθύνσεις για την Κοινωνία της Πληροφορίας και τα μέσα επικοινωνίας. Με τον σχεδιασμό του νέου πλαισίου, η Ε.Ε. αποσκοπεί στο συντονισμό των δράσεων των κρατών-μελών που στοχεύουν στη διευκόλυνση της ψηφιακής σύγκλισης και στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που συνδέονται με την κοινωνία της πληροφορίας. Κεντρικοί άξονες της στρατηγικής 2010 είναι η ενθάρρυνση της γνώσης και της καινοτομίας, η ενίσχυση της ανάπτυξης, καθώς και η δημιουργία περισσότερων και καλύτερης ποιότητας θέσεων εργασίας.

(*Δημήτρης Καμάρας 2005*). Αποτελεί γενική παραδοχή ότι η επιστημονική έρευνα και η τεχνολογική ανάπτυξη πιο συγκεκριμένα, είναι ζωτικής σημασίας για τη λειτουργία της κοινωνίας. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στον τομέα αυτό παρουσιάζουν τάσεις

αύξησης και ανταποκρίνονται σε πάγια κοινωνικά αιτήματα για την ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών, ιδίως όσων συνδέονται με τις εξελίξεις στον εργασιακό τομέα και με την εμφάνιση νέων τρόπων ζωής και δραστηριότητας.

Στα επόμενα κεφάλαια εξετάζουμε τη σχέση τεχνολογίας και οικονομικής ανάπτυξης καθώς και τις επιδράσεις στην απασχόληση, για τον ευρωπαϊκό χώρο και πως αυτές οι σχέσεις γίνεται προσπάθεια να ενσωματωθούν καλύτερα στις ευρωπαϊκές οικονομίες, μέσα από συνθήκες και κατευθυντήριες γραμμές. Επίσης, θα εκτιμήσουμε τα πρώτα αποτελέσματα των πολιτικών που αφορούν τον ευαίσθητο τομέα της απασχόλησης στη νέα όμως υπό διαμόρφωση οικονομία και κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας, τόσο για το σύνολο της Ευρώπης όσο και για την χώρα μας, ξεχωριστά.

1^ο ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

1.1 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ – Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΘΕΩΡΙΑ

Οι αλλαγές στην τεχνολογία υπήρξαν πάντοτε σπουδαίο στοιχείο στην πρόοδο των ανθρώπινων κοινωνιών. Από την ανακάλυψη της φωτιάς και του τροχού μέχρι και τον αυτοματισμό και τον πολιτισμό των ηλεκτρονικών υπολογιστών. (Σωτήρης Κ. Καρβούνης 1995). Οι δύο βιομηχανικές επαναστάσεις εξάλλου κατέχουν εξέχουσα θέση στην ιστορία της οικονομικής ανάπτυξης. (Βασίλης Κρεμμύδας 2000) .

Η προβληματική γύρω από το θέμα υπήρχε από πολύ παλιά. Πιο συγκεκριμένα, οι οικονομολόγοι ασχολήθηκαν με τη μελέτη των παραγόντων που επηρεάζουν τον ρυθμό της οικονομικής μεγέθυνσης των χωρών και τις πολιτικές που συμβάλλουν στην αύξηση αυτού του ρυθμού. (Mankiw 2000). Με την ανάλυση αυτή, του φαινομένου δηλαδή της αύξησης των παραγωγικών δυνατοτήτων μιας χώρας, ασχολήθηκαν αρκετά οι κλασσικοί οικονομολόγοι όπως ο Adam Smith(1776), ο Thomas Malthus (1798) και ο David Ricardo (1817). Εστίασαν ωστόσο την ανάλυσή τους στην επίπτωση των παραγόντων όπως ο ανταγωνισμός, η εξειδίκευση της εργασίας, η αύξηση του πληθυσμού και το διεθνές εμπόριο. Πολύ αργότερα οι Frank Ramsey (1928), Allyn Young (1928), Joseph Schumpeter (1934) και Frank Knight (1944), έθεσαν τα θεμέλια των σύγχρονων θεωριών οικονομικής ανάπτυξης. Οι τελευταίοι εξέτασαν πιο συστηματικά και ολοκληρωμένα τον ρόλο της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς των οικονομικών μονάδων στα πλαίσια μιας δυναμικής ισορροπίας, τη σχέση μεταξύ φθίνοντος οριακού προϊόντος των παραγωγικών συντελεστών και του επιπέδου παραγωγής, τη σημασία της μονοπωλιακής ισχύος ως κινήτρου για την επίτευξη της τεχνολογικής προόδου και τη δημιουργία νέων προϊόντων. (Τρύφων Κολλίντζας, 2000)

1.1.1 Το Νεοκλασικό Υπόδειγμα

Η πρώτη φάση της σύγχρονης θεωρίας αρχίζει με την ανάπτυξη του νεοκλασικού υποδείγματος από τους Solow (1956) και Swan (1956), το οποίο εστιάζεται στην εξέταση τριών βασικών ερωτημάτων:

- 1) Ποια είναι η μακροχρόνια σχέση του κατά κεφαλήν εισοδήματος μιας χώρας με το ποσοστό αποταμίευσης, τον ρυθμό αύξησης του πληθυσμού, και τον ρυθμό τεχνολογικής προόδου;
- 2) Πώς ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης μεταβάλλεται διαχρονικά; είναι η οικονομική μεγέθυνση αδιάκοπη και σταθερή, επιτυγχάνεται, ή επιβραδύνεται και σταματά; Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν προς κάποια από τις παραπάνω κατευθύνσεις και πώς;
- 3) Υπάρχουν οικονομικές δυνάμεις που μπορεί να βοηθήσουν τις φτωχότερες χώρες να πλησιάσουν το βιοτικό επίπεδο των πλουσιότερων;

Συγκεκριμένα, η τεχνολογική ανάπτυξη στο υπόδειγμα του Solow λαμβάνει τη μορφή εξωτερικών οικονομικών κλίμακας, οι οποίες επιδρούν αυξητικά στην απόδοση του κεφαλαίου και της εργασίας. Ο Solow όμως δεν ασχολείται με τον τρόπο παραγωγής της τεχνολογίας ούτε και με τους πόρους που αφιερώνονται για την πραγματοποίηση της Έρευνας και της Ανάπτυξης (E&A, ή R&D). Η τεχνολογική πρόοδος είναι ενσωματωμένη στο διαθέσιμο κεφάλαιο και κάθε τεχνολογική καινοτομία προστίθεται στο υπάρχον απόθεμα κεφαλαίου. Ο όρος τεχνολογία συνοψίζει τη γνώση των τρόπων με τους οποίους οι εισροές στην παραγωγική διαδικασία, συνδυάζονται για να παράγουν το προϊόν (αγαθά και υπηρεσίες). Τεχνολογική πρόοδος είναι η αύξηση αυτής της γνώσης.

1.1.2 Ενδογενής Τεχνολογική Εξέλιξη – Το Υπόδειγμα του Romer (1990)

Σε αντίθεση με το νεοκλασικό υπόδειγμα, το υπόδειγμα του Romer χρησιμοποιεί την τεχνολογική πρόοδο ως ενδογενή μεταβλητή. Στο υπόδειγμα του Romer (1990) η παραγωγή αποτελείται από τρεις τομείς μεταξύ των οποίων υπάρχει κάθετη εξειδίκευση. Έτσι, διακρίνεται ο τομέας παραγωγής του τελικού αγαθού, ο τομέας παραγωγής ενδιάμεσων αγαθών (κεφαλαιουχικών) και ο τομέας της έρευνας και της ανάπτυξης.

Συνοπτικά, ο τρίτος τομέας εξειδικεύεται στην τεχνολογική έρευνα R&D, και στις εφαρμογές των νέων γνώσεων. Απασχολεί κατά κύριο λόγο εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, δηλαδή ανθρώπινο κεφάλαιο, για να παράγει σχέδια τεχνολογίας παραγωγής. Στη συνέχεια οι επιχειρήσεις αυτού του τομέα πωλούν τα σχέδια και τα αποκλειστικά δικαιώματα παραγωγής σε επιχειρήσεις του ενδιάμεσου τομέα και αυτές με τη σειρά τους, ως μονοπώλιο, κατασκευάζουν διαφοροποιημένα ενδιάμεσα διαρκή κεφαλαιουχικά αγαθά, που

ενσωματώνουν τις νέες τεχνολογίες, ενώ απασχολούν κατά κύριο λόγο φυσικό κεφάλαιο. Τέλος οι επιχειρήσεις του πρώτου και του τρίτου τομέα νοικιάζουν ή αγοράζουν τα ενδιάμεσα κεφαλαιουχικά αγαθά που παράγονται στον δεύτερο τομέα, ενώ παράλληλα προσλαμβάνουν και εργασία με ανθρώπινο κεφάλαιο, προκειμένου να παραχθούν τα τελικά αγαθά που διατίθενται στους καταναλωτές.

Καταλαβαίνουμε ότι η χρήση των παραγωγικών πόρων της οικονομίας κατανέμεται ως εξής: η εργασία, το ανθρώπινο κεφάλαιο χρησιμοποιείται στην R&D και στην παραγωγή νέων τεχνολογιών, αφετέρου συμπληρώνει την εργασία που απασχολείται στην παραγωγή τελικών αγαθών. Το δε φυσικό κεφάλαιο της οικονομίας* απασχολείται τόσο στον δεύτερο τομέα, όσο και στον τομέα παραγωγής τελικών αγαθών. Η εισαγωγή της τεχνολογίας στο υπόδειγμα αυτό έδωσε τη λύση στο εμπειρικό αδιέξοδο των νεοκλασικών υποδειγμάτων που σχετίζεται με τη διαρκή αύξηση του επιπέδου ανάπτυξης. (Romer 1994, Grossman και Helpman 1995). Σύμφωνα με το υπόδειγμα η τεχνολογική αύξηση είναι ικανή να προκαλεί διαρκή αύξηση της παραγωγής ανά εργαζόμενο. Αυτή είναι και η διαφορά των δύο υποδειγμάτων. Η σύγχρονη οικονομική θεωρία, στην πλειοψηφία της, συγκλίνει στη διαπίστωση ότι η οικονομική ανάπτυξη σχετίζεται άμεσα με τις αύξουσες αποδόσεις κλίμακας (increasing returns), που προέρχονται από την εξέλιξη της επιστήμης και των τεχνολογικών εφαρμογών της. (Aghion and Howitt, 1998; Grossman and Helpman, 1991; Romer, 1986, 1990).

-
- φυσικό κεφάλαιο της οικονομίας ορίζεται το σύνολο των παραγόμενων διαρκών και ενδιάμεσων αγαθών από τον δεύτερο τομέα

1.2 ΟΡΙΣΜΟΙ

1.2.1 Τεχνολογία

Είναι γενικά αποδεκτό ότι ο όρος «τεχνολογία» είναι συνδεδεμένος με τη δυνατότητα, την ικανότητα δηλαδή να κάνουμε διάφορα πράγματα. Ένας από τους εγκυρότερους αλλά και πληρέστερους ορισμούς της τεχνολογίας, διατυπώθηκε από τον οικονομολόγο Kenneth Galbraith και έχει ως εξής: «Τεχνολογία είναι η συστηματική εφαρμογή επιστημονικής ή άλλης οργανωμένης γνώσεως για εκτέλεση πρακτικών σκοπών». Ενώ ένας κάπως πιο ευρύς ορισμός υποστηρίζει ότι τεχνολογία είναι το σύστημα με το οποίο μια κοινωνία ικανοποιεί τις ανάγκες και τις επιθυμίες της. Έτσι, με βάση αυτούς τους ορισμούς, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η τεχνολογία επεκτείνει τη δύναμη του ανθρώπου, τις αισθήσεις και τις δυνατότητες επικοινωνίας του, τις δυνατότητες ελέγχου του ανθρώπου καθώς και το νου του. Για παράδειγμα, ο τροχός, το τσεκούρι, ο μοχλός, η κοχλία και οι μηχανές, που είναι τεχνολογία, αυξάνουν τη μυϊκή δύναμη του ανθρώπου. Μικροσκόπια, τηλεσκόπια, απλοί φακοί και πρίσματα σε ορισμένη διάταξη, αυξάνουν τη δυνατότητα οράσεως του ανθρώπου. Και αυτά είναι επίσης τεχνολογία. Επίσης, με τους ενισχυτές, τους αυτοματισμούς και τα παρόμοια συστήματα, ο άνθρωπος βελτίωσε τη δυνατότητα να ασκεί έλεγχο σε διάφορες λειτουργίες. Τέλος, ο άνθρωπος επέκτεινε τη δύναμη του νου του, του μυαλού του, αφού έθεσε υπό τον έλεγχό του την ικανότητα των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των προγραμμάτων με τα οποία λειτουργούν αυτές οι μηχανές. Και αυτό είναι τεχνολογία. Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι ο άνθρωπος θα μπορούσε να ικανοποιήσει τις ανάγκες και τις επιθυμίες του χωρίς τη δυνατότητα που του δίνει η τεχνολογία, αυτή η συστηματική εφαρμογή της επιστημονικής ή άλλης οργανωμένης γνώσεως (εμπειρίας).

Η τεχνολογία θα μπορούσε να εμφανιστεί με δύο διαστάσεις. Η μία είναι η δημιουργική και εφαρμοζόμενη και η άλλη η ουσιαστική διάσταση. Η δημιουργική διάσταση δείχνει τη συνολική εικόνα της τεχνολογίας. Δείχνει όλες εκείνες τις δραστηριότητες που καλύπτονται τεχνολογικά από τη βασική έρευνα ως τη διανομή και την εξυπηρέτηση του προϊόντος. Δείχνει δηλαδή πως υπεισέρχεται η τεχνολογία αποφασιστικά στις λειτουργίες της επιχείρησης και πέραν αυτών. Η ουσιαστική διάσταση είναι εκείνη με την οποία ασχολούνται πραγματικά οι άνθρωποι. Η διάσταση αυτή περιλαμβάνει την τεχνολογία προϊόντος, την τεχνολογία διεργασίας και την τεχνολογία πληροφοριών η οποία θα μονοπωλήσει το ενδιαφέρον της παρούσας εργασίας.

1.2.2 Τεχνολογίες Πληροφοριών και επικοινωνίας (ΤΠΕ)

Τα πληροφοριακά συστήματα είναι μια πολύ σπουδαία περιοχή της τεχνολογίας, μιας και το μεγαλύτερο μέρος της διαχείρισης αυτής συνίσταται στην απόκτηση, επεξεργασία και μεταβίβαση πληροφοριών και εφαρμόζεται στη διοίκηση. Ωστόσο, υπάρχει μεγάλη ασάφεια σχετικά με τον ορισμό, μιας και χρησιμοποιείται από αρκετούς ομιλητές και συγγραφείς για να αναφερθούν σε διαφορετικά πράγματα. Η επεξεργασία πληροφοριών δεν είναι νέα διαδικασία. Ακόμη και ο χειροτέχνης του μεσαίωνα έπρεπε να επεξεργαστεί πληροφορίες και να επικοινωνεί. Σήμερα όμως με τη χρησιμοποίηση νέων εργαλείων πολύ μεγαλύτερης ισχύος μέσα σε πιο πολύπλοκα περιβάλλοντα, η πρόκληση έγκειται στην ανάπτυξη ενός επιπέδου συστήματος που να καλύπτει τις νέες ανάγκες. Ο τίτλος «τεχνολογίες πληροφοριών» περιλαμβάνει ορισμένα πεδία τα οποία είναι τα εξής:

1. **Υλικό και Λογισμικό Τεχνολογίας Πληροφοριών (Πληροφορικής).** Καλύπτουν τις φυσικές αρχές και τα πνευματικά δημιουργήματα που αποτελούν τη βάση της μνήμης, της ταχύτητας επεξεργασίας των στοιχείων αλλά και της ισχύος των πληροφοριακών συστημάτων και που οδηγούν σε περισσότερο ισχυρούς υπολογιστές και σε πιο αποδοτικά δίκτυα επικοινωνιών.
2. **Εφαρμοσμένα πληροφοριακά συστήματα.** Προσφέρουν τις μορφές των συστημάτων, τις μηχανές, τα λειτουργικά συστήματα, τα λογισμικά και τα πρωτόκολλα επικοινωνιών που σχεδιάζονται και λειτουργούν για συγκεκριμένες εφαρμογές.
3. **Σύνδεση με τις φυσικές και νοητικές διεργασίες.** Εδώ περιλαμβάνονται τα υλικά, τα λογισμικά και τα φυσικά στοιχεία που επιτρέπουν τη συσχέτιση των φυσικών γεγονότων και τη συνεργασία με πληροφοριακά συστήματα (δηλ. ανθρώπους, μηχανές και υλικά) και εργάζονται με τεχνητή νοημοσύνη, έμπειρα συστήματα ή άλλη προσομοίωση των νοητικών διεργασιών, ανεξάρτητα από το όνομα που θα της δώσουμε.
4. **Συστήματα υποστηρίξεως αποφάσεων.** Μπορούν να μετατρέπουν την ισχύ επεξεργασίας πληροφοριών σε στρατηγικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα
5. **Νέες επιχειρήσεις βασιζόμενες στην πληροφορική.** Αναζητούν την ανάπτυξη νέων αγαθών ή υπηρεσιών που μπορούν να καταστούν δυνατά δια μέσου της δημιουργικής εφαρμογής της νέας δυνατότητας επεξεργασίας των πληροφοριών. Τέτοιες επιχειρήσεις θα μπορούσαν να είναι η συνεχής εκτέλεση παραγγελιών, οι πολυδιάστατες χρηματοοικονομικές λειτουργίες, οι νοσοκομειακές υπηρεσίες κλπ. (Σωτήρης Κ. Καρβούνης 1995)

Η οικονομική ανάλυση των ΤΠΕ επιτρέπει στην επιστήμη να προχωρήσει με αλματώδη βήματα, διότι, πέραν του ότι οι ΤΠΕ είναι αφ' ενός η πιο πρόσφατη, πιο συναρπαστική εκδήλωση της γενικής τεχνολογικής προόδου -- ως εκ τούτου συμβάλλουν μαζικά στην αύξηση της παραγωγικότητας -- αφ' ετέρου, αποτελούν τον ορισμό των αυξουσών αποδόσεων κλίμακας (increasing returns) και της αποσύνδεσης της παραγωγής από τον φυσικό χώρο. Για παράδειγμα, ενώ η ανάπτυξη του πρώτου αντιτύπου ενός λογισμικού είναι πολύ δαπανηρό, μπορεί να αναπαραχθεί με μηδενικό κόστος σε άπειρα αντίγραφα και επιπλέον ο δημιουργός του έχει την δυνατότητα να μην βρίσκεται υποχρεωτικά στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης.

Η μεγάλη επιτυχία των τεχνολογικών συγκεντρώσεων επιχειρήσεων και η ανάδειξη της διαχείρισης της γνώσης, ως πρωταρχικό παράγοντα επιτυχίας, μετατόπισε το ενδιαφέρον της θεωρητικής, αλλά και της εφαρμοσμένης έρευνας στην οικονομία, που βασίζεται στην γνώση (knowledge-based economy) (*Armington et all, 1998; World Bank*). Εδώ βρίσκουμε και τον οικονομικό λόγο της υιοθέτησης από την Ε.Ε. της νέας κατεύθυνσης, που δεν είναι άλλη από την προσπάθεια να καταστεί η Ε.Ε. η ανταγωνιστικότερη οικονομία βασισμένη στην παραγωγή, επεξεργασία και διάχυση της γνώσης και της πληροφορίας. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτή η μετάβαση σημαίνει επί της ουσίας την ριζική αποδιάρθρωση της δομής της παραδοσιακής οικονομίας. Με την έννοια αυτή εννοούμε ότι, η διαδικασία παραγωγής υλικών αγαθών θα υποχωρήσει απέναντι στη νέα διαδικασία εντατικής παραγωγής, επεξεργασίας και διάχυσης της πληροφορίας.

1.3 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Καίριο ζήτημα, όπως ήταν από πάντα, παραμένει και σήμερα, μπροστά σε αυτή την εξέλιξη, το ζήτημα της απασχόλησης. Είναι λογικό ότι η διαδικασία μετάβασης στη νέα κοινωνία της γνώσης, δεν θα είναι εύκολη και δεν θα πραγματοποιηθεί από τη μια στιγμή στην άλλη. Είναι γνωστό άλλωστε, πως όταν αναφερόμαστε σε διαρθρωτικές αλλαγές του συστήματος, πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη τον παράγοντα χρόνο. Όχι γενικά ως μονάδα μέτρησης, αλλά και ως τέτοια και ως το κόστος που απαιτείται προκειμένου να ολοκληρωθεί μία προσαρμογή. Αυτή η μεταβατική, κατά άλλους, περίοδος, εμπεριέχει κάποιο κόστος. Σε αυτό συνυπολογίζονται τα έξοδα που προκύπτουν από την προσαρμογή των θεσμών κάθε κράτους, στην προσαρμογή της παραγωγής (δημόσιου τομέα, επιχειρήσεων, εργαζομένων), των προτύπων κατανάλωσης, του εκπαιδευτικού συστήματος, των εργασιακών και ασφαλιστικών σχέσεων και γενικότερα του εκάστοτε τρόπου ζωής και δραστηριότητας της κοινωνίας. Ακόμη και αν οι αλλαγές είναι «ευπρόσδεκτες» από το σύνολο της κοινωνίας, το

κόστος παραμένει, αλλά δεν θεωρείται μεγάλο ή τουλάχιστον υπάρχει η κοινωνική συναίνεση για την ανάληψή του (*J. Buchanan 1999*).

Επίμαχο σημείο κάθε νέας προσαρμογής ήταν και είναι ο τομέας της απασχόλησης. Τα «εργασιακά ζητήματα», που και στις μέρες μας ανακύπτουν συχνά, είναι ο καθρέφτης της κάθε είδους προσαρμογής ή διαρθρωτικής αλλαγής, που επιχειρείται στην οικονομία. Μας απασχολεί το ζήτημα αυτό γιατί όπως αναφέραμε, η οικονομία στηρίζεται στην παραγωγική διαδικασία, η οποία υπάρχει μόνο επειδή υπάρχουν άνθρωποι για να την πραγματοποιούν. Καταλαβαίνουμε λοιπόν γιατί το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι τόσο σημαντικό για κάθε οικονομία. Πρώτον γιατί μπορεί να υπάρχει και να εξελίσσεται αυτόνομα μέσω της παραγωγικής διαδικασίας που το ίδιο πραγματοποιεί και δεύτερον και σημαντικότερο, γιατί γίνεται ο κύριος φορέας υλοποίησης των διαρθρωτικών και όχι μόνο αλλαγών της οικονομίας. Ολόκληρη η ιστορία της ανθρωπότητας εξελίσσεται στη βάση αυτή. Των αλλαγών δηλαδή που συντελούνται στον τομέα της απασχόλησης. Ξεχωριστή όμως βαρύτητα προσδίδουν οι διαμάχες που αναπτύσσονται κάθε φορά που οι αλλαγές αυτές σχετίζονται με μεταβολές και εξελίξεις της τεχνολογίας. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι οι τεχνολογικές αλλαγές λειτουργούν ενισχυτικά στον εκτοπισμό εργατικών μαζών από την παραγωγική διαδικασία. Η αντίθετη άποψη υποστηρίζει πως η τεχνολογία μπορεί να διευκολύνει τη ζωή των ανθρώπων και να βελτιώσει πρώτα από όλα τις συνθήκες εργασίας, ακόμη και να απαλλάξει τον άνθρωπο από αυτή. Προς το παρόν δεν θα επεκταθούμε στο σχολιασμό των δύο απόψεων, που αν και προσδίδουν διαφορετική σημασία στο θέμα, εμπεριέχουν δόση αλήθειας και οι δύο. Ωστόσο αξίζει να αναφέρουμε πως πράγματι τις μεταβολές στην τεχνολογία σε σχέση με τις μεθόδους παραγωγής δεν τις δέχονταν ευχάριστα πάντα οι εργαζόμενοι. Φωτεινό παράδειγμα είναι το κίνημα των Λουδδιστών στην Αγγλία του 18^{ου} αιώνα, οι οποίοι εναντιώθηκαν στην εισαγωγή των μηχανών στην παραγωγή και τις κατέστρεφαν. Τους οικονομολόγους απασχόλησε το ζήτημα αυτό αρκετά, με πρώτη και εξέχουσα προσωπικότητα τον David Ricardo, ο οποίος στην τρίτη έκδοση του έργου του Αρχές Πολιτικής Οικονομίας, πρόσθεσε ένα ακόμη κεφάλαιο με τίτλο «Περί Μηχανών».

1.3.1 Ο Ricardo για την τεχνολογική ανεργία

Το κεφάλαιο «Περί Μηχανών» είναι ουσιαστικά και το πρώτο αναλυτικό κείμενο που αναφέρεται στην ανεργία και με αυτή την προσθήκη ο Ricardo ρητά αναθεωρεί προηγούμενες απόψεις του σχετικά με τις επιπτώσεις που έχει η εκμηχάνιση της παραγωγής στην απασχόληση. (*Δεδουσόπουλος 2000*)

Αρχικά η άποψή του ήταν ότι η εκμηχάνιση της παραγωγής έχει ευεργετικά αποτελέσματα για την κοινωνία συνολικά, αλλά και για κάθε μία από τις τρεις κοινωνικές τάξεις «συνοδευόμενη υπό μερικής μόνον ανωμαλίας, ήτις....συνδέεται μετά της μετακινήσεως εργασίας και κεφαλαίων εκ τινός παραγωγικού κλάδου εις άλλον» (*David Ricardo*). Η χρήση των μηχανών δημιουργεί πρόσθετα κέρδη για τον κεφαλαιούχο που τα κατευθύνει εκ νέου στην παραγωγή του ίδιου ή άλλων αγαθών, επαναφέροντας έτσι την απασχόληση των μισθωτών στο προηγούμενο επίπεδο. Η ανεργία είναι παροδική και οφείλεται στην τεχνολογική καινοτομία. Ταυτόχρονα η χρήση των μηχανών, καθώς αντικαθίσταται η ανθρώπινη εργασία, πιέζει τις τιμές προς τα κάτω, ώστε όλες οι κοινωνικές τάξεις, ως καταναλωτές των φθηνότερων προϊόντων, ευεργετούνται.

Στην αναθεωρημένη άποψη υποστηρίζει ότι μέσω της εκμηχάνισης της παραγωγής, μπορεί να αυξηθούν τα κέρδη των βιομηχάνων και η γαιοπρόσοδος των γαιοκτημόνων, αλλά το κεφάλαιο των μισθών μπορεί να ελαττωθεί. Κάνοντας διάκριση μεταξύ παγίου και κυκλοφορούντος κεφαλαίου*, υποστηρίζει ότι η εκμηχάνιση της παραγωγής σημαίνει τον περιορισμό του κεφαλαίου που διατίθεται για μισθούς και την αύξηση του κεφαλαίου που διατίθεται για πάγιο κεφάλαιο. Επιπλέον, υποστήριζε ότι το κεφάλαιο που διατίθεται για μισθούς στον τομέα παραγωγής μηχανών πρέπει να είναι μικρότερο από το κεφάλαιο που εξοικονομείται από την μειωμένη απασχόληση στην εκμηχανισμένη παραγωγή. Έτσι ακόμη και στη διαδικασία κατασκευής των μηχανών, αλλά και όταν αυτές πλέον εισάγονται στην παραγωγή εκείνο που ενδιαφέρει τον εκάστοτε κεφαλαιούχο είναι η διατήρηση των κερδών του, ανεξάρτητα από τις μεταβολές του πλήθους των εργαζομένων. Ο Ricardo διατύπωσε σοβαρές αμφιβολίες για το κατά πόσο, αφού τα κέρδη δεν θα αυξάνονταν σημαντικά, η πρόσθετη επένδυση του κεφαλαιούχου θα αντιστάθμιζε την μείωση του εργατικού εισοδήματος, που χάθηκε με την εκμηχάνιση. Επεκτείνοντας την άποψή του, ο Ricardo, φαίνεται να διαβλέπει την πιθανή δημιουργία κρίσης, από τη μειωμένη απασχόληση η οποία ξεκινά από τις μεταβολές στην τεχνολογία και την εκμηχάνιση της παραγωγής. (*Δεδουσόπουλος 2000*)

---

*το πάγιο κεφάλαιο αποτελείται από την αξία των κτιρίων και των μηχανών

το κυκλοφορούν κεφάλαιο συνίσταται από τα είδη διατροφής και πρώτης ανάγκης, ουσιαστικά είναι ο μισθός που καταβάλλει ο κεφαλαιούχος στους μισθωτούς

Σε αυτό το σημείο, η κριτική που ασκήθηκε από τον Μαρξ στον Ρικάρντο, επισημαίνει ότι ο Ρικάρντο ουσιαστικά με αυτή του την ανάλυση, παραδέχεται ότι οι αιτίες που αυξάνουν τον πλούτο των καπιταλιστών και των γαιοκτημόνων, είναι οι αιτίες και για τη δημιουργία του υπερπληθυσμού, δηλαδή της ανεργίας. (*Καρλ Μαρξ, Το Κεφάλαιο τόμος IV*). Ο ίδιος είχε προβλέψει ότι η μεγάλη και αυξανόμενη αυτοματοποίηση της παραγωγής θα είχε ως αποτέλεσμα την πλήρη εξαφάνιση του εργαζομένου. Επεκτείνοντας, όμως προέβλεψε και την οριστική ανατροπή του υπάρχοντος συστήματος. Πίστευε ότι η συνεχιζόμενη προσπάθεια των παραγωγών για αντικατάσταση της ανθρώπινης εργασίας από τις μηχανές, θα έφερνε αντίθετα αποτελέσματα. Η εφεδρική στρατιά ανέργων που θα δημιουργηθεί από την εκτόπισή τους από την παραγωγή, θα οδηγήσει στο σημείο όπου θα υπάρχει πληθώρα προϊόντων και υπηρεσιών, που όμως λόγω συμπιεσμένων αποδοχών των ανέργων δεν θα μπορούν να καταναλωθούν. Πίστευε ότι με αυτόν τον τρόπο οι παραγωγοί- καπιταλιστές «έσκαβαν ουσιαστικά τον λάκκο τους».

1.3.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί – το παράδειγμα των ΗΠΑ

Οι προβληματισμοί του Ρικάρντο πάντως δεν υπήρξαν άστοχοι. Πολλοί πιο σύγχρονοι από αυτόν ασχολήθηκαν και ασχολούνται με τη σχέση τεχνολογίας και απασχόλησης, εγείροντας παρόμοιους και εξίσου σημαντικούς προβληματισμούς. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει και ο Jeremy Rifkin, του οποίου η προβληματική αγγίζει τα όρια της ακρότητας, προμηνύοντας το τέλος της εργασίας και κατ' επέκταση και των εργαζομένων. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία και για τον ίδιο, ότι η παραγωγικότητα των οικονομιών αυξάνεται με τη χρήση της τεχνολογίας, ωστόσο οι ρυθμοί αύξησης της απασχόλησης δεν είναι σίγουρο ότι ακολουθούν την ίδια πορεία. Ο ίδιος μάλιστα πιστεύει ότι η εμφάνιση των υπερσύγχρονων τεχνολογιών, επιτρέπει στην παγκόσμια οικονομία να παράγει και να προσφέρει όλο και περισσότερα, όλο και καλύτερα αγαθά και υπηρεσίες, χρησιμοποιώντας ένα ακόμη μικρότερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού. Πολλοί θα σπεύσουν να τον κατηγορήσουν για ολιστική ερμηνεία, όμως η θέση του ενισχύεται από την ίδια την εξέλιξη. Κάποτε οι μηχανές αντικαθιστούσαν απλά και μόνο την σωματική δύναμη του ανθρώπου. Σήμερα τα επιτεύγματα της τεχνολογίας, που ο ίδιος ο άνθρωπος κατασκευάζει, μπορούν να αντικαθιστούν και την πνευματική μας δύναμη. Δεν απέχει άλλωστε πολύ η εποχή που κάποιοι ονειρεύονταν τη στιγμή εκείνη, που πατώντας ένα κουμπί θα εκτελούνταν αυτόματα όλες οι εργασίες ή οι δουλείες τους, είτε αυτό αφορούσε απλά την παραγωγική διαδικασία, είτε απλά και μόνο την επιδιωκόμενη ιδιωτική τους άνεση (*Rifkin 1996*).

Από την άλλη, και αναφερόμαστε στην ανάλυση των Luc Soete και Chris Freeman, πιστεύεται ότι η χρήση των νέων τεχνολογιών και συγκεκριμένα των ΤΠΕ, στην περίπτωση των προϊόντων και των υπηρεσιών οδηγούν τόσο σε αύξηση της παραγωγής, της παραγωγικότητας της εργασίας, όσο και στην αύξηση της απασχόλησης. Αυτό αποδόθηκε με τον όρο «ενάρετος κύκλος» και περιγράφει αυτές τις ροές ως συμβατές και αλληλοσυνδεόμενες. Η ευκαιρία αυτής της οπτικής έγκειται στη μείωση του κόστους και στις υψηλές ελαστικότητες εισοδήματος και τιμών. Έτσι, αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι στη διάρκεια της δεκαετίας του '90 και παρά την οικονομική ύφεση που παρατηρήθηκε στις αρχές της, πολλές εταιρείες ΤΠΕ, παρουσίαζαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Ο κλάδος των ΤΠΕ περιλάμβανε εταιρείες λογισμικού, δικτυακών υπηρεσιών, περιφερειακών, τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, υπηρεσιών πληροφορικής, παραγωγής μαγνητικών δίσκων και παραγωγής εξαρτημάτων. Πολλές από αυτές εμφάνιζαν ρυθμούς μεγέθυνσης 50% και πάνω. Αναφορικά με την απασχόληση στους κλάδους λογισμικού και υπηρεσιών πληροφορικής, τουλάχιστον για τη δεκαετία του '80, ήταν από τις ταχύτερες αναπτυσσόμενες κατηγορίες σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ. Ο συνολικός αριθμός απασχολουμένων στους κλάδους αυτούς ήταν δύο ή τρεις φορές μεγαλύτερος από τα επίσημα στοιχεία για τη βιομηχανία λογισμικού. (*Luc Soete, Chris Freeman 1994*).

Ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ε.Ε., οι πρώτες γνώρισαν μεγάλη αύξηση της απασχόλησης στους κλάδους των ΤΠΕ, στις δεκαετίες του '80 και του '90. (*Bart Van Ark 2001/5*). Την ίδια εξέλιξη, με κάποια καθυστέρηση ακολούθησε και η Δυτική Ευρώπη. Ωστόσο νεότερα στοιχεία και αναφορές οικονομολόγων, δείχνουν την αναστροφή του κλίματος αυτού. Σε όλες τις προαναφερόμενες περιοχές η εικόνα που παρουσιάζεται μόνο απογοήτευση μπορεί να φέρει. Καθημερινά, πλήθος εργαζομένων αντιμετωπίζει τον φόβο της απόλυσης, την ίδια την απόλυση, την υποαπασχόληση και τις κακοπληρωμένες θέσεις εργασίας. Μεγάλες βιομηχανικές εταιρείες, που έχουν από χρόνια εισάγει στην παραγωγική τους διαδικασία επιτεύγματα της σύγχρονης τεχνολογίας, προχωρούν σε περικοπές προσωπικού.

Η υψηλή και παρατεταμένη ανεργία που παρατηρείται στην Ευρώπη, είναι αυτή που οδήγησε και οδηγεί οικονομολόγους να αναζητήσουν αίτια και λύσεις, για την υπεράσπιση και καθιέρωση του ευρωπαϊκού μοντέλου. Η επιδίωξη της Ε.Ε. να επιτύχει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης μέσω και της αύξησης της απασχόλησης, προκειμένου να ακολουθήσει την εξέλιξη των ΗΠΑ, είναι σήμερα από τα πιο επίκαιρα ζητήματα. Όλες οι οικονομικές σχολές και οικονομικές θεωρίες μπαίνουν στο μικροσκόπιο της Ε.Ε. και των ηγετών της προκειμένου να αναστραφεί το αρνητικό του κλίματος. Έτσι, πολλοί οικονομολόγοι ασχολούνται πάλι και προβληματίζονται για ζητήματα που αφορούν την ενεργό ζήτηση, την καινοτομία και την

επένδυση στις νέες τεχνολογίες, το επίπεδο των μισθών, την εξειδίκευση των εργαζομένων, την εκπαίδευση και το ρόλο που καλείται να παίξει στις νέες συνθήκες, το κράτος πρόνοιας και τον εκσυγχρονισμό του, τους θεσμούς και τη διακυβέρνηση στην Ε.Ε.. Όπως υποστηρίζεται με τις νεότερες θεωρητικές προσεγγίσεις, η τεχνολογία και ο ρόλος της στην παραγωγική και εξελικτική διαδικασία της κοινωνίας, εντάσσεται πλέον σε ένα ευρύτερο πλαίσιο καινοτομίας. Οι εκφραστές των εξελικτικών θεωριών (*Edquist 1997, Stoper 1992, Lundvall 1992, Freeman 1987, Nelson- Winter 1982*) όπως αυτές ονομάζονται, υποστηρίζουν ότι η επιστήμη, η τεχνολογία και η καινοτομία δημιουργούν ένα αλληλοεξαρτώμενο πλέγμα δραστηριοτήτων, οι οποίες αναπτύσσονται παράλληλα και αλληλοκαθορίζονται. Μέσα σε αυτό το πλέγμα αλληλεξάρτησης και αλληλοκαθορισμού, το στοιχείο που φαίνεται να κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο είναι η γνώση και η ικανότητα- ευκαιρία για μάθηση. (Αρτέμης Κούρτεσης (2000)

Στην κατεύθυνση αυτή, η σύγκριση Ε.Ε. και ΗΠΑ είναι σε γενικές γραμμές μονόδρομος. Πιστεύεται, και αυτό φαίνεται από όλες σχεδόν τις μελέτες και αναλύσεις σύγχρονων οικονομολόγων και διαμορφωτών της Ευρωπαϊκής πολιτικής, ότι αυτή η σχέση και σύγκριση έχει να αποδώσει σημαντικά οφέλη, πόσο μάλλον να καθορίσει την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσει η Ε.Ε. για να μπορεί να σταθεί επάξια στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού και της παγκοσμιοποιημένης πια οικονομίας. Μιας οικονομίας της οποίας η ικανότητα για παραγωγή, διάχυση, συσσώρευση και αξιοποίηση της γνώσης, γίνεται το μέσο για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς, της ανάπτυξης και της μεγέθυνσής της. Η ικανότητα αυτή κατ' επέκταση μπορεί να οδηγήσει και στην άμβλυνση των διαφορών τόσο μεταξύ περιοχών, κρατών, επιχειρήσεων όσο και μεταξύ των ατόμων που συνθέτουν το εργατικό δυναμικό. Η επένδυση δηλαδή σε νέες τεχνολογίες, στην επιστήμη και την εκπαίδευση μπορεί να έχει σημαντικά οφέλη για την κοινωνία ως σύνολο και κυρίως σημαντικές θετικές επιδράσεις στον τομέα της απασχόλησης. (*D. Acemoglu 1997*).

Η Ε.Ε. παρά τις προσπάθειες και τη «στροφή» θα λέγαμε, των πολιτικών της, προκειμένου να ακολουθήσει τις παγκόσμιες αλλαγές, με αιχμή τον ρόλο των νέων τεχνολογιών και συγκεκριμένα των ΤΠΕ, εμφανίζεται καθαρά να υστερεί έναντι της εξέλιξης των ΗΠΑ. Ακόμη και ο λόγος της κοινής συνύπαρξης των δύο δυνάμεων στο ίδιο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και της κοινής πρόσβασης στις τεχνολογικές αλλαγές, φαίνεται να μην μπορεί να δικαιολογήσει την πρόοδο των ΗΠΑ και την καθυστέρηση της Ε.Ε. (*D. Davis 1997*). Ωστόσο, όπως ο Davis, ο Acemoglu, έτσι και με την εργασία των C. Gust και J. Marquez (2004), γίνεται μια προσπάθεια να καταδειχτούν οι λόγοι αυτής της υστέρησης. Ως βασική αιτία της διάστασης μεταξύ των δύο περιοχών αναγνωρίζεται η υστέρηση στην

παραγωγή και την προσαρμογή των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και οι ατέλειες της αγοράς. Παρά το καλά εκπαιδευμένο προσωπικό, το άνοιγμα των αγορών και του εμπορίου, καθώς και το καλά ανεπτυγμένο νομικό σύστημα, οι ρυθμιστικές πρακτικές που επηρεάζουν την διάχυση των ΤΠΕ, φαίνεται να ενεργούν περισσότερο στον μειωμένο ρυθμό παραγωγικότητας της Ε.Ε..

Επεκτείνοντας, σύμφωνα με αναφορές των Gust και Marquez, στους Greenspan (2000) και Feldstein (2001), φαίνεται ότι, οι ίδιοι στέκονται επικριτικά σε ότι αφορά ρυθμίσεις της αγοράς εργασίας και τους θεσμούς προστασίας εργασιακών δικαιωμάτων. Πράγματι, τα κοινωνικά συστήματα στην Ευρώπη υπήρξαν πολύ πιο ανεπτυγμένα από αυτά της Αμερικής, και δεν ήταν καθόλου εύκαμπτα σε νέες προσαρμογές της αγοράς εργασίας. Αυτό για τις επιχειρήσεις δημιουργούσε πρόσθετα κόστη και φορολογικά βάρη και γινόταν εμπόδιο για τις επενδύσεις τους και την ανταγωνιστικότητά τους. Οι εργαζόμενοι από την άλλη, απολάμβαναν οφέλη, που αν και λιγοστά, τους εξασφάλιζαν ένα αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο ζωής. Έτσι και η ανελαστικότητα των ωραρίων και των μισθών, οι ακαμψίες γενικότερα της αγοράς εργασίας (*Saint-Paul 2002*), που μέχρι πρότινος ήταν χαρακτηριστικό των ευρωπαϊκών συστημάτων πρόνοιας και ασφάλισης, αναθεωρούνται και κρίνονται στα πλαίσια της αύξησης της παραγωγικότητας. Και εδώ πάλι η Αμερική δίνει το παράδειγμα, έχοντας επιτύχει χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας εξαιτίας της μεγάλης ανισοκατανομής των μισθών. Το επιχείρημα που χρησιμοποιήθηκε ανταποκρινόταν στους όρους ευελιξία των μισθών και ευελιξία της απασχόλησης. (*B. Larsen 1997*)

Πάντως, αναφορικά με το ζήτημα των Τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας και την επίδρασή τους στην αύξηση της παραγωγικότητας μιας χώρας, πληθώρα μελετών και εργασιών, επισημαίνουν ότι η σχέση αυτή πράγματι υπήρξε πολύ πιο έντονη στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία, από ότι σε ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης. Οι Colecchia και Schreyer (2001) και ο Daveri (2000) σε συγκριτική ανάλυση που πραγματοποιούν αποδεικνύουν ακριβώς αυτή την τάση που παρατηρήθηκε στην δεκαετία του '90. Επίσης οι Pilat and Lee (2001) και ο Roeger (2001) εκτιμώντας σε μελέτες τους, την επίπτωση της παραγωγής τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνίας στην ανάπτυξη, υποστηρίζουν ότι οι διαφορές στους ρυθμούς τεχνολογικής προόδου στην παραγωγή των ΤΠΕ, είναι σημαντικές και μπορούν να εξηγήσουν την διαφορά στην ανάπτυξη μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης.

Στην βάση τέτοιων θεωρητικών αναζητήσεων και προβληματισμών, η Ευρωπαϊκή Ένωση χαράζει την πολιτική της μέσα από μια σειρά συνθηκών και κατευθυντήριων γραμμών, προκειμένου να μπορεί να ακολουθεί το πνεύμα και τους ρυθμούς αυτής της ραγδαία

εξελισσόμενης παγκόσμιας πραγματικότητας, που διαμορφώνεται στη βάση της τεχνολογικής εξέλιξης και της συσσώρευσης της επιστημονικής γνώσης. Ζήτημα και στοίχημα για την Ένωση είναι αν τελικά θα καταφέρει να επιτύχει τους στόχους της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης με παράλληλη εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και της ισότητας, με την παράλληλη εξασφάλιση επιπέδων πλήρους απασχόλησης (70%, στόχος της Λισσαβόνας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^Ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

2.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

2.1.1 Η Συνθήκη της Ρώμης και του Μάαστριχ

Η αφετηρία της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στην Ευρώπη ανάγεται στη Συνθήκη της Ρώμης, στο προοίμιο της οποίας γίνεται αναφορά στη μείωση των αναπτυξιακών διαφορών μεταξύ των περιφερειών, που υπήρξε από τότε στόχος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Επίσης οι βασικοί μακροοικονομικοί σκοποί της Ε.Ε. αναφέρονται στην ισορροπημένη ανάπτυξη της οικονομίας, στη σταθερότητα και αειφορία της ανάπτυξης, στη διατήρηση της απασχόλησης σε υψηλά επίπεδα, την εξασφάλιση της κοινωνικής ισορροπίας, καθώς και στο υψηλό βιοτικό επίπεδο. Για την επίτευξη των στόχων αυτών στο εν λόγω προοίμιο προβλεπόταν η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) για την προώθηση της απασχόλησης και τη στήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων εντός του κοινοτικού χώρου καθώς και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕ).

Μετά τη συνθήκη της Ρώμης (1957) όπου υπογράφηκαν από τους έξι (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες) οι Συνθήκες για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ), οι οποίες αναφέρονται πλέον ως Συνθήκες της Ρώμης, ακολουθεί η συνθήκη του Μάαστριχ. Η συνθήκη του Μάαστριχ, τροποποίησε τις αρχικές Συνθήκες της δεκαετίας του '50 για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Επιπλέον, συγκέντρωσε σε μία συνθήκη, τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, το σύνολο των διατάξεων των εν λόγω Συνθηκών καθώς και νέα στοιχεία που αφορούν την κοινή εξωτερική πολιτική, την πολιτική ασφαλείας και τη συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, καθώς και την καθιέρωση κοινού νομίσματος, με στόχο την ενίσχυση της επιρροής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε διεθνές επίπεδο.

2.1.2. Πράσινη και Λευκή Βίβλος

Στις αρχές του 1993 η δημιουργία της **Πράσινης Βίβλου**, *COM(93) 551 τελικό*, για την κοινωνική πολιτική στόχο έχει να εγείρει πολυάριθμα ερωτήματα που συνδέονται με το μέλλον της κοινωνικής πολιτικής στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (*www.europa.eu.int*).

Μερικά από αυτά τα ερωτήματα ήταν: τα κοινά προβλήματα προτεραιότητας στα κράτη μέλη, η βελτίωση της κατάστασης της απασχόλησης, η επιτάχυνση της εξέλιξης προς ένα σύστημα παραγωγής βασισμένο στην ποιότητα, η ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων και τα συνοδευτικά μέτρα ενός συστήματος παραγωγής βασισμένου στην ποιότητα, η ενθάρρυνση της αλληλεγγύης και της ένταξης και η σύγκλιση της κοινωνικής πολιτικής, η καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού (η πρόληψη και η αναπροσαρμογή, οι δυνατότητες και οι κίνδυνοι για τους νέους, ο οικονομικός και κοινωνικός ρόλος των ηλικιωμένων ατόμων, η ισότητα ευκαιριών για τους μετανάστες, η ένταξη ορισμένων ειδικών κοινωνικών ομάδων), η ενιαία αγορά και η ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων, η προώθηση της ισότητας ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών σε μια ευρωπαϊκή κοινωνία υπό μεταλλαγή, η ενίσχυση του κοινωνικού διαλόγου, η οικονομική και κοινωνική συνοχή και ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη καλούνται να συμβάλλουν στη συζήτηση και να εξετάσουν τις διάφορες εναλλακτικές λύσεις που προσφέρονται για το μέλλον. Η Επιτροπή θα λάβει υπόψη της τις αντιδράσεις στο Πράσινο Βιβλίο κατά την προετοιμασία ενός Λευκού Βιβλίου.

Τον Μάιο του 1993 η Επιτροπή προτείνει ένα πλαίσιο για την απασχόληση και το Δεκέμβριο του 1993 εκδίδει τη **Λευκή Βίβλό** για «την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση». Τη στρατηγική αυτή εγκρίνει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών το Δεκέμβριο του 1993. Το Λευκό Βιβλίο (*COM(94) 333 τελικό*) είναι η απόληξη της γνωμοδοτικής διαδικασίας που άρχισε με το Πράσινο Βιβλίο για την ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη συμμετοχή των οργάνων της Ένωσης, των κρατών μελών, των εργοδοτών, των συνδικαλιστικών οργανώσεων, των δημόσιων φορέων και των ιδιωτών.

Με το Λευκό Βιβλίο καταβάλλεται προσπάθεια καθορισμού των κύριων γραμμών δράσης σε επίπεδο Ένωσης για τα προσεχή έτη. Οι προτάσεις σχετικά με την απασχόληση και την κατάρτιση αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας που άρχισε με το Λευκό Βιβλίο σχετικά με την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Το Λευκό Βιβλίο έχει ως στόχο να εδραιώσει και να αναπτύξει τα επιτεύγματα του παρελθόντος, κυρίως όσον αφορά το εργατικό δίκαιο, την υγεία και την ασφάλεια, την ελεύθερη κυκλοφορία και την ισότητα μεταχείρισης γυναικών και ανδρών. Νέες προτάσεις προωθούνται στους τομείς της κοινωνικής

προστασίας, της ισότητας ευκαιριών για όλους και της δημόσιας υγείας. Το Λευκό Βιβλίο επιδιώκει τους κοινωνικούς στόχους που έχουν καθορίσει τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αυτήν και των οποίων το άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η καλύτερη έκφραση.

Σύμφωνα με την στρατηγική που ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών το Δεκέμβριο του 1993, η οικονομική πολιτική οφείλει να παραμείνει προσανατολισμένη μακροπρόθεσμα στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, τόσο με την προώθηση μιας διαδικασίας ανάπτυξης που να δημιουργεί θέσεις απασχόλησης, ενθαρρύνοντας δραστήρια πολιτική για την αγορά εργασίας, όσο και με τη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας κυρίως για τους νέους. Το σχέδιο θα προορίζεται να αναστρέψει βραχυπρόθεσμα την τάση της ανεργίας και θα προταθεί προς έγκριση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατά τη συνεδρίασή του στο Έσσεν το Δεκέμβριο του 1994. (*www.europa.eu.int*)

2.1.3. Τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια στο Έσσεν, τη Μαδρίτη και το Δουβλίνο

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Έσσεν καταστρώνει το πρώτο σχέδιο δράσης εντοπίζοντας πέντε τομείς προτεραιότητας για την πραγματοποίηση ενεργειών στην αγορά εργασίας. Οι τομείς αυτοί είναι: η αύξηση των επενδύσεων στην επαγγελματική κατάρτιση, η αύξηση της ένταξης θέσεων εργασίας της ανάπτυξης, η μείωση του έμμεσου κόστους εργασίας, η αύξηση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής αγοράς εργασίας και η λήψη μέτρων υπέρ των ομάδων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

Επιτυχημένα Συμβούλια, στη συνέχεια, λαμβάνουν χώρα στη Μαδρίτη το 1995 και στο Δουβλίνο το 1996, με σκοπό την ενίσχυση της στρατηγικής της απασχόλησης και την έγκριση συμπληρωματικών συστάσεων, επανεξετάζοντας και εμπλουτίζοντας στους πέντε τομείς του Έσσεν. (*EC, 1999*)

2.1.4 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ, τον Ιούνιο του 1997, ορίζει τη Νέα Στρατηγική για την Απασχόληση. Σύμφωνα με αυτή το πρόβλημα της ανεργίας ορίζεται ως «κοινό ευρωπαϊκό πρόβλημα». Τα κράτη μέλη καλούνται σε έναν συντονισμό των ενεργειών τους, πολιτικών τους. Η Συνθήκη ορίζει τέσσερις βασικούς πυλώνες, με διάφανους και συγκεκριμένους στόχους για την απασχόληση. Αυτοί είναι, η ανάπτυξη και τόνωση του επιχειρηματικού πνεύματος, η ικανότητα επαγγελματικής ένταξης – απασχολησιμότητα, η ικανότητα προσαρμογής και κυρίως τέλος η εξασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών.

Πιο αναλυτικά, το Συμβούλιο υποστηρίζει ότι είναι ανάγκη τα κράτη μέλη να αναπτύξουν τέτοιες προσπάθειες που θα εγγυηθούν τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος, στο οποίο οι επιχειρήσεις θα μπορούν να ευημερούν, το φορολογικό σύστημα θα είναι πιο φιλικό και θα έχουν κίνητρο τα άτομα να λειτουργούν επιχειρηματικά και να δημιουργούν έτσι νέες θέσεις απασχόλησης.

Για να αξιοποιηθεί το τεράστιο δυναμικό του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού, πρέπει να δημιουργηθεί μια νέα αντίληψη για την ικανότητα επαγγελματικής ένταξης. Αυτή δεν είναι άλλη από την «απασχολησιμότητα» δηλαδή η ικανότητα για κατάληψη μιας θέσης απασχόλησης. Ο όρος καλύπτει τόσο την ανάγκη για επαρκή προσόντα, όσο και τις παρακινήσεις για αναζήτηση θέσης εργασίας και τις δυνατότητες εξεύρεσης τέτοιας. Η ικανότητα επαγγελματικής ένταξης μπορεί και πρέπει να αποτελέσει βασικό μέτρο για την καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας, καθώς και της ανεργίας των νέων. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να προσφέρεται σε κάθε ενήλικα άνεργο, ένα νέο ξεκίνημα με τη μορφή απασχόλησης κατάρτισης- αναπροσαρμογής-επαγγελματικής εμπειρίας, προτού αγγίξει το όριο που τον κατατάσσει στους μακροχρόνιους άνεργους. Το αντίστοιχο να συμβαίνει και για τους νέους, πριν συμπληρώσουν τους 6 μήνες ανεργίας, καθώς επίσης να διευκολύνουν τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία.

Σε μια περίοδο που κυρίαρχες είναι οι αναδιαρθρώσεις σε όλους τους τομείς, η ικανότητα προσαρμογής τόσο των επιχειρήσεων όσο και των εργαζομένων είναι καθοριστική. Η προσαρμοστικότητα περνά από έναν εκσυγχρονισμό της οργάνωσης της εργασίας, κάτι που σημαίνει ενεργητικά μέτρα για την καταπολέμηση της ανεργίας, που μεταφράζεται σε: εύκαμπτες μορφές εργασίας, μείωση του εργάσιμου χρόνου εφόσον ενδείκνυται, γενικότερα αλλαγές που θα εξασφαλίζουν την ισορροπία μεταξύ ευελιξίας και ασφάλειας. Σχετικά με την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών, ορίζεται ότι πρέπει να ληφθούν ειδικές δράσεις κατά της διάκρισης των φύλων, που θα διευκολύνουν το συμβιβασμό επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, την επανένταξη στην επαγγελματική ζωή μετά από απουσία από αυτή. (COM (97) 497 τελικό) .

2.1.5 ΕΚΤΑΚΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ**20-21/11/1997**

Κατά το έκτακτο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που έλαβε χώρα στο Λουξεμβούργο στις 20 και 21 Νοεμβρίου 1997, επιλέχθηκαν ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές οι οποίες καθίστανται κοινοί προσανατολισμοί:

- Βελτίωση της ικανότητας επαγγελματικής ένταξης : εξασφαλίζεται ότι θα παρέχονται στους άνεργους οι σωστές δεξιότητες και τα κίνητρα για να επιστρέψουν στην εργασία και προωθείται αγορά εργασίας ανοικτή σε όλους. Ο πυλώνας αυτός περιλαμβάνει δύο βασικά μηνύματα της όλης στρατηγικής, δηλαδή την προληπτική προσέγγιση για την καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας και την ενεργοποίηση: τον προσανατολισμό των πολιτικών προς την υποστήριξη της ενεργούς συμμετοχής.

Ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος: διευκολύνεται η έναρξη και η λειτουργία της επιχείρησης και η πρόσληψη εργαζομένων σε αυτή. Οι κατευθυντήριες γραμμές για τον συγκεκριμένο πυλώνα έχουν ως στόχο να ενθαρρύνουν την ευαισθητοποίηση σε θέματα επιχειρηματικής δραστηριότητας, να αξιοποιήσουν τις νέες ευκαιρίες για δημιουργία θέσεων εργασίας , να καταστήσουν το φορολογικό σύστημα πιο φιλικό προς την επιχείρηση.

- Ενθάρρυνση της ικανότητας προσαρμογής των επιχειρήσεων και των εργαζομένων τους: η παγκοσμιοποίηση και οι ταχείες τεχνολογικές εξελίξεις συνεπάγονται ότι οι εργαζόμενοι και η οργάνωση της εργασίας, πρέπει να παρουσιάζουν επαρκή ευελιξία ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις συνεχείς διαρθρωτικές αλλαγές. Οι κατευθυντήριες γραμμές βάσει του πυλώνα αυτού, προωθούν τον εκσυγχρονισμό της οργάνωσης της εργασίας και υποστηρίζουν την προσαρμοστικότητα στις επιχειρήσεις. Επίσης, τονίζουν την ευθύνη των κοινωνικών εταίρων όσων αφορά την εφαρμογή της στρατηγικής.

- Ενίσχυση των πολιτικών ισότητας ευκαιριών: ένας από τους λόγους που τα ποσοστά ανεργίας στην Ε.Ε. είναι πιο υψηλά από τις Η.Π.Α. είναι ότι λιγότερες γυναίκες συμμετέχουν στην αγορά εργασίας. Ο πυλώνας αυτός έχει στόχο την εξεύρεση τρόπων ώστε και οι άντρες και οι γυναίκες να εργάζονται με ίσες ευκαιρίες και ίσες ευθύνες. Οι κατευθυντήριες γραμμές συνηγορούν υπέρ προσέγγισης που να ενσωματώνει τη διάσταση του φύλου στη χάραξη πολιτικής, υπέρ της αντιμετώπισης του χάσματος των φύλων και της συμφιλίωσης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Επίσης περιλαμβάνουν μέτρα που διευκολύνουν την επιστροφή στην αγορά εργασίας.

Με βάση αυτούς τους προσανατολισμούς, τα κράτη μέλη κλήθηκαν να υποβάλλουν τα Εθνικά Σχέδια Δράσης τους για την απασχόληση, ως τον Απρίλιο του 1998. ⁹⁸ Θετικά στοιχεία αυτής της προσπάθειας είναι η καθολική δέσμευση των κρατών μελών υπέρ μιας ενεργούς πολιτικής για την απασχόληση, η ανάγκη να δοθεί μια πιο χαρακτηριστική τοπική διάσταση για την πολιτική απασχόλησης, η μεταρρύθμιση των δημοσίων υπηρεσιών απασχόλησης, η αναγνώριση της σημασίας της βελτίωσης του επιπέδου των γνώσεων και των δεξιοτήτων, η ενεργητική συμμετοχή των εταίρων για την εκπόνηση των ΕΣΔ.

2.1.6 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΤΗ ΔΙΕΤΙΑ 1998-2000

Πάντως, αυτό που φαίνεται την διετία, 1998-2000, η ανεργία στην Ε.Ε. βελτιώνεται σταθερά, λόγω του θετικού οικονομικού κλίματος και της προόδου που σημειώνεται στις μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 1999 η ανεργία μειώθηκε κατά μέσο όρο στο 9,2%, και τον Μάιο του 2001 έφτασε το 7,6%. Επίσης μειώθηκε και η ανεργία στους νέους 15-24 ετών, ενώ η μακροχρόνια ανεργία παραμένει πρόβλημα. Δημιουργήθηκαν 4.000.000 νέες θέσεις εργασίας το 1997-2000 και το ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε σε 63,3% το 2000 από 61,3% το 1998. Το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών και των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων αυξήθηκαν επίσης ικανοποιητικά 52,2% και 37% αντίστοιχα.

Ποσοστό ανεργίας %								
2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992
8,2	9,1	9,9	10,6	10,8	10,7	11,1	10,7	9,2

Ποσοστό ανεργίας Νέων								
2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992
16,3	17,9	19,6	21,1	21,9	21,5	22,0	21,3	18,2

Μακρ/νια ανεργία								
2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992
3,7	4,2	4,7	5,2	5,3	5,2	5,3	4,7	3,8

(Κοινή Έκθεση για την απασχόληση 2000/*COM/ 2000/ 0551 τόμος I τελικό*/)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ

3.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ, ΕΝΑΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ.

3.1.1. Η νέα πρόκληση

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πραγματοποίησε ειδική σύνοδο στις 23 και 24 Μαρτίου 2000 στη Λισσαβόνα για να συμφωνήσει ένα νέο στρατηγικό στόχο για την Ένωση προκειμένου να ενισχυθεί η απασχόληση, η οικονομική μεταρρύθμιση και η κοινωνική συνοχή στο πλαίσιο μιας οικονομίας βασισμένης στη γνώση. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας 23 & 24 Μάρτη 2000, Συμπεράσματα της Προεδρίας) Η νέα πρόκληση για την Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται στη μεγάλη ποιοτική μεταλλαγή, η οποία προκύπτει από την παγκοσμιοποίηση και τις προκλήσεις μιας νέας οικονομίας καθοδηγούμενης από τη γνώση. Οι αλλαγές αυτές έχουν επιπτώσεις σε κάθε πτυχή της ζωής των ανθρώπων και απαιτούν ριζικό μετασχηματισμό της ευρωπαϊκής οικονομίας. Στόχος της Ένωσης είναι να διαμορφώσει αυτές τις αλλαγές κατά τρόπο σύμφωνο με τις κοινωνικές της αξίες και αντιλήψεις, αλλά και με την επικείμενη διεύρυνση κατά νου. Ο γρήγορος και επιταχυνόμενος ρυθμός των αλλαγών σημαίνει ότι είναι επείγον για την Ένωση να ενεργήσει τώρα, ώστε να αντλήσει το σύνολο των ωφελημάτων από τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται. Γι' αυτό, η Ένωση απαιτείται να θέσει έναν σαφή στρατηγικό στόχο και να συμφωνήσει για ένα τολμηρό πρόγραμμα για την ανάπτυξη γνωστικών υποδομών, την ενίσχυση της καινοτομίας και της οικονομικής μεταρρύθμισης και τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας και εκπαίδευσης. (ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ *Commission documents under http://europa.eu.int/comm/off/index_en.htm*)

3.1.2. Ισχυρά και αδύνατα σημεία της Ε.Ε.

Η οικονομική συγκυρία δεν ήταν ποτέ τόσο ευοίωνη για τα κράτη μέλη της Ε.Ε.. Ο σταθερός προσανατολισμός της νομισματικής πολιτικής, σε συνδυασμό με υγιείς δημοσιονομικές πολιτικές πετυχαίνουν την συγκράτηση των μισθών, του πληθωρισμού και των επιτοκίων, τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και των χρεών. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες το ευρώ, παρά τις αδυναμίες, καθιερώνεται και αποδίδει οφέλη στην

ευρωπαϊκή οικονομία. Η εσωτερική αγορά έχει ως επί το πλείστον ολοκληρωθεί και τα οφέλη της διαχέονται τόσο σε επιχειρήσεις⁵⁸ όσο και σε καταναλωτές, όπως επίσης και η μελλοντική διεύρυνση αναμένεται να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες οικονομικής αύξησης και απασχόλησης. Επίσης, η ευρωπαϊκή ένωση διαθέτει καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό και συστήματα κοινωνικής πρόνοιας ικανά να παρέχουν το σταθερό πλαίσιο, μέσα στο οποίο με διαρθρωτικές αλλαγές θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την μετάβαση προς μια κοινωνία βασισμένη στη γνώση.

Παρά τις ευοίωνες προοπτικές όμως, καθώς και του γεγονότος ότι η ανεργία μειώνεται από το 1997 και μετά, αντικατοπτρίζοντας τον εντονότερο ρυθμό ανάπτυξης στην απασχόληση, οι άνεργοι στην Ε.Ε. ακόμη αποτελούν ένα σημαντικό μέγεθος (14,9 εκατ.). Νέοι, γυναίκες και ηλικιωμένοι, συμμετέχουν στα ποσοστά της απασχόλησης ανεπαρκώς, παρά τις προσπάθειες και τα κίνητρα που δόθηκαν για την ενίσχυσή τους. Η μακροχρόνια ανεργία μειώθηκε, παραμένει όμως σοβαρό πρόβλημα καθώς πρόβλημα αποτελεί και η άνιση πρόοδος που συντελέστηκε πάνω στο θέμα από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, όπως και η αύξηση των ανισοτήτων μεταξύ περιφερειών της Ένωσης. Ο τομέας των υπηρεσιών είναι υποανάπτυκτος, ιδιαίτερα στον χώρο των τηλεπικοινωνιών και του διαδικτύου και υπάρχει έλλειψη δεξιοτήτων ειδικά στην τεχνολογία των πληροφοριών, με αποτέλεσμα να παραμένουν θέσεις εργασίας κενές. Επιπλέον πολιτικές όπως η πρόωγη συνταξιοδότηση, οι παροχές αναπηρίας και οι παροχές ανεργίας, πολιτικές που δεν προάγουν την ενεργό αναζήτηση εργασίας, δημιουργούν μεγάλη πίεση στις τρέχουσες δαπάνες για την κοινωνική πρόνοια, ενώ απειλούν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων συστημάτων συνταξιοδότησης, βάσει των δημογραφικών προβολών που δείχνουν τη σταδιακή αύξηση στο ποσοστό των εξαρτώμενων ατόμων. Επίσης μειώνουν το εργατικό δυναμικό που απαιτείται προκειμένου να αντισταθμιστεί η μείωση του αριθμού των νέων στον ενεργό πληθυσμό. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες είναι πιο επιτακτική η ανάπτυξη μιας στρατηγικής που θα συνδυάζει την ανταγωνιστικότητα με την κοινωνική συνοχή. *(Κοινή Έκθεση για την Απασχόληση 2000 /*COM/ 2000/ 0551 τόμος I τελικό*/)*

3.1.3. Η νέα κατεύθυνση

†8

Η συντονισμένη ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση, που ξεκίνησε με τη διαδικασία του Λουξεμβούργου, απέκτησε, με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα τον Μάρτιο του 2000, ένα νέο στρατηγικό στόχο: «να γίνει η Ε.Ε., ως το 2010 η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». (*Commission documents under http://europa.eu.int/comm/off/index_en.html*)

Για την επίτευξη του στόχου αυτού απαιτείται μια συνολική στρατηγική που να στοχεύει στην προετοιμασία της μετάβασης σε μια ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία, βασιζόμενη στη γνώση και τις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και στη δημιουργία Ευρωπαϊκού χώρου Έρευνας και Καινοτομίας. Επιπλέον, η νέα στρατηγική θα προωθεί με διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία μέσα στα πλαίσια μιας πλήρως και εντελώς λειτουργικής εσωτερικής αγοράς, καθώς και την ολοκλήρωση των χρηματοοικονομικών αγορών και τον συντονισμό των μακροοικονομικών πολιτικών δηλαδή την δημοσιονομική εξυγίανση, την ποιότητα και τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών των κρατών μελών. Τέταρτος, αλλά εξίσου σημαντικός άξονας της νέας στρατηγικής αποτελεί η προώθηση της κοινωνικής ολοκλήρωσης και η διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, μέσω του εκσυγχρονισμού του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, με επένδυση στον άνθρωπο και της οικοδόμησης ενός ενεργού κράτους πρόνοιας. (*SCADPlus The Lisbon Special European Council (March 2000) Towards a Europe of Innovation and Knowledge.htm*)

Τέλος, η εφαρμογή αυτής της στρατηγικής θα πρέπει να ακολουθεί μια πιο συνεκτική και συστηματική προσέγγιση μέσα από τη βελτίωση των υφιστάμενων διαδικασιών του Λουξεμβούργου, του Κάρντιφ και της Κολωνίας που προσφέρουν τα απαραίτητα μέσα, εφόσον απλουστευθούν και συντονισθούν καλύτερα, την εφαρμογή της ανοικτής μεθόδου συντονισμού ως μέσο διάδοσης βέλτιστων πρακτικών και επίτευξης μεγαλύτερης σύγκλισης προς τους κύριους στόχους της ΕΕ και την κινητοποίηση των απαιτούμενων μέσων μιας και η επίτευξη του νέου στρατηγικού στόχου θα βασιστεί κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, καθώς και στις εταιρικές σχέσεις ιδιωτικών και δημόσιων φορέων. (*Commission documents under http://europa.eu.int/comm/off/index_en.htm*)

3.2. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΒΑΣΙΖΟΜΕΝΗ ΣΤΗ ΓΝΩΣΗ

3.2.1 Μια κοινωνία της πληροφορίας για όλους

Δεν είναι λίγοι, αυτοί που υποστηρίζουν ότι η εισβολή του Διαδικτύου στη ζωή μας, είναι αντίστοιχης σημασίας με την βιομηχανική επανάσταση του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα. Πράγματι, οι τεχνολογίες των πληροφοριών και το διαδίκτυο έχουν μεταμορφώσει τον τρόπο με τον οποίο οι επιχειρήσεις λειτουργούν, οι σπουδαστές σπουδάζουν, οι ερευνητές ερευνούν και τον τρόπο που οι κυβερνήσεις παρέχουν υπηρεσίες στους πολίτες τους. Αυτή η επανάσταση στην τεχνολογία των πληροφοριών διαμορφώνει σήμερα την κοινωνία της πληροφορίας - στο σπίτι, στο σχολείο και στην εργασία. Κινητήριο μοχλός της επανάστασης στον τομέα των επικοινωνιών είναι η τεχνολογία και οι δυνάμεις της αγοράς. Οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν αποδειχθεί ισχυρή κινητήρια δύναμη της οικονομικής αύξησης και ανταγωνιστικότητας. Οι τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών δεν αποτελούν μόνο μείζονα τομέα οικονομικής δραστηριότητας, ο οποίος παράγει το 7,5% περίπου του πλούτου της ΕΕ, εκφραζόμενου ως ακαθάριστο εσωτερικό προϊόν (ΑΕΠ), πρόκειται επίσης για βασικές τεχνολογίες γενικής εφαρμογής που στηρίζουν την αποτελεσματικότητα και την ανταγωνιστικότητα όλων των κλάδων παραγωγής και υπηρεσιών.

Αυτός είναι και ο λόγος που στη σύνοδο κορυφής της Λισσαβόνας, τον Μάρτιο 2000, οι ευρωπαίοι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων αναγνώρισαν ότι η ευρωπαϊκή οικονομία πρέπει και αυτή να περάσει στην ψηφιακή εποχή. Η στροφή προς μια ψηφιακή οικονομία βασιζόμενη στη γνώση και χαρακτηριζόμενη από νέα αγαθά και υπηρεσίες θα αποτελέσει ισχυρή κινητήρια δύναμη για την οικονομική αύξηση, την ανταγωνιστικότητα και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, πέραν δε τούτου, θα είναι ικανή να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των πολιτών και το περιβάλλον. Ήδη τον Νοέμβριο 1999, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε την πρωτοβουλία της *eEurope* ακριβώς για να διαχειριστεί αυτή τη μετάβαση, τόσο εντός της Ένωσης όσο και στις υποψήφιες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Με την πρωτοβουλία *eEurope*, η Ένωση στοχεύει στο να εξασφαλίσει ότι όλοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση —κάθε πολίτης, κάθε σχολείο, κάθε επιχείρηση, κάθε δημόσια διοίκηση— έχουν πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών και αποκομίζουν από αυτές το μεγαλύτερο δυνατό όφελος. Το Διαδίκτυο θα πρέπει, για παράδειγμα, να χρησιμοποιείται για κάθε είδους καθημερινές δραστηριότητες,

υπηρεσίες και προϊόντα όπως η εκπαίδευση, η δημόσια διοίκηση, η υγεία, ο πολιτισμός και η διασκέδαση. Στη σημερινή κοινωνία, η πρόσβαση στο Διαδίκτυο έχει καταστεί θεμελιώδες δικαίωμα για όλους τους πολίτες και οι υπεύθυνες κυβερνήσεις έχουν την υποχρέωση να το παρέχουν.

Επιπλέον, δίνοντας ώθηση στην οικονομική αύξηση, οι τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών μπορούν να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας καλύτερης ποιότητας και μεγαλύτερη ευμάρεια. Οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις επιδιώκουν να επωφεληθούν όλοι οι πολίτες, μιας και η νέα κοινωνία της γνώσης είναι κοινωνία για όλους. Με αυτή την έννοια, η πρωτοβουλία *eEurope* και τα συστατικά της προγράμματα (*eLearning*, *eHealth*, *eGovernment* και *eBusiness*) επικεντρώνονται στην πλήρη εκμετάλλευση της δυναμικής από τη συμμετοχή στο διαδίκτυο προς όφελος της κοινωνικής συμμετοχής. Αυτό σημαίνει ότι κάθε πολίτης πρέπει να διαθέτει τις δεξιότητες που απαιτούνται για τη ζωή και την εργασία σε αυτήν τη νέα κοινωνία της πληροφορίας. Πρέπει να ενισχυθεί η καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού καθώς και να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Επιπλέον, οι τεχνολογίες της πληροφορίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανανέωση της αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης και την προώθηση φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών. Οι δημόσιες διοικήσεις πρέπει να καταβάλουν ουσιαστικές προσπάθειες σε όλα τα επίπεδα ώστε να αξιοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες προκειμένου να είναι όσο το δυνατόν πιο εύκολη η πρόσβαση στις πληροφορίες. Τέλος, η αξιοποίηση του πλήρους ηλεκτρονικού δυναμικού της Ευρώπης εξαρτάται από τη δημιουργία των προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν την άνθηση του ηλεκτρονικού εμπορίου και του Διαδικτύου, ώστε η Ένωση να μπορέσει να καλύψει την καθυστέρησή της σε σχέση με τους ανταγωνιστές της (π.χ. Η.Π.Α., Κίνα). Για την επιτυχία όμως των παραπάνω στόχων θα πρέπει οι επιχειρήσεις και οι πολίτες να έχουν πρόσβαση σε φθηνή, παγκόσμιας κλάσης υποδομή επικοινωνιών και σε ευρύ φάσμα υπηρεσιών, καθώς και να προσαρμοστεί η νομοθεσία για το ηλεκτρονικό εμπόριο στις νέες εξελίξεις. (*Ευρωπαϊκή Επιτροπή Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας Οκτώβριος 2002, Προς την Ευρώπη της γνώσης, Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η κοινωνία της πληροφορίας, Συμπεράσματα Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Λισσαβόνας 23-24 Μάρτη 2000, Επισκόπηση δραστηριοτήτων της Ε.Ε.- Κοινωνία της Πληροφόρησης Μάρτιος 2005*)

3.2.2 Δημιουργία Ευρωπαϊκού χώρου έρευνας και καινοτομίας

Με τη συνθήκη της Λισσαβόνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση, θέτει τις βάσεις για μια ασφαλή και επιτυχημένη μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης. Σε μια τέτοια κοινωνία όμως, η επιστημονική έρευνα και η τεχνολογική ανάπτυξη, είναι ζωτικής σημασίας. Με τη δημιουργία νέων προϊόντων και διαδικασιών καθώς και νέων αγορών, η έρευνα και η τεχνολογία καθίστανται ένας από τους κινητήριους μοχλούς της οικονομικής ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας. Αποτελούν το προσφορότερο εργαλείο για τον εκσυγχρονισμό των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, απαραίτητο για να ενισχύσει η Ευρώπη τη θέση της στον ανταγωνισμό. Επιπλέον, οι δραστηριότητες στον τομέα αυτό παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις και μπορούν να ικανοποιούν πάγια κοινωνικά αιτήματα, κυρίως σε ότι αφορά τις εξελίξεις στον εργασιακό τομέα και την εμφάνιση νέων τρόπων ζωής και δραστηριοτήτων. Γενικά άμεσα και έμμεσα συμβάλλουν στη διατήρηση και ανάπτυξη της απασχόλησης. Αν λάβουμε υπόψη ότι στις ΗΠΑ ένα μεγάλο ποσοστό από τις 2 εκατ. θέσεις απασχόλησης που δημιουργούνται τα τελευταία 10-15 χρόνια έχουν δημιουργηθεί σε τομείς υψηλής τεχνολογίας, επίσης το ότι τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται σε περιφέρειες της Ένωσης που επενδύουν περισσότερο στην έρευνα, καθώς και το ότι μόνο η Ευρωπαϊκή αγορά προϊόντων βιοτεχνολογίας καλύπτει περίπου 60 δις ευρώ ετησίως και αναμένεται να φτάσει τα 250 δις τα επόμενα χρόνια, είναι αρκετά στοιχεία για να πιστοποιήσουν την δυναμική εξέλιξη του τομέα και να πείσουν για μια ασφαλή και σίγουρη επένδυση σε αυτόν. *(Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Βρυξέλλες 18/1/2000 COM (2000) 06, Για έναν Ευρωπαϊκό χώρο στον τομέα της έρευνας)*

Η ανάγκη να βελτιωθεί σημαντικά το κλίμα για επενδύσεις στον τομέα της έρευνας, προκύπτει από τον πρωταγωνιστικό ρόλο της έρευνας τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Συγκεκριμένα, οι διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων και η εφαρμογή των δημόσιων πολιτικών στηρίζονται σε παγιωμένες επιστημονικές απόψεις και στην έρευνα. Κυρίως σε τομείς όπως η υγεία, η «αιεφόρος ανάπτυξη», η ασφάλεια βιομηχανικών προϊόντων, προϊόντων διατροφής και πυρηνικών προϊόντων, η επιστημονική γνώση και η έρευνα καθίστανται το σταθερό υπόβαθρο για την ορθή και πλήρη κατανόηση των οικονομικών και κοινωνικών πτυχών για την αντιμετώπιση οποιονδήποτε προβλημάτων. Δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός, ότι μετατρέπονται σε συγκεκριμένες εφαρμογές εργασίες έρευνας που διενεργούνται σε πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα, επιχειρήσεις και ομίλους που συγκεντρώνουν όλους αυτούς τους τομείς, όπως για παράδειγμα αποτελέσματα από έρευνες στη μοριακή τεχνολογία. Αντίστοιχα, αναφερόμενοι στον ιδιωτικό τομέα, είναι γνωστό ότι χρηματοδοτεί τις περισσότερες έρευνες και εκτελεί τα 2/3

των δραστηριοτήτων τεχνολογικής έρευνας και ανάπτυξης στην Ευρώπη. Λόγω της παγκοσμιοποίησης και της συνεργασίας επιχειρήσεων (συγχωνεύσεις και αγορές), που εκτείνεται σε όλους τους κλάδους, μέρος του ιδιωτικού τομέα επεκτείνει τα όρια της έρευνας σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο, το σύνολο των δαπανών για έρευνα, του ιδιωτικού τομέα στην Ευρώπη, σε σχέση με τους κύριους ανταγωνιστές, ΗΠΑ και Ασία, παραμένει χαμηλό. Είτε γιατί η ερευνητική προσπάθεια των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) είναι περιορισμένη, είτε γιατί λίγες επιχειρήσεις χρησιμοποιούν τεχνολογίες αιχμής και τα αποτελέσματα της έρευνας και της ανάπτυξης. Σημαντικό μειονέκτημα της ευρωπαϊκής χρηματοπιστωτικής αγοράς είναι η ελλιπής επένδυση σε γνώση και έρευνα. *(Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Βρυξέλλες 18/1/2000 COM (2000) 06, Για έναν Ευρωπαϊκό χώρο στον τομέα της έρευνας)*

Επιπλέον, η ερευνητική δραστηριότητα στην Ευρώπη περιορίζεται στα εθνικά πλαίσια κάθε κράτους μέλους, η χρηματοδότηση καλύπτει μόνο το 5,4 του συνόλου των προσπαθειών του δημόσιου τομέα και οι πρωτοβουλίες επιστημονικής και τεχνολογικής συνεργασίας σε ευρωπαϊκό ή διακυβερνητικό επίπεδο, δεν ξεπερνούν το 17% του συνόλου των ευρωπαϊκών δημόσιων δαπανών για την έρευνα. Προκύπτει λοιπόν, η ανάγκη κατάργησης των «στεγανών» που δημιουργούν τα εθνικά πλαίσια, και η ενοποίηση του ευρωπαϊκού τεχνολογικού και επιστημονικού χώρου, ώστε να συγκεντρωθεί η «κρίσιμη μάζα» στους μεγάλους τομείς των γνώσεων, να επιτευχθούν οικονομίες κλίμακας, να ταξινομηθούν καλύτερα οι πόροι και να μειωθούν οι περιθωριοποιήσεις λόγω ελλιπούς κινητικότητας των παραγόντων και ελλιπούς πληροφόρησης των φορέων. Με άλλα λόγια, αυτό και ρυθμίζει η Συνθήκη της Λισσαβόνας, *(Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Βρυξέλλες 18/1/2000 COM (2000) 06, Για έναν Ευρωπαϊκό χώρο στον τομέα της έρευνας)* προκύπτει η ανάγκη δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού χώρου έρευνας, σαφώς ορισμένου, που θα περιλαμβάνει συγκεκριμένα στοιχεία όπως:

- ❖ Τη διαδικτύωση των κέντρων αριστείας που υπάρχουν στην Ευρώπη και τη δημιουργία εικονικών ερευνητικών κέντρων που υπάρχουν στον κυβερνοχώρο αξιοποιώντας τα νέα εργαλεία της επικοινωνίας
- ❖ Μια κοινή προσέγγιση των αναγκών και των μέσων χρηματοδότησης των ερευνητικών υποδομών μεγάλης κλίμακας στην Ευρώπη
- ❖ Την συνεπέστερη εφαρμογή των ερευνητικών δραστηριοτήτων σε εθνική και ευρωπαϊκή κλίμακα και την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των διαφόρων οργανώσεων επιστημονικής και τεχνολογικής συνεργασίας στην Ευρώπη

- ❖ Την καλύτερη χρησιμοποίηση των μηχανισμών και μέσων που επιτρέπουν την ενθάρρυνση των επενδύσεων στους τομείς της έρευνας και της καινοτομίας όπως: συστήματα έμμεσης υποστήριξης, διπλώματα ευρεσιτεχνίας και κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου.
- ❖ Τη δημιουργία ενός κοινού συστήματος επιστημονικής και τεχνολογικής αναφοράς για την εφαρμογή πολιτικών
- ❖ Τη χρησιμοποίηση περισσότερου και κινητικότερου ανθρώπινου δυναμικού
  - Αύξηση της κινητικότητας των ερευνητών και εισαγωγή μιας ευρωπαϊκής διάστασης στις επιστημονικές σταδιοδρομίες
  - Ενίσχυση της θέσης και του ρόλου των γυναικών στην έρευνα
  - Τόνωση του ενδιαφέροντος στους νέους για την έρευνα και τις επιστημονικές σταδιοδρομίες
- ❖ Ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνοχής στον τομέα της έρευνας με βάση τις καλύτερες εμπειρίες από τη μεταφορά γνώσεων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο καθώς και του ρόλου των περιφερειών στην προσπάθεια της ευρωπαϊκής έρευνας
- ❖ Την εγγύτερη συνεργασία των επιστημονικών κοινοτήτων, των επιχειρήσεων και των ερευνητών της δυτικής και της ανατολικής Ευρώπης
- ❖ Την ενίσχυση της ελκυστικότητας της ευρωπαϊκής επικράτειας για τους ερευνητές από τον υπόλοιπο κόσμο
- ❖ Την προώθηση κοινών κοινωνικών αξιών στους τομείς της τεχνολογίας και της επιστήμης

(Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Λισσαβόνας)

3.2.3 Δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ίδρυση και την ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρήσεων, ιδίως μικρομεσαίων.

Τα τελευταία χρόνια οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, έχουν βρεθεί στο επίκεντρο πολλών συζητήσεων σε Ευρωπαϊκό αλλά και Εθνικό Επίπεδο. Τόσο πολύ, που δεν αποτελεί υπερβολή να ισχυρισθεί κανείς πως η έννοια «επιχειρηματικότητα» και «μικρή επιχείρηση» είναι αλληλένδετες. Στις αρχές του 1970 η έννοια «επιχειρηματικότητα», ήταν σχεδόν ανύπαρκτη στην οικονομική βιβλιογραφία και έρευνες της εποχής προέβλεπαν την εξαφάνιση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Για λόγους που σχετίζονταν με την αποτελεσματικότητα του οικονομικού συστήματος οι ΜΜΕ θεωρούνταν πολυτέλεια για αυτό. Παρά τις δυσοίωνες προβλέψεις, οι ΜΜΕ σε Ευρώπη και Βόρεια Αμερική ανακάμπτουν από τα μέσα τις δεκαετίας του '70. Η κύρια αιτία ανάκαμψης φαίνεται να

σχετίζεται με την παγκοσμιοποίηση. Ο ανταγωνισμός με αναπτυσσόμενες χώρες χαμηλού κόστους παραγωγής ώθησαν τις μεγάλες επιχειρήσεις να εκσυγχρονίσουν τον τεχνικό τους εξοπλισμό, ενώ παράλληλα έστηναν θυγατρικές επιχειρήσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες χαμηλού εργατικού κόστους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των εγχώριων παραγωγών και τη συγκράτηση της προηγούμενης τάσης μεγέθυνσης των επιχειρήσεων, κάτι που έδωσε χώρο ανάπτυξης των ΜΜΕ στο εσωτερικό των χωρών. Η παγκοσμιοποίηση επίσης, δεν εμπόδιζε τις μικρές επιχειρήσεις αφού με την ανάπτυξη της οικονομίας της πληροφορίας και των επικοινωνιών, τα υψηλά σταθερά κόστη που προηγουμένως αντιμετώπιζαν οι ΜΜΕ μειώθηκαν δραματικά, με αποτέλεσμα η διεθνής δραστηριότητα των ΜΜΕ να αυξηθεί. (*EBEH-GR.html*)

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η δημιουργία ενός περιβάλλοντος μέσα στο οποίο η επιχειρηματικότητα και ειδικά οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις θα μπορούν να λειτουργούν και να ευδοκιμούν, αποτελεί σήμερα ισχυρό ζητούμενο. Η διαπίστωση αυτή οδήγησε στο σχεδιασμό και στην ανάπτυξη ειδικών πολιτικών για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, οι οποίες αποτυπώθηκαν στον Ευρωπαϊκό Χάρτη για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, στην Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και ενισχύθηκαν με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είναι ανάγκη να ενθαρρυνθεί η επιχειρηματικότητα και να δημιουργηθούν νέες καρποφόρες επιχειρήσεις, που να μπορούν να αξιοποιούν το άνοιγμα των αγορών και να σημειώνουν καινοτόμες προσπάθειες εμπορικής εκμετάλλευσης σε μεγαλύτερη κλίμακα. Για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η επιχειρηματικότητα αποτελεί νοοτροπία. Πρόκειται δηλαδή, για την ικανότητα ενός ατόμου, είτε μόνος του είτε στα πλαίσια ενός οργανισμού, να αναγνωρίζει τις ευκαιρίες και να τις εκμεταλλεύεται προκειμένου να επιτύχει οικονομικό όφελος. Στην προσπάθειά του, όμως, αυτή καινοτομεί, δημιουργεί νέα προϊόντα, νέες δραστηριότητες και απασχολεί άλλους πολίτες. (*europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy*)

Μια σειρά από δράσεις και πρωτοβουλίες αποτυπώνουν και προσδιορίζουν τον ρόλο και τη σημασία των ΜΜΕ, καθώς και τη συμβολή τους στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής των κρατών μελών. Δεύτερος όμως και μεγάλος στόχος για την Ένωση, είναι η δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις, με μείωση της γραφειοκρατίας και απλοποίησης των σχέσεων της Πολιτείας με αυτές. Πλέον, οι μικρές επιχειρήσεις αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ευρωπαϊκής οικονομίας. Είναι βασική πηγή δημιουργίας θέσεων απασχόλησης και χώρος ανάπτυξης επιχειρηματικών ιδεών, ωστόσο, είναι οι πλέον ευαίσθητες από όλες τις επιχειρήσεις στις μεταβολές του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Αφού λοιπόν ο ρόλος των ΜΜΕ έχει οριστεί σαφώς, ως κινητήριος μοχλός της καινοτομίας,

της απασχόλησης καθώς και της κοινωνικής και τοπικής ολοκλήρωσης της Ευρώπης, θα πρέπει η Ένωση να διασφαλίσει το ευνοϊκό περιβάλλον λειτουργίας τους. (*Ευρωπαϊκός χάρτης για τις ΜΜΕ.htm*)

Στις σημερινές συνθήκες και με γνώμονα τη στρατηγική της Λισσαβόνας, ευνοϊκό περιβάλλον για τις ΜΜΕ μπορεί και πρέπει να δημιουργηθεί ενισχύοντας το καινοτόμο και επιχειρηματικό πνεύμα, με την αξιολόγηση των υφιστάμενων μέτρων, και όταν απαιτείται, με το να καθίστανται αυτά φιλικά προς τις μικρές επιχειρήσεις, και να διασφαλίζεται ότι οι αρμόδιοι για τη χάραξη πολιτικής λαμβάνουν δεόντως υπόψη τις ανάγκες των μικρών επιχειρήσεων. (*Ευρωπαϊκός χάρτης για τις ΜΜΕ.html*). Ο ορισμός της καινοτομίας συνίσταται στην παραγωγή, την αφομοίωση και την εκμετάλλευση με επιτυχία των νέων επιτευγμάτων στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Η καινοτομία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τις επιχειρήσεις, γιατί επιτρέπει σε αυτές να κατακτήσουν νέες αγορές, ή να αντισταθμίσουν τον ανταγωνισμό. Καινοτομίες είναι δυνατό να εντοπίσουμε είτε σε εφευρέσεις που προέρχονται από την έρευνα και την ανάπτυξη, είτε σε προσαρμογές των μεθόδων παραγωγής, στην εκμετάλλευση νέων αγορών, στις οργανωτικές προσεγγίσεις, είτε ακόμη στη δημιουργία νέων εννοιών που διατίθενται στο εμπόριο. Οι επιχειρήσεις μπορούν και οφείλουν να αξιοποιήσουν τα αποτελέσματα της έρευνας και στα πλαίσια του να γίνει η Ευρώπη πιο ανταγωνιστική οικονομία, να συμβάλλουν τα μέγιστα. (*SCADPlus Innovation and the Lisbon strategy.htm*).

Επιπλέον, για τη δημιουργία ευνοϊκότερου περιβάλλοντος, θα πρέπει να γίνουν προσπάθειες που θα βοηθούν στη μείωση του κόστους των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και στην εξάλειψη του περιττού γραφειοκρατικού φόρτου. Για αυτό τον λόγο οφείλουν τα ευρωπαϊκά θεσμικά Όργανα, οι εθνικές Κυβερνήσεις και οι τοπικές και περιφερειακές Αρχές να εξακολουθήσουν να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στις επιπτώσεις των προτεινόμενων κανονιστικών ρυθμίσεων και στο κόστος της συμμόρφωσης των ενδιαφερομένων και να συνεχίσουν το διάλογό τους με τις επιχειρήσεις και τους πολίτες. Χρειάζονται επίσης ειδικά μέτρα για την ενθάρρυνση των κυριότερων διεπαφών στα δίκτυα καινοτομίας, δηλαδή των διεπαφών μεταξύ εταιριών και κεφαλαιαγορών, ιδρυμάτων E&A και κατάρτισης, υπηρεσιών παροχής συμβουλών και τεχνολογικών αγορών. (*Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Λισσαβόνας*)

3.2.4 Οικονομικές μεταρρυθμίσεις για μια πλήρη & εντελώς λειτουργική εσωτερική αγορά

Η ιδέα της δημιουργίας ενός ενιαίου οικονομικού ευρωπαϊκού χώρου, βασισμένου σε μια κοινή αγορά δεν είναι καινούργια. Το άρθρο 2 της Συνθήκης της Ρώμης, προσδιόρισε αυτόν τον αντικειμενικό σκοπό ως εξής: «Η κοινότητα έχει σαν αποστολή, με την δημιουργία μιας κοινής αγοράς..... να προάγει την αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας, τη συνεχή και ισόρροπη επέκταση της οικονομίας, αυξημένη σταθερότητα, επιταχυνόμενη ανύψωση του βιοτικού επιπέδου και σχέσεις περισσότερο στενές μεταξύ των κρατών που συνενώνει». Η κοινή αγορά ολοκληρώθηκε το 1992 και βασίζεται στην κατοχύρωση, νομοθετικά και στην πράξη, των τεσσάρων ελευθεριών, δηλαδή, της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. (Νίκος Μούσης)

Εδώ και δέκα πλέον χρόνια, η ενιαία ευρωπαϊκή αγορά είναι μια δεδομένη πραγματικότητα, αλλά πολύ περισσότερο, είναι ο πυρήνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ενιαία αγορά δημιούργησε, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2,5 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας από το 1993 και παρήγαγε περισσότερο πλούτο, αξίας πάνω από 800 δισεκατομμύρια €. Με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών, το άνοιγμα των εθνικών αγορών της ΕΕ έχει μειώσει το κόστος των υπεραστικών κλήσεων κατά 50% από το 1998. Υπό τη πίεση του ανταγωνισμού, οι τιμές των προσφορών σε αεροπορικούς ναύλους μειώθηκαν σημαντικά. Η άρση των εθνικών περιορισμών έδωσε τη δυνατότητα σε περισσότερους από 15 εκατομμύρια Ευρωπαίους να εργαστούν ή να διαμένουν μετά τη συνταξιοδότησή τους σε άλλη χώρα της ΕΕ. (www.europa.eu.int, *Επισκόπηση των δραστηριοτήτων της Ε.Ε.-εσωτερική αγορά*).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, υπογράμμισε την καίρια συμβολή της εσωτερικής αγοράς στην επίτευξη των στόχων για σταθερή και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, περισσότερες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή. Παρόλα αυτά, για να μπορέσει η εσωτερική αγορά να αποδώσει τα μέγιστα οφέλη στους παραπάνω τομείς, είναι απαραίτητες κάποιες επιπλέον οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Τα φαινόμενα της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής αλλαγής, μπορούν να εξασφαλίσουν την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, σε συνδυασμό με κατάλληλες νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις. Τον πρώτο λόγο και πάλι θα συνεχίσει να έχει η στρατηγική για την εσωτερική αγορά, που βασίζεται στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών, στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των κοινοτικών αγορών προϊόντων και κεφαλαίων, στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και στην εκμετάλλευση

των πλεονεκτημάτων της εσωτερικής αγοράς στον εξελισσόμενο κόσμο. (COM (2000) 257 τελικό)

Πιο συγκεκριμένα, για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των κοινοτικών αγορών προϊόντων και κεφαλαίων, είναι επείγουσα η έκδοση ενός κανονισμού σχετικά με τη δημιουργία ενός κοινοτικού διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Μιας και η ενίσχυση των επενδύσεων σε έρευνα και καινοτομία πρέπει να συνοδεύεται από την προστασία και την ανταμοιβή της πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Επιπλέον θα πρέπει, όπως ορίζει η Συνθήκη, να επισπευσθούν οι εργασίες για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς σε τομείς όπως αυτοί της κοινής ωφέλειας (φυσικό αέριο, ηλεκτρική ενέργεια, οι ταχυδρομικές υπηρεσίες και οι μεταφορές) και να ενισχυθούν οι κανόνες ανταγωνισμού σε άλλους όπου παρατηρούνται χαμηλές επιδόσεις. Τέλος, υπογραμμίζεται η ανάγκη μιας ενοποιημένης ευρωπαϊκής χρηματιστηριακής αγοράς και ενός δυναμικού χρηματοπιστωτικού τομέα. Τα οφέλη, οικονομικά και κοινωνικά, από αυτή τη διαδικασία, αναμένονται να είναι σημαντικά. Κυρίως, γιατί θα μειωθούν οι τιμές των προϊόντων που παράγουν οι τομείς κοινής ωφέλειας και ο χρηματοπιστωτικός τομέας (κεφάλαια), θα αναπτυχθούν καινοτόμες υπηρεσίες, θα υποστηρίζεται το επιχειρηματικό πνεύμα και οι νέες ιδέες, η πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες, όσο και γιατί θα αυξηθεί η δανειοληπτική ικανότητα των επιχειρήσεων και δη των καινοτόμων, που ξεκινούν τώρα την δραστηριότητά τους, με άμεση επίπτωση, σε πολλές περιπτώσεις, στην αύξηση της απασχόλησης, με τη δημιουργία νέων και βιώσιμων θέσεων εργασίας. (COM (2000) 257 τελικό) (Συμπεράσματα της Προεδρίας)

Για την βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, υιοθετείται μια πιο συνεπής και αυστηρή προσέγγιση όσον αφορά την πολιτική του ανταγωνισμού, η οποία υπαγορεύει τη μείωση των κρατικών ενισχύσεων, σε συνδυασμό με τον αναπροσανατολισμό των πόρων προς στόχους γενικού συμφέροντος όπως είναι η κατάρτιση, η περιφερειακή ανάπτυξη, η έρευνα, η προστασία του περιβάλλοντος, με απώτερο σκοπό την ενίσχυση της διαφάνειας. Επιταγή, ωστόσο, είναι και η βελτίωση των αγορών υπηρεσιών, η μείωση των κανονιστικών και διοικητικών επιβαρύνσεων των επιχειρήσεων, η απελευθέρωση των αγορών των κρατικών προμηθειών και η εξάλειψη των φορολογικών στρεβλώσεων στην εσωτερική αγορά. Στόχος είναι η εξασφάλιση ενός ρυθμού ανάπτυξης στον τομέα των υπηρεσιών της τάξης του 3%, η ολοκλήρωση του κανονιστικού πλαισίου για το ηλεκτρονικό εμπόριο, η ύπαρξη δίκαιων κανόνων ανταγωνισμού και δημόσιων ενισχύσεων, προκειμένου να λειτουργήσουν οι επιχειρήσεις αποτελεσματικά και να αυξηθεί η απασχόληση και σε αυτόν τον τομέα. (COM (2000) 257 τελικό)

Για την βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών, είναι ανάγκη να αναπτυχθεί ένας ευρύς διάλογος, προκειμένου να γίνουν ευρέως γνωστά τα δικαιώματα που παρέχει η εσωτερική αγορά σε αυτούς και να δοθούν συμβουλές σε όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα. Ο διάλογος μπορεί επίσης, πέρα από το να διοχετεύσει τους πολίτες με πληροφορίες που τους χρειάζονται, μπορεί και να λειτουργήσει και αντίστροφα, αποτυπώνοντας τις απόψεις και τις εμπειρίες των πολιτών για τον τρόπο που λειτουργεί η εσωτερική αγορά και να αποτελέσει εργαλείο για την χάραξη πολιτικής. Στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών θα συμβάλλει τέλος η βελτίωση της ασφάλειας των τροφίμων και των μεταφορών. Οι ευρωπαίοι πολίτες δικαιούνται να απολαμβάνουν υψηλά πρότυπα τα οποία έχουν θεμελιώδη σημασία για την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. (COM (2000) 257)

Τελικά, η αξιοποίηση των επιτευγμάτων της εσωτερικής αγοράς είναι τόσο αναγκαία όσο και δυνατή, σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο. Μπροστά στην επικείμενη διεύρυνση της Ένωσης, η εσωτερική αγορά πρέπει να προσαρμοστεί και να προσανατολιστεί για την εξυπηρέτηση και αυτού του σκοπού. Οι υποψήφιες χώρες για ένταξη θα πρέπει να είναι έτοιμες να αποδεχτούν νομοθετικά και στην πράξη τους κανόνες λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και να λειτουργήσουν αποτελεσματικά με αυτούς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσα από τις αδελφοποιήσεις, την παροχή τεχνικής βοήθειας και τις επενδύσεις του προγράμματος Phare (το Phare εστιάζεται κατά κύριο λόγο σε έργα που σκοπό είχαν να εξασφαλίσουν στις υποψήφιες χώρες την κατάλληλη διοικητική ικανότητα που θα τους επιτρέψει να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους και να ασκήσουν τα δικαιώματά τους στο πλαίσιο της προσχώρησης. Τα έργα αυτά αντιστοιχούν σήμερα στο 30 % περίπου του προϋπολογισμού του Phare. Στόχος είναι, πρώτον, να εξασφαλιστεί ότι οι υποψήφιες χώρες είναι σε θέση να κάνουν καλή χρήση της χρηματοδοτικής βοήθειας που παρέχει η ΕΕ υπέρ της ανάπτυξης και της απασχόλησης, και, δεύτερον, να μπορέσουν οι χώρες αυτές να εφαρμόσουν πλήρως και ικανοποιητικά τους κανόνες της ΕΕ.), θα συμβάλει καταλυτικά στη βελτίωση αυτής της διοικητικής υποδομής (πχ στον τραπεζικό, στον ασφαλιστικό τομέα, στον τομέα της εποπτείας των χρηματιστηριακών συναλλαγών). (COM (2000) 257 τελικό) (Η Ευρώπη σε εξέλιξη, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας, Νοέμβριος 2003)

3.2.5 Συντονισμός Μακροοικονομικών Πολιτικών

Για την επιτυχή μετάβαση της Ένωσης στη νέα κοινωνία της γνώσης, οι διαρθρωτικές πολιτικές έχουν τον κύριο λόγο. Δεν αρκεί μόνο η διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας, η τόνωση της οικονομικής αύξησης και της απασχόλησης, αλλά απαιτείται ο συντονισμός των μακροοικονομικών πολιτικών. Μέσα από τη διαδικασία του μακροοικονομικού διαλόγου, πρέπει οι ενδιαφερόμενοι (κράτη- μέλη), να αναπτύξουν σχέσεις εμπιστοσύνης και αμοιβαίας κατανόησης της θέσης και του ρόλου του καθενός ξεχωριστά. Η οικονομική αύξηση πρέπει να αξιοποιηθεί για την ενεργητικότερη επιδίωξη της δημοσιονομικής εξυγίανσης και τη βελτίωση της ποιότητας και της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θέματα που θα απασχολούν άμεσα την Επιτροπή και το Συμβούλιο, θα αφορούν στα φορολογικά συστήματα, στα συστήματα παροχών και κυρίως στην φορολογία της εργασίας, στον αναπροσανατολισμό των δημοσίων δαπανών για συσσώρευση κεφαλαίου υλικού και ανθρώπινου, στην υποστήριξη της έρευνας και της ανάπτυξης, στην εξασφάλιση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας των δημοσίων οικονομικών. *(Συμπεράσματα της Προεδρίας)*

3.3. ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΜΕ ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ & ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΕΝΟΣ ΕΝΕΡΓΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

3.3.1 Εκπαίδευση και κατάρτιση για τη ζωή και την εργασία στην κοινωνία της γνώσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει θέσει στο επίκεντρο της πολιτικής της τον άνθρωπο. Αναγνωρίζει τον ίδιο ως υπέρτατη αξία και την εργασία του ως το πολυτιμότερο «κεφάλαιο». Με την έγκριση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, τον Μάρτιο του 2000, η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε ως στόχο «να καταστεί η Ευρώπη παγκόσμιο σημείο αναφοράς ως προς τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης έως το 2010» και «ο πιο ελκυστικός προορισμός για τους σπουδαστές και ερευνητές από άλλες περιοχές του κόσμου». Με βάση αυτό το στόχο, το 2001 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε τρεις στρατηγικούς στόχους για το 2010 όσον αφορά την οργάνωση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης: την ποιότητα, τη διευκόλυνση της πρόσβασης και το άνοιγμα στον κόσμο. *(Δελτία τύπου Ευρωπαϊκή Επιτροπή –εκπαίδευση και κατάρτιση-html).*

Είναι γεγονός, ότι τα προβλήματα της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης είναι αλληλένδετα. Πολλές είναι οι περιπτώσεις που η απασχόληση που προσφέρεται απαιτεί περισσότερα προσόντα από αυτά που οι ενδιαφερόμενοι διαθέτουν. Με αυτή την έννοια, τα μέτρα που ευνοούν την επαγγελματική κατάρτιση ή τον επαναπροσανατολισμό, ευνοούν συγχρόνως την απασχόληση ή την επανένταξη εργαζομένων σε τομείς που χρειάζονται εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Η επαγγελματική κατάρτιση είναι όχι μόνο θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, το οποίο επιτρέπει στον εργαζόμενο να αναπτύξει τις ικανότητές του, αλλά επίσης είναι απαραίτητος όρος για την τεχνολογική πρόοδο και την περιφερειακή ανάπτυξη. Επιτρέπει στις βιομηχανίες και τις περιοχές να προσαρμοστούν στις ανάγκες της τεχνολογίας και τις εξελίξεις της αγοράς και να γίνουν ή να παραμείνουν ανταγωνιστικές. (Ν. Μούσης)

Σύμφωνα με τον στόχο της Λισσαβόνας λοιπόν, θα πρέπει τα ευρωπαϊκά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης να προσαρμοστούν τόσο στις απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης όσο και στην ανάγκη για καλύτερο επίπεδο και ποιότητα απασχόλησης. Θα πρέπει τα συστήματα να προσφέρουν ευκαιρίες μάθησης και κατάρτισης προσαρμοσμένες σε συγκεκριμένες ομάδες στις διάφορες φάσεις της ζωής τους : νέοι, άνεργοι ενήλικες και απασχολούμενοι των οποίων οι δεξιότητες κινδυνεύουν να αχρηστευθούν λόγω της ταχείας αλλαγής. Η νέα αυτή προσέγγιση πρέπει να απαρτίζεται από τρία κύρια στοιχεία : την ανάπτυξη τοπικών κέντρων μάθησης, την προαγωγή νέων βασικών δεξιοτήτων - ιδίως στις τεχνολογίες των πληροφοριών - και τη μεγαλύτερη διαφάνεια των προσόντων. Μέτρα και στόχοι του Συμβουλίου για την υλοποίηση της νέας προοπτικής είναι η αύξηση των επενδύσεων σε ανθρώπινο δυναμικό, η αύξηση του αριθμού των νέων 18-24 ετών που θα ολοκληρώνουν τις σπουδές τους και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η σύνδεση με το διαδίκτυο όλων των σχολείων και των κέντρων κατάρτισης και η μετατροπή τους σε πολυλειτουργικά τοπικά κέντρα μάθησης προσιτά σε όλους. Επιπλέον θα πρέπει να ενισχυθεί η συνεργασία των σχολείων και των κέντρων κατάρτισης με επιχειρήσεις και ερευνητικά ιδρύματα καθώς και να θεσπιστεί ευρωπαϊκό δίπλωμα βασικών δεξιοτήτων πληροφορικής, με αποκεντρωμένες διαδικασίες πιστοποίησης, ώστε να προαχθούν οι βασικές γνώσεις ψηφιακής τεχνολογίας σε ολόκληρη την Ένωση. Τέλος ιδιαίτερη επιμέλεια θα πρέπει αν δειχθεί στην καθιέρωση μέτρων που θα ενισχύουν την κινητικότητα σπουδαστών και διδασκάλων εντός της Ένωσης, όπως και στη συνολικότερη αναμόρφωση των εθνικών συστημάτων παιδείας, ώστε να διασφαλιστεί η ομαλή και σίγουρη κοινή εφαρμογή της Συνθήκης της Λισσαβόνας από όλα τα κράτη μέλη. (Συμπεράσματα της Προεδρίας)

3.3.2 Περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη: ανάπτυξη μιας ενεργητικής πολιτικής για την απασχόληση.

Οι έννοιες «περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας» καθώς και «ίσες ευκαιρίες» συνθέτουν το πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιθυμεί να διασφαλιστεί η συμμετοχή όλων στην προσπάθεια της να αποτελέσει την ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης σε παγκόσμια κλίμακα. *(Επισκόπηση δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική-html)*. Η διαδικασία του Λουξεμβούργου αν και απέφερε αποτελέσματα στην μείωση της ανεργίας, με τον καθορισμό κοινοτικών κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση και τη μετατροπή τους σε Εθνικά Σχέδια Απασχόλησης, εκτιμήθηκε με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας ότι θα σημείωνε καλύτερα αποτελέσματα, αν τελικά προσανατολιστεί σε πιο μακροπρόθεσμες προκλήσεις, όπως οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού και τα κενά δεξιοτήτων. *(Η απασχόληση και η κοινωνική πολιτική της ΕΕ, 1999-2001: θέσεις εργασίας, συνοχή, παραγωγικότητα)* Για το σκοπό αυτό απαιτείται μεγάλη επένδυση σε ανθρώπινους πόρους ώστε να αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που διαθέτουν τις δεξιότητες που χρειάζεται η οικονομία, να βελτιωθεί η ποιότητα των δεξιοτήτων και η ικανότητα των ατόμων να αντιμετωπίζουν την αλλαγή. Το καλά εκπαιδευμένο, καταρτισμένο και προσαρμόσιμο εργατικό δυναμικό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική μεγέθυνση και ταυτόχρονα συμβάλλει στην αντιμετώπιση τριών από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την ΕΕ: της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. *(Επισκόπηση δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική-html)*. Δεδομένου ότι η αυξημένη απασχόληση μπορεί να εγγυηθεί τη βιωσιμότητα των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και την οικονομική ανάπτυξη, κρίνεται αναγκαίο να γίνουν αποτελεσματικές ενέργειες προς την κατεύθυνση της τόνωσής της κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών και επιπλέον με την υψηλότερη συμμετοχή τόσο των γυναικών, όσο και των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων. Είναι σημαντικό να αυξηθεί η απασχόληση και μέσω του περιορισμού του επαγγελματικού διαχωρισμού και να προωθηθούν οι ίσες ευκαιρίες για εργασία, κυρίως για τις γυναίκες, οι οποίες θα πρέπει να απολαμβάνουν κάποιες διευκολύνσεις, προκειμένου να συμβιβάσουν την επαγγελματική με την οικογενειακή ζωή. Μεγαλύτερη προτεραιότητα εντούτοις θα πρέπει να δοθεί στη διαβίωση μάθηση, ως βασικού στοιχείου του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου και καινοτόμες και ποσοτικά προσδιορισμένες προσεγγίσεις προς αυτό το στόχο πρέπει να υιοθετηθούν. Οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να ενθαρρύνουν την έρευνα και να συμφωνήσουν σε νέες μορφές

δια βίου εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει τη **δια βίου μάθηση** ως "όλη η δραστηριότητα εκμάθησης που πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ανθρώπου, με στόχο την αύξηση της γνώσης, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων του, μέσω ενός προσωπικού, πολιτικού, κοινωνικού πλαισίου ή και σχετικά με την επαγγελματική του προοπτική." Η δια βίου μάθηση αποτελείται από μια συνεχή διαδικασία απόκτησης, συμπλήρωσης, και βελτίωσης των δεξιοτήτων ενός ατόμου κατά τη διάρκεια της ζωής του έτσι ώστε να μπορεί να συμμετάσχει πλήρως σε μια κοινωνία βασισμένη στη γνώση. Η ανάπτυξη της γνώσης και της ικανότητας είναι αποτέλεσμα όλων των μορφών εκμάθησης. Αυτές οι μορφές εκμάθησης μπορεί να είναι από εκπαιδευτικό ίδρυμα όπως το πανεπιστήμιο, επαγγελματική εξειδίκευση που αποκτείνεται στον εργασιακό χώρο ή δεξιοτήτων μέσω επαγγελματικής κατάρτισης. Αυτή η συνεχής διαδικασία πρέπει να είναι διαθέσιμη σε όλους τους πολίτες, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους και να αντανακλά τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα κάθε ατόμου σε κάθε στάδιο της ζωής του. Στόχος της δια βίου εκπαίδευσης είναι να ελαχιστοποιηθούν οι επιπτώσεις στην ανεργία, από την अपαρχαίωση ορισμένων επαγγελματιών, καθώς και να προσφέρει στους ανθρώπους την ευκαιρία να εκσυγχρονίσουν τις ικανότητές τους και να αυξήσουν τις γνώσεις τους, ώστε να είναι ικανοί να αναζητήσουν καλύτερες θέσεις εργασίας και να επιτύχουν έτσι καλύτερο βιοτικό επίπεδο. (*Sdnet «Social Dialogue.net» Δια Βίου Μάθηση - Εισαγωγή.htm*). Απώτερος στόχος είναι η αύξηση του ποσοστού της απασχόλησης από 61% σε 70% ως το 2010 και η αύξηση του ποσοστού των απασχολούμενων γυναικών από 51% σε άνω του 60% και η εξασφάλιση έτσι της βιωσιμότητας των συστημάτων κοινωνικής προστασίας. (Συμπεράσματα Προεδρίας)

3.3.3 Εκσυγχρονισμός της κοινωνικής προστασίας και προαγωγή της κοινωνικής ένταξης

Τα συστήματα πρόνοιας που έχουν αναπτυχθεί στον Ευρωπαϊκό χώρο από τις προηγούμενες δεκαετίες, έχουν τη δυναμική να παρέχουν στους πολίτες των κρατών- μελών ικανοποιητικές υπηρεσίες πρόνοιας και ασφάλειας, συμβάλλοντας σημαντικά στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Ωστόσο, στις σημερινές συνθήκες, όπως αυτές διαμορφώνονται από τις δημογραφικές αλλαγές και τις απαιτήσεις μιας ταχέως εξελισσόμενης κοινωνίας που στηρίζεται στη γνώση, τα συστήματα κοινωνικής προστασίας θα πρέπει να προσαρμοστούν ως μέρος ενός ενεργού κράτους πρόνοιας. Μπροστά στην εξέλιξη της γήρανσης του πληθυσμού και της συρρίκνωσης του εργατικού δυναμικού και στην ανάγκη για ποιότητα

στις παροχές στον τομέα των υπηρεσιών της υγείας, η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να εξασφαλίσει την οικονομική αποδοτικότητα της εργασίας και τη βιωσιμότητα των συστημάτων πρόνοιας. Παρότι οι υπάρχουσες ανισότητες στην κατανομή εισοδήματος, στην εκπαίδευση και την υγεία, είναι εμπόδια στην πλήρη συμμετοχή των ανθρώπων στην κοινωνία, η κοινωνική πολιτική μπορεί και πρέπει να ενθαρρύνει τις θετικές αλληλεπιδράσεις σε αυτούς τους τομείς, αξιοποιώντας την εμπειρία και την πρακτική των κρατών μελών μέσω της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών. Ο στόχος της Λισσαβόνας που είναι η επίτευξη επιπέδου απασχόλησης 70% ως το 2010, σε συνδυασμό με τις δημογραφικές εξελίξεις, έχει σημαντικές επιδράσεις στη χάραξη πολιτικής. Η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης θα πρέπει να συνοδεύεται από ενεργητικές πολιτικές για την μείωση της ανεργίας, την αποδοτικότητα, τη δικαιοσύνη και τη βιωσιμότητα της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας. Σε αυτή την κατεύθυνση βοηθούν τα μέτρα που αφορούν στην πρόωρη συνταξιοδότηση, στην γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα, στην καταπολέμηση των διακρίσεων, στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και στην βελτίωση της ποιότητας των θέσεων εργασίας. *(Συμπεράσματα της Προεδρίας), (Η απασχόληση και η κοινωνική πολιτική της ΕΕ, 1999-2001: θέσεις εργασίας, συνοχή, παραγωγικότητα)*

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου είναι η ενεργός συμμετοχή όλων των πολιτών στην κοινωνία, χωρίς εξαιρέσεις και αποκλεισμούς. Το ζήτημα είναι εξίσου ηθικό- κοινωνικό, όσο και οικονομικό. Η περιθωριοποίηση και ο αποκλεισμός μπορούν να γίνουν πηγή αντικοινωνικής και εγκληματικής συμπεριφοράς, γεγονός που αυξάνει το κόστος για την κοινωνία, αλλά επίσης τα φαινόμενα αυτά γίνονται εμπόδιο στην αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού της κοινωνίας για προαγωγή της οικονομικής ανάπτυξης. *(Η απασχόληση και η κοινωνική πολιτική της ΕΕ, 1999-2001: θέσεις εργασίας, συνοχή, παραγωγικότητα)*. Στη σημερινή Ευρώπη όμως ο αριθμός των ανθρώπων που ζούνε κάτω από το όριο της φτώχειας και σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού είναι πολύ μεγάλος. Η νέα κοινωνία της γνώσης, μπορεί να λειτουργήσει προς την κατεύθυνση του περιορισμού τέτοιων φαινομένων, μιας και οι οικονομικές συνθήκες που δημιουργεί και η αύξηση της απασχόλησης μπορούν να εγγυηθούν την αύξηση της ευημερίας για όλους. Παρότι στη νέα κοινωνία δεν μπορούν όλοι που ζούνε σε καθεστώς αποκλεισμού να έχουν πρόσβαση στη γνώση, και ο κίνδυνος να διαιωνίζεται ένα τέτοιο καθεστώς είναι υπαρκτός, οι προσπάθειες που καταβάλλονται για βελτίωση των δεξιοτήτων, καλύτερη πρόσβαση στη γνώση και τις ευκαιρίες για όλους, καθώς και για την καταπολέμηση της ανεργίας, πρέπει να μεγιστοποιηθούν. Γεγονός, άλλωστε είναι, ότι η καλύτερη απάντηση και δικλίδα ασφαλείας για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η

εξασφάλιση θέσεων απασχόλησης. Σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή θα παίζει ο συντονισμός των κατευθύνσεων της Επιτροπής και των εθνικών σχεδίων δράσης. Πιο συγκεκριμένα ο συντονισμός θα πρέπει να βασίζεται σε μια ανοικτή μέθοδο, που θα συνδυάζει την πολιτική της Ένωσης με τις τοπικές- περιφερειακές δράσεις. *(Συμπεράσματα της Προεδρίας)*

3.4 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Όλες οι κατευθύνσεις που ορίζονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πρέπει να διασφαλιστούν και στην πράξη. Κάτι τέτοιο, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Συμβουλίου μπορεί να γίνει εφόσον βελτιωθούν και κυρίως γίνουν πιο συγκεκριμένες οι υφιστάμενες κύριες κατευθυντήριες γραμμές. Με αυτή την έννοια, οι διαδικασίες του Λουξεμβούργου, του Κάρντιφ και της Κολωνίας προσφέρουν τα απαραίτητα μέσα, αλλά χρειάζεται η απλούστευση και ο συντονισμός τους. Οι κύριες κατευθυντήριες γραμμές της οικονομικής πολιτικής πρέπει να εστιάζονται όλο και περισσότερο στις μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των διαρθρωτικών πολιτικών και σε μεταρρυθμίσεις με στόχο την προώθηση του αναπτυξιακού δυναμικού, της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής, καθώς και στη μετάβαση προς μια οικονομία βασισμένη στη γνώση. Αυτές οι διαδικασίες είναι που εισάγουν πιο καθαρά τους όρους: της απασχολησιμότητας της επιχειρηματικής δραστηριότητας, της προσαρμοστικότητας, των ίσων ευκαιριών, τα Εθνικά Σχέδια Δράσης (ΕΣΔ) και την **ετήσια έκθεση** για την απασχόληση (Λουξεμβούργο). Επιπλέον αυτές οι διαδικασίες αναφέρθηκαν στις μακροοικονομικές πολιτικές για επαγγελματική ένταξη, για ίσες ευκαιρίες, στην ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη (Κάρντιφ), στον κοινωνικό διάλογο για δημοσιονομικά και νομισματικά θέματα μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και των φορέων λήψεων αποφάσεων. Επομένως εκείνο που απαιτείται είναι η διεξοδικότερη αντιμετώπιση αυτών των διαδικασιών και των κατευθύνσεών τους καθώς και ο έλεγχος αυτής της εφαρμογής τους, με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να κατέχει εξέχοντα καθοδηγητικό και συντονιστικό ρόλο για την εξασφάλιση συνολικής συνοχής και αποτελεσματικής παρακολούθησης της προόδου που σημειώνεται προς την επίτευξη του νέου στρατηγικού στόχου.

Το νέο και πρωτοποριακό μέτρο υλοποίησης του στρατηγικού στόχου της Ένωσης είναι η ανοικτή μέθοδος συντονισμού. Η μέθοδος συνδυάζει τα Εθνικά Σχέδια Δράσης και ένα κοινοτικό πρόγραμμα στήριξης της πολιτικής συνεργασίας των κρατών μελών. Σχεδιάστηκε περισσότερο για να στηρίξει τη διακρατική συνεργασία μέσω της διάδοσης βέλτιστων πρακτικών και επίτευξης μεγαλύτερης σύγκλισης προς τους κύριους στόχους της

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος είναι και πάλι να βοηθηθούν τα κράτη μέλη να αναπτύξουν τις πολιτικές τους. Πιο αναλυτικά η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει τα εξής: συνδυασμό των κατευθυντήριων γραμμών με χρονοδιαγράμματα για τη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη επίτευξη των στόχων. Καθορισμό ποσοτικών και ποιοτικών δεικτών ως μέσα σύγκρισης των βέλτιστων πρακτικών, προσαρμοσμένα στις ανάγκες διαφόρων κρατών και τομέων. Εξειδίκευση των κατευθύνσεων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ανάλογα με τις ιδιομορφίες. Περιοδική παρακολούθηση, αξιολόγηση και επανεξέταση από ομότιμους ειδικούς. Στόχος είναι η ενίσχυση της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων κυρίως σε τομείς που εφαρμόζεται η αρχή της επικουρικότητας, δίνοντας έμφαση στην κοινωνική ευθύνη για τομείς όπως η απασχόληση, η κοινωνική ενσωμάτωση, η επαγγελματική κατάρτιση και η δια βίου εκπαίδευση.

Βασικό στήριγμα για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου της Ένωσης θα είναι ο ιδιωτικός τομέας και οι σχέσεις που θα αναπτυχθούν μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων φορέων. Η Ένωση θα έχει καταλυτικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία, που εξαρτάται από την κινητοποίηση των μέσων που διαθέτουν οι αγορές και από τις προσπάθειες που θα καταλάβουν τα κράτη μέλη, προωθώντας βεβαίως με κάθε μέσο τη μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης, εφαρμόζοντας πάντα τις κοινοτικές πολιτικές και τηρώντας την «Ατζέντα 2000». Σημαντική, σε αυτό το σημείο κρίνεται η συμβολή της ΕΤΕπ (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων) , η οποία καλείται να στηρίξει την δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου, τις Μικρό- Μεσαίες Επιχειρήσεις και το επιχειρηματικό πνεύμα, τα δίκτυα στους τομείς της τεχνολογίας της πληροφορίας, των τηλεπικοινωνιών και της καινοτομίας. Με την «πρωτοβουλία καινοτομία 2000» η ΕΤΕπ μπορεί να προωθήσει τα σχέδιά της, παρέχοντας στήριξη στο επιχειρηματικό κεφάλαιο των ΜΜΕ και στους βασικούς τομείς προτεραιότητας της Ένωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: 4 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

4.1 ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Η Στρατηγική της Λισσαβώνας, εφαρμόζεται από τα κράτη μέλη από το 2000. Είναι βέβαιο ότι η προσπάθεια οικοδόμησης της νέας κοινωνίας της γνώσης, έχει σημειώσει επιτυχίες τόσο στην ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, όσο και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Παρά τις προσπάθειες όμως που γίνανε από τα κράτη μέλη, εντοπίζονται ανεπάρκειες και σοβαρές δυσκολίες στην υλοποίηση των στόχων της στρατηγικής αυτής. Μέχρι και το 2003 αρκετές κυβερνήσεις επιτάχυναν την εφαρμογή των ενεργών πολιτικών για την αγορά εργασίας και επέτρεψαν την αύξηση της προσωρινής απασχόλησης. Το ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε από 62,5% το 1999 σε 64,3% το 2003, συνυπολογίζοντας και την προσωρινή και μερική απασχόληση. Το ποσοστό γυναικείας απασχόλησης αυξήθηκε και αυτό και έφτασε το 56%, ενώ ορισμένες χώρες πέτυχαν και την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων. Τα καλά νέα όμως δεν περιορίζονται στον τομέα της απασχόλησης μόνο, αλλά αγκαλιάζουν και τον τομέα των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας. Η χρήση του διαδικτύου γενικεύτηκε σε σχολεία, πανεπιστήμια, διοικητικούς φορείς, στο εμπόριο, ακόμη και στον οικιακό τομέα.

Καθυστέρηση όμως, παρατηρείται στην καθαρή δημιουργία θέσεων απασχόλησης, γεγονός που κάνει αρκετούς απαισιόδοξους για την επίτευξη του στόχου του 70% ως ποσοστό απασχόλησης στην Ευρώπη. Το ίδιο ισχύει και για τον στόχο απασχόλησης, 50%, που αφορά τους ηλικιακά μεγαλύτερους. Αναφορικά με τον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης, είναι γεγονός ότι μόνο δύο χώρες δαπανούν σήμερα ποσοστό μεγαλύτερο του 3% του ΑΕΠ τους και ο ιδιωτικός τομέας είναι ιδιαίτερα ενεργός σε αυτό το ζήτημα. Η πρόοδος όσον αφορά την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα ψηφιακής τεχνολογίας είναι εξαιρετικά απογοητευτική, ενώ μόνο πέντε χώρες να έχουν υπερéβη τους στόχους που τέθηκαν για την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς. Σε ότι αφορά το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη η επιτυχία του στόχου, δηλαδή της αποσύνδεσης των επιδόσεων της οικονομίας από τις επιβλαβείς για το περιβάλλον επιπτώσεις, ήταν μερική. *(Εκθεση της ομάδας υψηλού επιπέδου προεδρευομένης από τον Wim Kok)*

Σίγουρα οι όποιες καθυστερήσεις στην επιτυχία της προόδου των στόχων της Λισσαβώνας βαρύνουν τις κυβερνήσεις των κρατών μελών, οι οποίες δεν έλαβαν τα κατάλληλα μέτρα εγκαίρως. Επιπλέον ο φόρτος υποχρεώσεων, ο κακός συντονισμός και οι

αλληλο-συγκρουόμενες προτεραιότητες συνέβαλαν ανάλογα στη διαμόρφωση αυτής της κατάστασης, όμως κύρια αιτία είναι η έλλειψη αποφασιστικών πολιτικών ενεργειών. Δεν θα πρέπει όμως να παραβλέψουμε τις εξωτερικές εξελίξεις και την αρνητική οικονομική συγκυρία της τελευταίας τετραετίας. Η παγκόσμια χρηματιστηριακή αγορά κατέρρευσε με επίμαχο σημείο την πτώση των τιμών των μετοχών των αμερικάνικων εταιρειών διαδικτύου και τηλεπικοινωνιών. Η επιβράδυνση της αμερικάνικης οικονομίας σαφώς και επηρέασε την Ευρώπη και οι δυνατότητες της οικονομίας της γνώσης άρχισαν να αμφισβητούνται. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου το 2001 επιδείνωσαν το διεθνές κλίμα. Παρά τις προσπάθειες για την τόνωση του διεθνούς εμπορίου, σημειώθηκε ανησυχητική αύξηση των διμερών εμπορικών συμφωνιών και ένταση στις σχέσεις Ευρώπης Αμερικής. Κλιματολογικά και περιβαλλοντικά γεγονότα, επέτειναν την ανησυχία για την επίδραση που ασκεί ο ανθρώπινος παράγοντας στο κλίμα του πλανήτη. Παράλληλα, η αύξηση της τιμής του πετρελαίου έγινε εμπόδιο για την οικονομική δραστηριότητα και υπονόμωσε την εμπιστοσύνη των ευρωπαίων καταναλωτών και των επιχειρήσεων. Η οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης για την τελευταία τετραετία παρέμεινε απογοητευτική και η όποια ανάκαμψη σημειώθηκε τα δύο τελευταία χρόνια δεν ήταν ανάλογη εκείνης που σημειώθηκε σε ΗΠΑ και Ασία. Επιπλέον ορισμένα κράτη μέλη εισήλθαν στην περίοδο ύφεσης απροετοίμαστα, μιας και δεν είχαν εξυγιάνει τα δημόσια οικονομικά τους όσο η συγκυρίες το επέτρεπαν. Αποτέλεσμα ήταν να βρεθούν πολλά κράτη μέλη σε έναν φαύλο κύκλο ανεπαρκών οικονομικών επιδόσεων και χαμηλής ζήτησης, το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης να μην μπορεί στην εφαρμογή του να υποστηρίξει τις μακροοικονομικές πολιτικές και τελικά οι στόχοι της Λισσαβώνας να παραμένουν απρόσιτοι.

Σήμερα, και λόγω της μεγάλης υστέρησης στην ανάπτυξη της Ευρώπης απέναντι σε αυτή της Βορείου Αμερικής και της Ασίας, η εφαρμογή της στρατηγικής της Λισσαβώνας επείγει ακόμη περισσότερο. Η χαμηλή πληθυσμιακή αύξηση, η γήρανση του πληθυσμού και ο περιορισμένος χρόνος, επιβάλλουν την άμεση και βελτιωμένη υλοποίηση των μέτρων που τέθηκαν με την Συνθήκη. *(Έκθεση της ομάδας υψηλού επιπέδου προεδρευομένης από τον Wim Kok)*

4.2 Αξιοποίηση της σημερινής ανάκαμψης και της δυναμικής της διεύρυνσης

Είναι βέβαιο πλέον, πως δεν υπάρχουν περιθώρια για εφησυχασμό. Η Ευρώπη έχει μείνει πολύ πίσω σε σχέση με τις κύριες ανταγωνίστριες δυνάμεις της, Ασία και Αμερική, ενώ η Κίνα αναπτύσσεται ραγδαία και εξελίσσεται και αυτή σε ανταγωνίστρια δύναμη. Σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να εννοηθεί ότι η Ευρώπη επιδιώκει να γίνει αντίγραφο της

οικονομίας της Αμερικής. Άλλωστε με τη Λισσαβόνα ορίστηκε επακριβώς το Ευρωπαϊκό όραμα. Για να πραγματοποιηθεί όμως είναι απαραίτητη η ανάπτυξη και η αύξηση της απασχόλησης. Στις σημερινές οικονομικές συνθήκες, που παρατηρείται προοδευτική υποχώρηση του πληθωρισμού, σταθερότητα των επιτοκίων, πρόοδος των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και μείωση των γεωπολιτικών αβεβαιοτήτων, δημιουργείται στους οικονομικούς παράγοντες ένα κλίμα επιστροφής της εμπιστοσύνης, βελτιώνεται το διεθνές περιβάλλον και ευνοούνται οι επενδύσεις. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες πρέπει η Ευρώπη να ανακάμψει, να ξαναβρεί τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και να δημιουργήσει πάλι μια δυναμική για την απασχόληση. (COM (2004) 29 τελικό)

Στο ίδιο πλαίσιο, οι οικονομικές προσδοκίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της διεύρυνσης είναι μεγάλες και αισιόδοξες και η δυναμική αυτής της διαδικασίας θα πρέπει να αξιοποιηθεί άμεσα και αποτελεσματικά. Το νέο στοιχείο της διεύρυνσης και σημερινό δεδομένο για την Ένωση, είναι η μεγαλύτερη και πιο ολοκληρωμένη αγορά. Από μόνο του αυτό το στοιχείο δημιουργεί προσδοκίες ανάπτυξης τόσο για τα νέα μέλη όσο και για τα ήδη ενταγμένα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι η προσχώρηση στην Ένωση θα έχει ως αποτέλεσμα να αυξηθεί ο ρυθμός ανάπτυξης κάθε νέου μέλους κατά 1 % ετησίως κατά τα δέκα πρώτα χρόνια της ένταξης. Επιπλέον η διευρυμένη ενιαία αγορά θα προσφέρει στις επιχειρήσεις ένα νέο περιβάλλον για να λειτουργήσουν ακόμη πιο ανταγωνιστικά, θα δημιουργήσει νέες θέσεις απασχόλησης και θα αυξήσει τα φορολογικά έσοδα για τις κυβερνήσεις, ώστε να μπορούν να χρηματοδοτήσουν και άλλες προτεραιότητες. Αν και η ενταξιακή διαδικασία βρίσκεται σε εξέλιξη, πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν καταργηθεί δασμοί και ποσοστώσεις επί των εξαγωγών των κρατών που εντάχθηκαν, προς την Ε.Ε. , έχουν αυξηθεί οι συναλλαγές εκατέρωθεν, καθώς και οι επενδύσεις ευρωπαϊκών εταιρειών προς τις χώρες αυτές, κυρίως στον τομέα του λιανικού εμπορίου, του αυτοκινήτου, της ενέργειας, της πληροφορικής και στον τραπεζικό τομέα. Αυτός ο συνδιασμός εισαγωγών μπορεί και έχει ήδη βελτιώσει την παραγωγικότητα των νέων χωρών, μιας και κατευθύνονται σε επενδύσεις για την αναδιάρθρωση των υποδομών και τη δημιουργία νέων. Εξάλλου η διευρυμένη αγορά με περισσότερους από 100 εκατομμύρια νέους πολίτες – καταναλωτές συμβάλλει στην αύξηση των συναλλαγών, στην τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας και τελικά στην ανάπτυξη και την ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής οικονομίας, δίνοντάς της τη βαρύτητα που πρέπει να έχει στο διεθνές προσκήνιο. (Η Ευρώπη σε εξέλιξη, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας, Νοέμβριος 2003)

Βέβαια, υπάρχουν και αρνητικά στοιχεία που προκύπτουν από τη διεύρυνση και τα οποία έγιναν αντικείμενο συζήτησης και αμφισβήτησης για τα θετικά αποτελέσματα που

αναμενόταν να φέρει η διεύρυνση. Είναι γεγονός ότι η διεύρυνση υπογράμμισε την ανισότητα καθώς και τα προβλήματα συνοχής της Ε.Ε. ενώ για παράδειγμα ο πληθυσμός της Ένωσης αυξήθηκε κατά 20% το ΑΕΠ αυξήθηκε μόνο κατά 5%. Οι περιφερειακές ανισότητες αυξήθηκαν επίσης, μιας και οι χώρες που εντάχθηκαν είχαν ήδη στο ενεργητικό τους τέτοιες μεγάλες διαφορές τόσο στην συγκέντρωση του πλούτου, όσο και στη συγκέντρωση πληθυσμών σε κάποιες περιφέρειες. Η διεύρυνση συντέλεσε επίσης στην αύξηση, τουλάχιστον ποσοστιαία, του δείκτη της μακροχρόνιας ανεργίας και τη μείωση του ποσοστού απασχόλησης στην Ε.Ε. των 25 έναντι αυτού της Ένωσης των 15. *(Εκθεση της ομάδας υψηλού επιπέδου προεδρευόμενης από τον Wim Kok)*

Παρά την αμφισβήτηση και τα ερωτηματικά για την θετική έκβαση του εγχειρήματος της διεύρυνσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σίγουρη για το θετικό αποτέλεσμα. Το κύριο επιχείρημα είναι η ίδια η στρατηγική της Λισσαβόνας και ο καθορισμός κοινών στόχων για όλα τα κράτη. Εξάλλου, είναι αυτή η στρατηγική, που από πολλές απόψεις εμφανίζεται, ως η επέκταση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που έχουν ήδη πραγματοποιήσει οι χώρες αυτές εδώ και 10 και πλέον έτη και ως ο καταλύτης των προσπαθειών που πρέπει ακόμη να καταβάλουν για να φτάσουν τις σημερινές επιδόσεις και τα σημερινά πρότυπα της Ένωσης. Υστερήσεις βέβαια δεν παύουν να υπάρχουν, παρόλα αυτά τα νέα κράτη μέλη, σημειώνουν καλύτερες επιδόσεις σε ορισμένους τομείς, από τα παλαιότερα μέλη. Επιπλέον, η εμπειρία τους και η θέλησή τους για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων που ορίζει η Λισσαβώνα μπορούν να γενικευτούν και να συμβάλλουν αποφασιστικά και αποτελεσματικά στην πρόοδο της διαδικασίας αυτής. Επομένως, η οικονομική ανάκαμψη και η διεύρυνση προσφέρουν στην Ένωση ένα ευνοϊκό πλαίσιο, το οποίο αυτή πρέπει να αξιοποιήσει πλήρως. Η επίτευξη του στόχου αυτού προϋποθέτει ότι τα κράτη μέλη – σημερινά και νέα – ότι θα προωθήσουν πιο αποφασιστικά την εφαρμογή της στρατηγικής της Λισσαβόνας και την υλοποίηση των στόχων της. *(COM (2004) 29)*

4.3 Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΠΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΣΤΗΚΕ

4.3.1 Συνολική εκτίμηση

Η ανάλυση της σημερινής κατάστασης επιτρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των κρατών μελών τα οποία μέχρι σήμερα έχουν επιτύχει σχετικά καλύτερες συνολικές επιδόσεις (Δανία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο) και των χωρών οι οποίες – με βάση τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα – παρουσιάζουν σχετικά χαμηλές επιδόσεις (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία και Πορτογαλία). Μετά από 4 έτη εφαρμογής της στρατηγικής της Λισσαβόνας, είναι επίσης σημαντικό να γίνει σύγκριση της προόδου την

οποία πραγματοποιήσαν τα κράτη μέλη από το 1999 και μετά. Το Βέλγιο, η Γαλλία και η Ελλάδα έχουν επιτελέσει μάλλον ικανοποιητική πρόοδο, ενώ η πρόοδος στη Γερμανία, το Λουξεμβούργο, την Αυστρία και την Πορτογαλία ήταν μάλλον απογοητευτική. Από την λεπτομερή ανάλυση προκύπτει ότι στο σύνολο των κρατών μελών εξακολουθούν να υπάρχουν δυσκολίες και ότι όλα τα κράτη μέλη πρέπει να καταβάλουν πρόσθετες προσπάθειες. Η εφαρμογή πάντως, έστω και μερική, των μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται από τη στρατηγική της Λισσαβώνας, φαίνεται να αρχίζει να αποδίδει καρπούς.

Με μια πρώτη ματιά, η συνολική πρόοδος που συντελέστηκε δείχνει θετικά και ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Έτσι, εν συντομία, μπορούμε να δούμε ότι από το 1999, δημιουργήθηκαν περισσότερες από 6 εκατ. θέσεις απασχόλησης, με αποτέλεσμα το συνολικό ποσοστό απασχόλησης να αυξηθεί από 62,5% σε 64,3% το 2002. Εξάλλου, η μακροχρόνια ανεργία υποχώρησε αισθητά στην Ευρώπη (από 4% το 1999 σε 3% το 2002). Τέλος, οι μεταρρυθμίσεις που δρομολογήθηκαν στην αγορά εργασίας αρχίζουν να αποδίδουν, όπως αποδεικνύεται από την ικανοποιητική ανθεκτικότητα την οποία παρουσιάζει η απασχόληση στην επιβράδυνση της ανάπτυξης. Πολλές αγορές βασικής σημασίας ανοίχθηκαν πλήρως ή εν μέρει στον ανταγωνισμό: οι τηλεπικοινωνίες, οι σιδηροδρομικές μεταφορές εμπορευμάτων, οι ταχυδρομικές υπηρεσίες οι αγορές ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου. Τα ανοίγματα αυτά επιτρέπουν τον εκσυγχρονισμό και την ενδυνάμωση αυτών των αγορών, τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών και τη μείωση του κόστους, χωρίς αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση. Η οικονομία της γνώσης αρχίζει να παίρνει σάρκα και οστά, πράγμα που αποδεικνύεται, αφενός, από την ισχυρή διεύρυνση του Διαδικτύου στο 93% των σχολείων αλλά και στις επιχειρήσεις, στις δημόσιες διοικήσεις και στα νοικοκυριά και, αφετέρου, από την προοδευτική δημιουργία του ευρωπαϊκού χώρου έρευνας. Η προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης αρχίζει να λαμβάνεται υπόψη κατά τη χάραξη των πολιτικών. Έτσι, πολλά κράτη μέλη άρχισαν να μεταρρυθμίζουν τα συνταξιοδοτικά τους συστήματα προκειμένου να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού. Ομοίως, η κοινοτική δράση μεριμνά ολοένα και σε μεγαλύτερο βαθμό για τη διατήρηση και την προστασία του φυσικού μας περιβάλλοντος. Τέλος, οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν αυτά τα τέσσερα πρώτα έτη κατέστησαν δυνατή την έκδοση περίπου 100 κανονισμών, οδηγιών και προγραμμάτων, διαφορετικής το καθένα εμβέλειας, που όλα όμως επιδιώκουν τους στόχους της Λισσαβώνας. Ωστόσο, μένουν πολλά να γίνουν για την επίτευξη των στόχων που έθεσε η Επιτροπή και τα οποία επικεντρώνονται στους τομείς που αφορούν στη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, στη συμβολή της

απασχόλησης και της παραγωγικότητας στην ανάπτυξη, στην ανταγωνιστικότητα της εσωτερικής αγοράς και στη βιωσιμότητα της ανάπτυξης.

4.3.2 Βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών

Πιο αναλυτικά, οι ελλείψεις ή οι καθυστερήσεις, όπως αναφέρει και η έκθεση της Επιτροπής, αφορούν, για τον τομέα των δημόσιων οικονομικών, στη διατήρηση του σταθερού μακροοικονομικού πλαισίου, με την τήρηση του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης. Ωστόσο, η δημοσιονομική και φορολογική πειθαρχία δεν τηρήθηκε με τον ίδιο τρόπο από όλα τα κράτη μέλη και έτσι είτε εξαιτίας της δυσμενούς συγκυρίας, είτε λόγω επεκτατικών δημοσιονομικών πολιτικών, το μέσο έλλειμμα της Ένωσης έφτασε σε ποσοστό 2,7% του ΑΕγχΠ το 2003, ενώ ενισχύθηκε η αποταμίευση αντί της κατανάλωσης. Επιπλέον, επειδή η βιωσιμότητα των εθνικών δημόσιων οικονομικών εξαρτάται και από τις δημογραφικές εξελίξεις, μέτρα θα πρέπει να ληφθούν για την μετανάστευση και την ενίσχυση της κινητικότητας όπως και για τα συνταξιοδοτικά συστήματα, προκειμένου να εξασφαλιστεί ανάπτυξη, περιορισμός του δημόσιου χρέους της Ευρώπης και αποτελεσματική βιωσιμότητα του δημόσιου τομέα.

4.3.3 Η συμβολή της απασχόλησης και της παραγωγικότητας στην ανάπτυξη

Αναφορικά με τη σχέση ανάπτυξης και απασχόλησης, η Επιτροπή επισημαίνει τη χαλαρή συνεισφορά της δεύτερης στην πρώτη. Αν και στην αρχή της περιόδου η απασχόληση παρουσίαζε ανθεκτικότητα, το 2003 η Ένωση βρέθηκε να χάνει 200.000 θέσεις εργασίας, ενώ για το 2005 αναμένεται να μειωθεί λίγο το ποσοστό της ανεργίας (*SEC (2003)1222 τελικό, φθινοπωρινές οικονομικές προβλέψεις 2003-2005*). Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, το ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε, αλλά ο ενδιάμεσος στόχος για το 2005, να φτάσει η απασχόληση το 67% δεν φαίνεται να επιτυγχάνεται. Οι λόγοι πρέπει να αναζητηθούν στον χαμηλό ρυθμό δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης, στο μικρό ποσοστό απασχόλησης στα νέα κράτη μέλη, μόλις 57% καθώς και στη μικρή συμμετοχή των ηλικιακά μεγαλύτερων. Μάλιστα για την τελευταία κατηγορία υπολείπονται ακόμη να δημιουργηθούν 7 εκατομμύρια νέες θέσεις για να επιτευχθεί ο στόχος του 2010 και να φτάσει το ποσοστό του 50%. Τέλος η απασχόληση των γυναικών αυξήθηκε ελαφρά, παρόλα αυτά οι γυναίκες συνεχίζουν να είναι πιο ευάλωτες στην ανεργία και την αεργία και στις διακρίσεις ως προς τους μισθούς.

Η παραγωγικότητα, που είναι η δεύτερη συνιστώσα της ανάπτυξης, δεν παρέχει ούτε αυτή επαρκή συμβολή. Το ποσοστό αύξησης της παραγωγικότητας ανά απασχολούμενο άτομο στην Ευρώπη μειώνεται από τα μέσα της δεκαετίας του 90 και μετά, και κυμαίνεται σήμερα μεταξύ 0,5% και 1% (έναντι 2% στις Ην. Πολιτείες). Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, ενώ η παραγωγικότητα ανά απασχολούμενο στα νέα κράτη μέλη είναι κατά 50% χαμηλότερη από το σημερινό μέσο όρο της Ένωσης, όλες αυτές οι χώρες παρουσιάζουν ισχυρή και ανώτερη από τον κοινοτικό μέσο όρο αύξηση της παραγωγικότητας. Η χαμηλή αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας στην Ευρώπη οφείλεται κυρίως σε δύο βασικούς παράγοντες: αφενός, στη χαμηλή συμβολή των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ΤΠΕ) και, αφετέρου, στην ανεπάρκεια των επενδύσεων. Η συμβολή των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην αύξηση της παραγωγικότητας είναι κατά 50% χαμηλότερη από εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών και ο λόγος είναι η αργή χρήση και διάδοση αυτών των τεχνολογιών σε ορισμένους τομείς υπηρεσιών καθώς και σε ορισμένους βιομηχανικούς τομείς, όπως και η υστέρηση σε επενδύσεις για τη διάδοση των νέων τεχνολογιών. Επιπλέον, οι επενδύσεις γενικότερα, αν και σημαντικές για την ανάπτυξη, μειώθηκαν από 18,3% του ΑΕγχΠ το 2000 σε 17,2% το 2002. Η μείωση των επενδύσεων είναι επίσης αισθητή και στα νέα κράτη μέλη, παρά το γεγονός ότι οι άμεσες ξένες επενδύσεις παραμένουν πολύ σημαντικές. Αντιπροσωπεύουν μεταξύ 1,5% του ΑΕγχΠ στη Λιθουανία και 5% στην Εσθονία. Το ίδιο ισχύει και για τις δημόσιες επενδύσεις. Αυτή η συνολική επιβράδυνση είναι ακόμη περισσότερο ανησυχητική αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι γίνεται εις βάρος των τομέων προτεραιότητας που προβλέπει η στρατηγική της Λισσαβώνας: των σχεδίων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, όπως οι διεθνείς υποδομές δικτύων, και του τομέα της γνώσης (έρευνα, καινοτομία, εκπαίδευση, κατάρτιση). Η Ευρώπη έχει μείνει πίσω σε σχέση με τον στόχο της δημιουργίας ευρωπαϊκού χώρου έρευνας, όπως και στον στόχο για μεγαλύτερη επένδυση στον άνθρωπο. Ενδέχεται λοιπόν στο μέλλον να αντιμετωπίσει ελλείψεις σε ερευνητικό προσωπικό υψηλής ειδίκευσης και να χάσει σημαντικά οφέλη από τις ελλείψεις σε αποτελεσματικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. (*«Αποδοτικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη»*, COM(2002) 779 τελικό, (Κεφάλαιο 4: εκπαίδευση, κατάρτιση και ανάπτυξη) ECFIN/391/03).

4.3.4 Η ανταγωνιστικότητα και η εσωτερική αγορά

Αν και η εσωτερική αγορά τείνει να ολοκληρωθεί σημειώνοντας επιτυχίες στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, στην εξάλειψη των φορολογικών στρεβλώσεων για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, στη δημιουργία ευνοϊκού κανονιστικού περιβάλλοντος και στη διατήρηση μιας ισχυρής πολιτικής ανταγωνισμού, υπάρχουν ακόμη αρνητικές καταστάσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν επείγοντως. (COM(2004) 22 τελικό).

Πιο συγκεκριμένα, ο ρυθμός ολοκλήρωσης των αγορών προϊόντων της Ένωσης παραμένει ιδιαίτερα αργός. Το διασυνοριακό μεταποιητικό εμπόριο βρίσκεται σε στασιμότητα, ενώ οι τιμές των προϊόντων σταμάτησαν να συγκλίνουν το τελευταία χρόνια. Οι διασυνοριακές επενδύσεις βρίσκονται επίσης σε χαμηλά επίπεδα. Εξάλλου, η ύπαρξη πολλών τεχνικών εμποδίων εξακολουθεί να περιορίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Τέλος, η έλλειψη εμπιστοσύνης των καταναλωτών στις διασυνοριακές συναλλαγές και στο ηλεκτρονικό εμπόριο περιορίζει τις δυνατότητες συμβολής του ελεύθερου διασυνοριακού ανταγωνισμού στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Ομοίως, η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς παρουσιάζει καθυστερήσεις και στον τομέα των υπηρεσιών, και κυρίως σε ότι σχετίζεται με το λιανικό εμπόριο. Παρά το μεγάλο ποσοστό που αντιπροσωπεύει ο τομέας αυτός ως ποσοστό του ΑΕΠ, καταναλωτές και επιχειρήσεις, αντιμετωπίζουν ακόμη προβλήματα σχετικά με την εγκατάσταση και την παροχή διασυνοριακών υπηρεσιών, πράγμα που περιορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας. Αναφορικά με την εσωτερική αγορά, υστέρηση παρουσιάζει και το «άνοιγμα» της αγοράς της βιομηχανίας δικτύου, με αποτέλεσμα να χάνονται πολλά πλεονεκτήματα από τη διαδικασία αυτή. Η κατάσταση φαίνεται να ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των υπό προσχώρηση χωρών. Οι περισσότερες από τις υπό προσχώρηση χώρες έχουν προβεί σε απορύθμιση των τηλεπικοινωνιακών αγορών τους. Η Σλοβενία και η Πολωνία έχουν ήδη ανοίξει στον ανταγωνισμό πάνω από το 50% των αγορών τους στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Ωστόσο, σε πολλές από τις υπό προσχώρηση χώρες, ο ανταγωνισμός στους τομείς αυτούς εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής.

Σχετικά με το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας, μέτρα που θα έπρεπε να προχωρήσουν παραμένουν στάσιμα κυρίως από έλλειψη πολιτικής βούλησης. Έτσι, μεταρρυθμίσεις όπως το κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, η αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, η έννομη προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και ο καθορισμός μιας ενοποιημένης κοινής βάσης για τη φορολόγηση των κερδών των εταιρειών λείπουν σήμερα από την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς.

Επιπλέον το ποσοστό μεταφοράς των οδηγίων που συνδέονται με την εσωτερική αγορά παρουσιάζει αισθητή υποχώρηση, καθώς μειώθηκε από 98,2% το Μάιο του 2002 σε 97,3% το Νοέμβριο του 2003. Η Ιρλανδία και η Πορτογαλία πραγματοποίησαν τη μεγαλύτερη πρόοδο, ενώ το έλλειμμα του Βελγίου αυξήθηκε σημαντικά. Μόνο η Δανία, η Ισπανία, η Φινλανδία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο τηρούν το στόχο του 98,5% που τέθηκε στη Βαρκελώνη για τη μεταφορά των οδηγίων στο εθνικό δίκαιο. Το Βέλγιο, η Γαλλία και η Γερμανία βρίσκονται στα επίπεδα του 96,5%, με έλλειμμα μεταφοράς άνω των 53 οδηγίων. Εξάλλου, η Δανία, η Φινλανδία και η Πορτογαλία είναι τα μόνα κράτη μέλη που δεν παρουσιάζουν καθυστερήσεις μεταφοράς ανώτερες των 2 ετών. Η κατάσταση είναι ακόμη χειρότερη για τις οδηγίες που εκδόθηκαν στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Η Ένωση εξέδωσε πάνω από 70 οδηγίες στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας, πράγμα που αναμένεται να επιτρέψει τη μεγαλύτερη εναρμόνιση και τη διαμόρφωση ενός κοινού κανονιστικού πλαισίου, ικανού να ενισχύσει την εσωτερική αγορά, την ανταγωνιστικότητά μας και, τελικά, το αναπτυξιακό μας δυναμικό. Έως το τέλος του 2003 έπρεπε να έχουν μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών 40 οδηγίες. Τα αποτελέσματα ωστόσο κρίνονται μέτρια, αφού το μέσο ποσοστό μεταφοράς αυτών των 40 οδηγίων ανέρχεται σε 58,3% μόνο. Η Δανία, Ισπανία και Ιταλία έχουν τις καλύτερες επιδόσεις, ενώ Ελλάδα Γαλλία και Γερμανία παρουσιάζουν σημαντικές καθυστερήσεις. *(Ο κατάλογος των οδηγίων και ο πίνακας αποτελεσμάτων όσον αφορά τη μεταφορά τους από τα κράτη μέλη διατίθενται στο ιστοχώρο «Στρατηγική της Λισσαβόνας»:* http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/index_fr.html)

4.3.5 Βιωσιμότητα της ανάπτυξης

Με τον όρο βιώσιμη ανάπτυξη, η στρατηγική της Λισσαβόνας έδωσε μια άλλη διάσταση στην πολιτική της, τέτοια που να συνδέει την ανάπτυξη με την κοινωνική συνοχή και την περιβαλλοντική αειφορία. Με αυτή την έννοια η οικονομική πολιτική, η κοινωνική πολιτική και η πολιτική για το περιβάλλον πρέπει να αλληλοϋποστηρίζουν και να συμπληρώνουν τις δράσεις τους, προκειμένου να εξασφαλιστεί ισχυρή ανάπτυξη, με υψηλά επίπεδα απασχόλησης και παραγωγικότητας μέσα σε ένα υγιές περιβάλλον για τον άνθρωπο. Όσον αφορά την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και παρά τον στόχο της Λισσαβόνας για την αποφασιστική μείωση της φτώχειας έως το 2010, η απειλή της αύξησης του κινδύνου της φτώχειας είναι υπαρκτή για πολλά κράτη. Η αύξησης της ανεργίας και η μη βιωσιμότητα των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και των συντάξεων, είναι οι κύριοι λόγοι που συντελούν στην αύξηση αυτού του κινδύνου. Παρά τις προόδους, ο αριθμός των ανθρώπων

που απειλούνται από τη φτώχεια παραμένει υψηλός για την Ευρώπη, κοντά στο 15% του πληθυσμού. Το φαινόμενο πλήττει κυρίως τους άνεργους, τις πολυμελείς οικογένειες, τις ηλικιωμένες γυναίκες που ζούνε μόνες καθώς και τις μονογονικές οικογένειες. Στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας και στη βάση των κοινών στόχων, τα κράτη μέλη ανέπτυξαν και εφάρμοσαν από το 2001 και μετά στρατηγικές κοινωνικής ενσωμάτωσης στο πλαίσιο του σχεδίου κοινής έκθεσης του Συμβουλίου και της Επιτροπής για την κοινωνική ενσωμάτωση. Όπως προκύπτει από τη νέα δέσμη εθνικών σχεδίων δράσης (ΕΣΔ), τα περισσότερα κράτη μέλη καταβάλλουν σημαντικές προσπάθειες για τον καθορισμό εθνικών στόχων. (COM (2003) 773 τελικό)

Στον περιβαλλοντικό τομέα επίσης, η προσπάθειες των κρατών μελών παραμένουν ανεπαρκείς και καταδεικνύουν την ελλιπή συνειδητοποίηση των κινδύνων που επιφυλάσσει μια ανάπτυξη σε βάρος του περιβάλλοντος. Έτσι αν και οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκαν κατά 3,5%, κατά τη δεκαετία του '90, η θετική αυτή τάση αντιστράφηκε το 2002. Κάποιες χώρες, όπως Λουξεμβούργο, Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Γαλλία και Σουηδία, που αντιπροσωπεύουν πάνω από το 50% των συνολικών εκπομπών της ΕΕ, βρίσκονται σε καλό δρόμο, ενώ ορισμένες άλλες χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Ιταλία και Κάτω Χώρες) δεν έχουν καταφέρει ακόμη να αναστρέψουν την τάση, με αποτέλεσμα οι εκπομπές τους να εξακολουθούν να υπερβαίνουν τα επίπεδα του 1990. Ένα ακόμη ζήτημα που σχετίζεται με την ανάπτυξη και την περιβαλλοντική αειφορία, είναι οι βελτιώσεις στην ενεργειακή αποδοτικότητα. Αν και στη δεκαετία του '90 μειώθηκε η ενεργειακή ένταση κατά 11%, παραδείγματα χωρών όπως αυτό της Ιρλανδίας, δείχνουν πως δεν είναι αναπόφευκτο να συμβαδίζει η οικονομική ανάπτυξη με σημαντικές βελτιώσεις στην ενεργειακή ένταση. Επιπροσθέτως, και επειδή το μερίδιο των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας παραμένει χαμηλό (περίπου 6%), αν δεν ληφθούν πρόσθετα μέτρα πολιτικής, η ΕΕ δεν θα επιτύχει τον ενδεικτικό της στόχο του 12% για το 2010. Είναι επίσης απίθανο να μπορέσει η ΕΕ να επιτύχει το στόχο της για παραγωγή του 22% της μικτής κατανάλωσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές έως το 2010. Τέλος, η σχέση ΑΕΠ και όγκου μεταφορών παραμένει θετική και μάλιστα σε ορισμένες χώρες η αύξηση των μεταφορών είναι πολύ μεγαλύτερη από την αύξηση του ΑΕΠ. Ωστόσο ανησυχία προκαλούν άλλες τάσεις, όπως η διάβρωση των εδαφών, η υποβάθμιση της ποιότητας του αέρα και των υδάτων. (COM(2004) 22 τελικό)

Συμπερασματικά και γενικεύοντας, είναι σίγουρο πως όλα τα κράτη μέλη και οι περισσότερες από τις υπό προσχώρηση χώρες έχουν υιοθετήσει στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης, πρέπει ωστόσο να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την περαιτέρω ανάπτυξη και εφαρμογή αυτών των στρατηγικών. Μια πρώτη επισκόπηση των υφισταμένων στρατηγικών

δείχνει ότι παρουσιάζουν πολύ μεγάλες διαφορές μεταξύ τους, πράγμα που αντανακλά το συγκεκριμένο πλαίσιο κάθε χώρας. Η περιβαλλοντική διάσταση κατέχει εξέχουσα θέση σε πολλές στρατηγικές. Ωστόσο, οι περισσότερες στρατηγικές αντιμετωπίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη υπό τις τρεις διαστάσεις της και προβλέπουν σαφείς κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους. Η γεωγραφική προσέγγιση ποικίλλει επίσης σε μεγάλο βαθμό από στρατηγική σε στρατηγική, καθώς ορισμένες στρατηγικές επικεντρώνονται κυρίως ή αποκλειστικά στις εγχώριες προτεραιότητες, ενώ άλλες λαμβάνουν συγχρόνως υπόψη τους και τα παγκόσμια ζητήματα. ορισμένες αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στη γεωγραφική διάσταση, ενώ άλλες όχι. Τέλος, μερικές στρατηγικές βασίζονται σε μια τομεακή προσέγγιση – π.χ., μεταφορές, γεωργία, αλιεία κλπ. -, ενώ άλλες έχουν ως άξονες κάποια θεματικά ζητήματα προτεραιότητας – π.χ., αλλαγή του κλίματος, χρήση των πόρων κλπ. (COM(2004) 22 τελικό)

2^ο ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ & Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ

5.1 Η ΕΛΛΑΔΑ ΙΣΟΤΙΜΟ ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

Είναι κοινή παραδοχή ότι η Ε.Ε. είναι από τις σημαντικότερες δυνάμεις που δραστηριοποιούνται στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα. Όλες οι δράσεις της και οι πολιτικοί της προσανατολισμοί στοχεύουν στην ενίσχυση αυτής της θέσης της. Η Ε.Ε. όμως, αποτελείται από πολλές και διαφορετικές εθνικότητες και οικονομίες, γεγονός που άλλοτε λειτουργεί ενισχυτικά και άλλοτε ανασταλτικά στην προώθηση της στρατηγικής της. Οι διαφορετικοί πολιτισμοί και όχι μόνο, στη σύνθεσή τους μπορούν να αποδώσουν θετικά αποτελέσματα σε όλα τα επίπεδα, είναι ταυτόχρονα όμως και παράγοντας καθυστέρησης στην εναρμόνιση και ταυτόχρονη επιτυχία των στόχων που τίθενται κάθε φορά. Όταν για παράδειγμα, σημειώνονται μεγάλες διαφορές στο επίπεδο ανάπτυξης των κρατών- μελών της Ε.Ε., ο στόχος της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της ένωσης υποσκάπτεται από την ίδια της τη σύνθεση. Η ποικιλία μεταξύ των περιοχών και κρατών της Ε.Ε. αφορά σε όλα τα επίπεδα. Σχετίζεται τόσο με την οικονομική τους ετοιμότητα, τις επιμέρους ειδικεύσεις τους, την τοπική κουλτούρα, τα φυσικά χαρίσματα, ακόμη και με την δύναμή τους για πολιτικές αποφάσεις (*Fabienne Corvers 2001*). Επειδή λοιπόν η Κοινότητα οφείλει να συνδυάζει την πολυμορφία και τη διαφορετικότητα των κρατών- μελών της, στην άσκηση των πολιτικών της λαμβάνει σοβαρά υπόψη τον στόχο της μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων για την ενίσχυση της συνοχής της. (*Ελένη Ανδρικοπούλου 2000*). Σε αυτή την κατεύθυνση, οι εθνικές πολιτικές των κρατών- μελών απέκτησαν καθοριστική σημασία (Συνθήκη του Άμστερνταμ).

Μεταξύ των παραγόντων που επιδρούν αρνητικά στη διατήρηση και επίτευξη της κοινωνικής και όχι μόνο συνοχής, αναγνωρίζεται και η ανεργία. Αυτό είναι γενικότερα παραδεκτό και ισχύει σε όλες τις κοινωνίες και όχι μόνο για την μεγάλη κοινωνία της Ε.Ε.. Ωστόσο, η παρατεταμένη και υψηλή ανεργία σε συνδυασμό με τη χαμηλή ανάπτυξη, που παρατηρήθηκε σε ορισμένα κράτη- μέλη της Ένωσης, οδήγησαν την Ευρώπη των 15 να ορίσουν με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ «ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης» ως ένα συγκεκριμένο στόχο για την Ένωση. Σύμφωνα με αυτό το νέο κεφάλαιο της Συνθήκης και τη συμβολή της συνεργατικής δράσης στην απασχόληση από τα κράτη- μέλη, καθιερώθηκαν οι

κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση στη διάσκεψη του Λουξεμβούργου το 1997. Σύμφωνα με αυτές και μεταξύ άλλων, προτείνονταν η προετοιμασία ετήσιων εθνικών σχεδίων δράσης για την απασχόληση από κάθε μέλος- κράτος. Χαρακτηριστικό των ΕΣΔΑ* είναι ότι λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε χώρας, τις συγκριτικές ικανότητες και τα εθνικά συμφέροντα, συνεκτιμώντας τους γενικότερους στόχους της Ένωσης, τις κατευθύνσεις και τις πολιτικές που αυτή διαμορφώνει. Σε αυτή τη βάση έγινε κοινή πεποίθηση, ότι τα εθνικά σχέδια δράσης σε συνδυασμό με την ανοιχτή μέθοδο συντονισμού, θα συνέβαλλαν αποφασιστικά στην επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης στην Ε.Ε..

Η Συνθήκη της Λισσαβόνας το Μάρτιο του 2000 και ο στρατηγικός στόχος που τέθηκε για την ένωση, επέδρασαν ενισχυτικά στη διαμόρφωση των ΕΣΔΑ. Ο στόχος του να γίνει η Ευρώπη η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στον κόσμο, που θα βασίζεται στη γνώση και θα είναι ικανή για οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες δουλειές και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή, έγινε πλέον προτεραιότητα. Αυτός ο εκσυγχρονισμός του Ευρωπαϊκού Μοντέλου μέσω της επένδυσης στον άνθρωπο, απαιτούσε την προσαρμογή της εκπαίδευσης, της μόρφωσης και της εργασίας στη νέα οικονομία της γνώσης, όπως και τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας. Σε αυτό το πλαίσιο τα ΕΣΔΑ καλούνται όχι μόνο να προωθήσουν τη νέα κατεύθυνση της Ε.Ε. στην απασχόληση, αλλά να αναζητήσουν ουσιαστικές λύσεις για την καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού, κοινωνικά προβλήματα που σχετίζονται άμεσα με τον τομέα της απασχόλησης και που τελευταία βρίσκονται σε έξαρση και πλήττουν τις ευρωπαϊκές οικονομίες. (*O'Connor 2005*)

Η Ελλάδα, με την ένταξή της στην ΟΝΕ, αποτελεί πια οργανικό μέρος της ευρύτερης ευρωπαϊκής κοινότητας. Με αυτή την έννοια καλείται να συνεισφέρει με την εθνική της πολιτική στην αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων για την Ε.Ε. και στην πορεία για την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού μοντέλου. Όπως κάθε κράτος μέλος έτσι και η Ελλάδα συντάσσει και αυτή το Εθνικό Σχέδιο για την Απασχόληση και βάση αυτού μετράει τα αποτελέσματα της και τη συμβολή της στη γενικότερη πολιτική της Ε.Ε.. Η νέα κοινωνία της γνώσης αποτελεί και για την Ελλάδα μία πρόκληση την οποία καλείται να αντιμετωπίσει. Και ενώ τουλάχιστον από τις κυβερνητικές διακηρύξεις τα οφέλη αναμένονται να είναι ευεργετικά για όλους, η πραγματικότητα θέτει σε αμφισβήτηση πολλούς από τους στόχους, ακόμη και την ίδια την στρατηγική της Λισσαβόνας. Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρείται μια προσέγγιση στην Ελληνική

πραγματικότητα, όπως αυτή διαμορφώνεται στις νέες συνθήκες, κρίνοντας με βάση το Εθνικό μας Σχέδιο για την Απασχόληση και με βάση τα πρώτα μετρήσιμα αποτελέσματα που σχετίζονται με το πέρασμα της χώρας στη νέα κοινωνία της γνώσης.

5.2 ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (2003-2006)

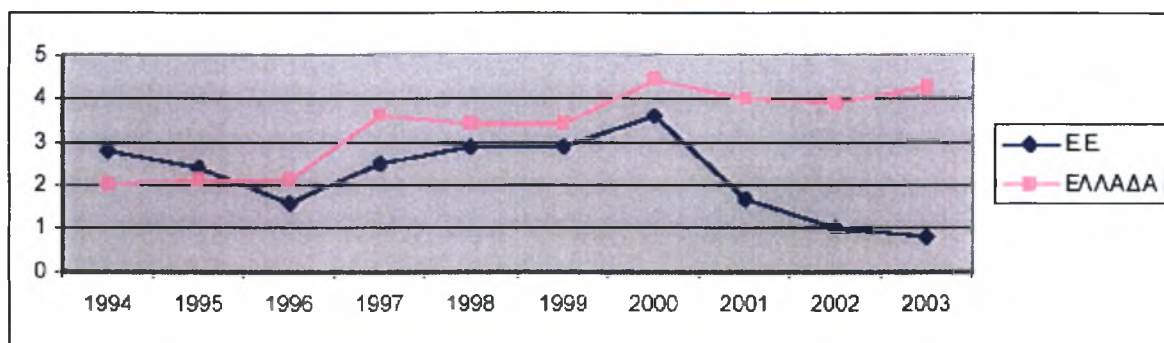
Τα κράτη- μέλη συντόνισαν για πρώτη φορά της πολιτικές τους για την αγορά εργασίας το 1997, όπως έχουμε ήδη αναφέρει. Το Συμβούλιο της Λισσαβόνας έδωσε την ευκαιρία να συμπληρωθεί και να εξειδικευτεί καλύτερα η στρατηγική για την απασχόληση από τα κράτη – μέλη έτσι ώστε να επιτευχθεί ο αρχικός σκοπός, που ήταν η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας, με τη μεγαλύτερη δυνατή συνοχή. Η νέα ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση με μεσοπρόθεσμο προσανατολισμό την περίοδο 2003-2006, αποτυπώνει τους τρεις βασικούς στόχους, που είναι η πλήρης απασχόληση, η ποιότητα και η παραγωγικότητα της εργασίας, η κοινωνική συνοχή και ενσωμάτωση. Δεδομένων των καθυστερήσεων και των δυσκολιών στην εφαρμογή των στόχων αυτών, αλλά και της επιθυμίας των κυβερνήσεων να επιταχυνθούν οι δρομολογημένες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, η ειδική ομάδα για την απασχόληση, που συγκρότησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει τέσσερις βασικές προϋποθέσεις, για την επιτυχία των στόχων. Αυτές δεν είναι άλλες από την αύξηση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων, την προσέλκυση περισσότερων ατόμων στην αγορά εργασίας, την μεγαλύτερη και πιο αποτελεσματική επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και στη δια βίου μάθηση, καθώς και την εξασφάλιση αποτελεσματικής εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων μέσω καλύτερης διακυβέρνησης.

Με αυτούς τους στόχους, αυτές τις προϋποθέσεις, τις προτεραιότητες που επισημάνθηκαν από την Ειδική Επιτροπή για την Απασχόληση και σύμφωνα με τις συστάσεις που διατυπώθηκαν για την Ελλάδα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, συντάχθηκε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για το 2004.

5.2.1 Το Μακροοικονομικό Περιβάλλον της Ελλάδας

Η ελληνική οικονομία για όγδοη συνεχόμενη χρονιά (2003) παρουσιάζει υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης από τον μέσο όρο της Ε.Ε.. συγκεκριμένα ο ρυθμός αύξησης του ΑεγχΠ το 2003 αυξήθηκε στο 4,3% (έναντι 3,9% το 2002), όταν το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε. μειώθηκε στο 0,8% (έναντι 1,0% το 2002). Οι υψηλοί ρυθμοί όμως οικονομικής ανάπτυξης δεν συνοδεύτηκαν από ανάλογους ρυθμούς αύξησης της απασχόλησης.

Ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ για Ελλάδα και ΕΕ-15

πηγή: Eurostat

Αυτή η εξέλιξη σχετίζεται με την αύξηση της παραγωγής στον τομέα των κατασκευών και των υπηρεσιών και την τόνωση της εγχώριας ζήτησης. Πιο συγκεκριμένα, σημαντικό ρόλο έπαιξαν τα χαμηλά επιτόκια, η αύξηση του δανεισμού των νοικοκυριών που ευνόησαν την ιδιωτική κατανάλωση, η αύξηση του όγκου των λιανικών πωλήσεων κατά 4,6% και η συνολική ιδιωτική κατανάλωση που αυξήθηκε κατά 3,5%. Σημαντική υπήρξε και η άνοδος της δημόσιας κατανάλωσης κατά 2,9%. Οι επενδύσεις στον τομέα των κατασκευών σημείωσαν ιδιαίτερη άνοδο, κυρίως λόγω ολυμπιακών αγώνων, όπως και οι επενδύσεις σε εξοπλισμό, με αποτέλεσμα ο ρυθμός αύξησης του συνόλου των επενδύσεων να ανέλθει στο 15,8%.

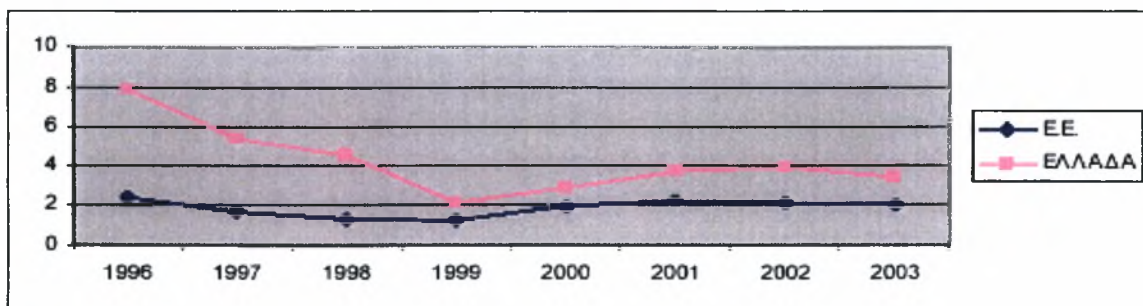
Αντίθετα αποτελέσματα σημειώθηκαν στις εξαγωγές, όπου παρατηρήθηκε μείωση των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών της χώρας κατά 0,2%, στο σύνολο. Παράλληλα ο ρυθμός ανόδου των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ήταν 8,9%, με αποτέλεσμα την αρνητική συμβολή του εξωτερικού εμπορίου στη μεταβολή του ΑΕΠ.

Σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι ο δείκτης της παραγωγικότητας της εργασίας ανά εργαζόμενο και ανά ώρα εργασίας, παρουσίασε σταθερή αύξηση τα τελευταία χρόνια. Έτσι, ενώ το 1994 η παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο ανερχόταν στο 78,8% του κοινοτικού μέσου

όρου, το 2003 φαίνεται να αγγίζει το 91,8%. Επίσης η παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας από το 66,6% του κοινοτικού μέσου όρου το 1994, φτάνει το 74,3% το 2003.

Στην Ελληνική οικονομία ωστόσο, την ίδια περίοδο, εμφανίζονται ορισμένοι κρίσιμοι μακροοικονομικοί δείκτες να παρουσιάζουν στασιμότητα ή ακόμη και επιδείνωση. Έτσι για παράδειγμα, ο πληθωρισμός κατά το 2002 παρέμεινε υψηλός ,3,4% έναντι 2,0% στην Ε.Ε., το εμπορικό ισοζύγιο και το συνολικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επιδεινώθηκε, η προσέλκυση ξένων επενδύσεων υπήρξε χαμηλή και τελικά η ανατίμηση του ευρώ οδήγησαν σε επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Τέλος, σημαντική είναι η παραμονή του Δημόσιου χρέους σε υψηλά επίπεδα, στο 109,9% του ΑεγχΠ για το 2003.

Εξέλιξη Πληθωρισμού σε Ελλάδα και ΕΕ-15

Πηγή: Eurostat

Από τα παραπάνω φαίνεται η αδυναμία της Ελληνικής οικονομίας για προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών, αλλά και η ευκαιρία που παρουσιάζεται στα πλαίσια αυτής για αύξηση της απασχόλησης, μέσω της συνεχούς αύξησης του ΑεγχΠ. Σε συνδυασμό με τις αλλαγές στο φορολογικό σύστημα και τον νέο αναπτυξιακό νόμο, αναμένεται ότι η Ελλάδα θα δημιουργήσει τελικά τις προϋποθέσεις για να εξασφαλίσει ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον, με αυξημένη απασχόληση και εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

5.2.2 Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας

Με μια πρώτη ματιά στα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, συνάγουμε τα ακόλουθα*: Από το 2002 και μέχρι σήμερα το ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού στην παραγωγική διαδικασία σημείωσε ανοδική τάση. Ωστόσο η απασχόληση των γυναικών υστερεί έναντι αυτής των ανδρών (42,3 έναντι 64,9). Σε σχέση με τον στόχο της Ε.Ε. για μείωση του χάσματος αυτού, η Ελλάδα υπολείπεται αρκετά από άλλες χώρες της Ε.Ε.. Σημαντικά στοιχεία δίνει και η ανάλυση της απασχόλησης των νέων, όπου και εδώ σημειώνονται χαμηλά ποσοστά. Όταν αναφερόμαστε σε νέους εννοούμε άτομα ηλικίας 15-24 ετών.

Στην Ελλάδα ωστόσο το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης που αφορά στη συγκεκριμένη ομάδα δικαιολογείται από την συμμετοχή του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αντίθετα, άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και εννοούμε από 55-64 ετών, παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά ως μέρος του εργατικού δυναμικού. Για το 2004 ενδεικτικά, οι άνδρες ηλικίας 55-64 αποτελούν το 56,4% του απασχολούμενου δυναμικού, ενώ οι γυναίκες μόλις το 24,0%¹

Αξίζει επίσης να αναφέρουμε ότι τα ποσοστά μερικής απασχόλησης παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα, 1,5% για τους άνδρες και 3,7 για τις γυναίκες².

5.2.3 Η ανεργία

Σε ότι σχετίζεται με τα επίπεδα της ανεργίας, οι έρευνες της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, δείχνουν μία πτώση του συνολικού ποσοστού, συγκρίνοντας τις μεταβολές των τελευταίων 5 ετών (2000- β' τρίμηνο 2005). Παρόλα αυτά, η ανεργία στη χώρα μας συνεχίζει να κυμαίνεται γύρω από το 10 % για το σύνολο του πληθυσμού. Απογοήτευση όμως γεννούν τα υψηλά επίπεδα ανεργίας που παρατηρούνται σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, όπως οι νέοι ηλικίας 15-29 ετών και οι γυναίκες.

---

*βλ. παράρτημα, πίνακες 2,3,4

1 & 2 βλ. παράρτημα Πίνακες 5 (Πηγή: Labour Force Survey 2004– Statistics in Focus)

Πιο συγκεκριμένα, για τα έτη '03, '04 και '05 η ανεργία στο σύνολο του πληθυσμού κυμαίνεται ως εξής: 9,9%, 10,4% και 9,5% αντίστοιχα. Για τους άνδρες τα επίπεδα ανεργίας βρίσκονται αρκετά χαμηλά, σχεδόν στο ένα τρίτο από τα αντίστοιχα των γυναικών. Έτσι για τα τρία τελευταία έτη, οι άνδρες αντιμετωπίζουν την ανεργία σε ποσοστό 6,2%, 6,4% και 5,8%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις γυναίκες είναι 15,4%, 16,1% και 15,2%.³

Στοιχείο ιδιαίτερης σημασίας είναι το ποσοστό ανεργίας των νέων και των μακροχρόνιων ανέργων. Η Ελλάδα βρίσκεται πίσω σε σχέση με τον μέσο όρο της Ε.Ε. σε αυτό το κρίσιμο σημείο. Έτσι, όπως φαίνεται και από τους πίνακες των συγκριτικών αποτελεσμάτων⁴, η ανεργία των νέων στην Ευρωζώνη είναι 7,7% και στην Ελλάδα 9,9%. Επίσης, η μακροχρόνια ανεργία και κυρίως για τις γυναίκες (9,4% στην Ελλάδα και 4,6% στην Ευρωζώνη) είναι ένα μέγεθος που τρομάζει. Αλλά και το συνολικό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας της χώρας μας είναι υψηλότερο τόσο από το αντίστοιχο της Ε.Ε. των 25, όσο και από την Ε.Ε. των 15, αλλά και σε σχέση με το ποσοστό της Ευρωζώνης.

5.3 Οι στόχοι της Λισσαβώνας- η συγκριτική κατάταξη της Ελλάδας

Όπως είναι ήδη πλέον γνωστό, στρατηγικοί στόχοι της Συνθήκης της Λισσαβώνας είναι η οικονομική ανάπτυξη και η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Προκειμένου να επιτευχθούν ορίστηκαν δέκα βασικές κατευθύνσεις, των οποίων η επιτυχής εκπλήρωση, αναμένεται να συμβάλλει, ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της Ένωσης. Αυτές δεν είναι άλλες από: τη δημιουργία ευρωπαϊκού χώρου γνώσεων, την ανάπτυξη ευρωπαϊκής περιοχής έρευνας και καινοτομίας, τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις, τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις για την ολοκλήρωση και την αποτελεσματικότητα της εσωτερικής αγοράς, τη δημιουργία αποτελεσματικών και ολοκληρωμένων χρηματοοικονομικών αγορών, την εφαρμογή υγιών μακροοικονομικών πολιτικών, την προσαρμογή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στις νέες απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης, τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων

---

3 βλ. πίνακα 4 στο παράρτημα

4 βλ. πίνακα Α2)

θέσεων εργασίας, τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής πολιτικής και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Παράλληλα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πρότεινε και μια σειρά διαρθρωτικών δεικτών για την καλύτερη αξιολόγηση των στόχων της Στρατηγικής.

Για το 2004 πάντως οι δείκτες από 35 που ήταν μειώθηκαν στους 14, για μια πιο συνοπτική και καλύτερη αξιολόγηση και αυτοί είναι οι εξής: το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η παραγωγικότητα της εργασίας, το ποσοστό απασχόλησης (με διάκριση ανά φύλο), το ποσοστό απασχόλησης των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων (με διάκριση ανά φύλο), το επίπεδο μόρφωσης (ατόμων ηλικίας 20 έως 24 ετών -με διάκριση ανά φύλο), οι δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη, τα σχετικά επίπεδα τιμών, τις πραγματοποιούμενες επενδύσεις, το ποσοστό των πολιτών στα όρια της φτώχειας (με διάκριση ανά φύλο), το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (με διάκριση ανά φύλο), το εύρος των ποσοστών απασχόλησης ανά περιφέρεια (με διάκριση ανά φύλο), οι εκπομπές αερίων υπευθύνων για το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η ενεργειακή ένταση της οικονομίας και ο όγκος των μεταφερόμενων εμπορευμάτων (*Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο Εαρινό Συμβούλιο των Βρυξελλών 25-26 Μαρτίου 2004*). Σύμφωνα με τους στόχους και την αξιολόγηση αυτών βάσει των δεικτών που προαναφέρθηκαν, γενικά, η εικόνα που παρουσιάζεται έχει να επιδείξει θετικά αποτελέσματα αλλά και υστερήσεις και προβλήματα. Το σημαντικότερο από όλα και σύμφωνα με το θέμα της παρούσας εργασίας είναι η μικρή συμβολή της απασχόλησης και της παραγωγικότητας στην ανάπτυξη. Ιδιαίτερα απογοητευτικές είναι οι εκτιμήσεις για δημιουργία θέσεων εργασίας καθώς και για το αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας. Ο στόχος του 70% που έχει τεθεί σε σχέση με το ποσοστό απασχόλησης για το 2010 δεν κρίνεται ανέφικτος, αλλά προϋποθέτει πως τα ποσοστά απασχόλησης που θα επιτευχθούν μετά το 2005 θα είναι εξίσου υψηλά με εκείνα του τέλους της δεκαετίας του 1990. Η παρούσα κατάσταση οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη διαρθρωτικών εμποδίων στις αγορές εργασίας και την πολύ μικρή συμμετοχή των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας. Τα στοιχεία που αναφέρονται στο ποσοστό απασχόλησης των γυναικών είναι περισσότερο ενθαρρυντικά και ο στόχος του 60% -ποσοστό απασχόλησης- για το 2010 εξακολουθεί να είναι ρεαλιστικός. Ωστόσο, δεν υπάρχει ισότητα των φύλων στην αγορά εργασίας και οι γυναίκες εξακολουθούν να είναι περισσότερο ευάλωτες στην ανεργία και τη μη συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τους στόχους και την αξιολόγηση αυτών βάσει των δεικτών που προαναφέρθηκαν, γενικά, η εικόνα που παρουσιάζεται έχει να

επιδείξει θετικά αποτελέσματα αλλά και υστερήσεις και προβλήματα. Το σημαντικότερο από όλα και σύμφωνα με το θέμα της παρούσας εργασίας είναι η μικρή συμβολή της απασχόλησης και της παραγωγικότητας στην ανάπτυξη. Ιδιαίτερα απογοητευτικές είναι οι εκτιμήσεις για δημιουργία θέσεων εργασίας καθώς και για το αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας. Ο στόχος του 70% που έχει τεθεί σε σχέση με το ποσοστό απασχόλησης για το 2010 δεν κρίνεται ανέφικτος, αλλά προϋποθέτει πως τα ποσοστά απασχόλησης που θα επιτευχθούν μετά το 2005 θα είναι εξίσου υψηλά με εκείνα του τέλους της δεκαετίας του 1990. Η παρούσα κατάσταση οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη διαρθρωτικών εμποδίων στις αγορές εργασίας και την πολύ μικρή συμμετοχή των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας. Τα στοιχεία που αναφέρονται στο ποσοστό απασχόλησης των γυναικών είναι περισσότερο ενθαρρυντικά και ο στόχος του 60% - ποσοστό απασχόλησης-για το 2010 εξακολουθεί να είναι ρεαλιστικός. Ωστόσο, δεν υπάρχει ισότητα των φύλων στην αγορά εργασίας και οι γυναίκες εξακολουθούν να είναι περισσότερο ευάλωτες στην ανεργία και τη μη συμμετοχή στην αγορά εργασίας.

Ως προς την παραγωγικότητα της εργασίας, το ποσοστό της αύξησής της στην Ευρώπη μειώνεται από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά και είναι ιδιαίτερα χαμηλό σήμερα (0,5% - 1%). Το χαμηλό αυτό ποσοστό οφείλεται κυρίως στη χαμηλή συμβολή των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας και στην ανεπάρκεια των επενδύσεων. Η ελλιπής διάδοση των συγκεκριμένων τεχνολογιών, η οποία παρατηρείται κυρίως σε ορισμένους τομείς των υπηρεσιών –στο χρηματοπιστωτικό τομέα και στους τομείς του χονδρικού και του λιανικού εμπορίου- και σε συγκεκριμένους βιομηχανικούς τομείς, οφείλεται στην απουσία επενδύσεων στις τεχνολογίες αυτές και στην έλλειψη συνοδευτικών μέτρων για τις σχετικές οργανωτικές μεταρρυθμίσεις στις επιχειρήσεις. Ως προς την ανεπάρκεια των επενδύσεων, αυτή αναφέρεται στις επενδύσεις τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα, η σημασία των οποίων ως ποσοστό του ΑΕγχΠ μειώνεται συνεχώς. Για το λόγο αυτό, υιοθετήθηκε η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για την ανάπτυξη και το Πρόγραμμα Ταχείας Έναρξης¹, προκειμένου να ενισχυθούν οι επενδύσεις στους τομείς των υποδομών και της γνώσης.

Γεγονός είναι ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αύξηση των επενδύσεων στην έρευνα και στη βελτίωση του ερευνητικού περιβάλλοντος δεν υπήρξαν αποτελεσματικά και ο στόχος για αύξηση των δαπανών για την έρευνα σε 3% του ΑΕγχΠ δεν φαίνεται εφικτός. Επιπλέον ο

ευρωπαϊκός χώρος έρευνας δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως και οι επενδύσεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα σε ανθρώπινο δυναμικό είναι ανεπαρκείς.

Η κατάταξη των Ευρωπαϊκών χωρών ως προς την επιτυχία των στόχων της Λισσαβώνας παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα. Η κατάταξη γίνεται με χρήση κλίμακας από το 1 έως το 7, όπου το 1 είναι το ελάχιστο και το 7 το μέγιστο. *(Εκθέσεις του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ)*

	κατάταξη	Μ.Ο. βαθμολογίας	Κοινωνία της πληροφορίας	Καινοτομία έρευνα και ανάπτυξη	Απελευθέρωση της αγοράς δίκτυα	Αποδοτικές και ολοκληρωμένες οικονομικές	Επιχειρηματικό περιβάλλον	Κοινωνική συνοχή	Αειφόρος ανάπτυξη
Φιλανδία	1	5,8	5,78	5,87	5,36	6,33	6,13	5,48	5,97
Δανία	2	5,63	5,68	4,87	5,14	6,51	5,96	5,6	5,52
Σουηδία	3	5,62	5,71	5,57	4,91	6,37	5,8	5,29	5,46
Μ. Βρετανία	4	5,3	4,96	4,67	5,11	5,78	6,1	5,62,	4,86
Ολλανδία	5	5,21	4,99	4,46	4,94	6,04	5,67	4,71	5,29
Γερμανία	6	5,18	4,95	4,9	4,64	6,36	5,62	4,64	4,37
Λουξεμβούργο	7	5,14	4,98	3,57	4,96	6,22	5,72	5,17	5,19
Γαλλία	8	5,03	4,52	4,68	4,65	6,1	5,68	4,68	4,72
Αυστρία	9	4,94	4,69	4,27	4,54	6,1	5,68	4,68	4,72
Βέλγιο	10	4,88	4,08	4,45	4,63	5,74	5,39	4,69	5,12
Ιρλανδία	11	4,69	4,14	4,18	4,47	4,89	5,59	5,3	4,62
Ισπανία	12	4,47	3,71	3,93	4,5	5,34	5,14	4,32	4,38
Ιταλία	13	4,38	3,94	3,87	4,4	5,3	4,92	3,64	4,24
Πορτογαλία	14	4,25	3,86	3,44	4,1	5,35	4,9	3,69	4,15
Ελλάδα	15	4	3,16	3,44	3,96	4,99	4,74	3,78	3,9
Η.Π.Α.		5,55	5,86	6,08	5,11	5,85	5,82	5,71	5,04
									4,96

Είναι εμφανές ότι η Ελλάδα παρουσιάζει σημαντική υστέρηση σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., σε όλους τους τομείς, πόσο μάλλον ως προς το μέσο όρο των ΗΠΑ. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει και την απόκλιση της Ελλάδας από τον μέσο όρο της Ε.Ε., όπου και παρατηρείται η μεγαλύτερη απόκλιση της Ελλάδας ως προς την κατεύθυνση της Κοινωνίας της Πληροφορίας, όπου η επίδοση της χώρας είναι 31,45% χαμηλότερη του μέσου ευρωπαϊκού όρου.

	Κοινωνία της πληροφορίας	Καινοτομία έρευνα και ανάπτυξη	Απελευθέρωση της αγοράς	δίκτυα	Αποδοτικές και ολοκληρωμένες οικονομικές υπηρεσίες	Επιχειρηματικό περιβάλλον	Κοινωνική συνοχή	Αειφόρος ανάπτυξη
Ελλάδα	3,16	3,44	3,96	4,99	4,74	3,78	3,9	4
Μ.Ο. ΕΕ	4,61	4,41	4,69	5,81	5,52	4,74	4,81	5,16
Απόκλιση Ελλάδας από Μ.Ο. ΕΕ	-1,45	-0,97	-0,73	-0,82	-0,78	-0,96	-0,91	-1,16
Απόκλιση ως %	-31,45	-21,99	-15,56	-14,11	-14,13	-20,25	-18,92	-22,48

Σημαντική, επίσης, υστέρηση εμφανίζεται στις κατευθύνσεις της Καινοτομίας, Έρευνας και Ανάπτυξης, του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος και της Αειφόρου Ανάπτυξης, όπου η επίδοση της Ελλάδας είναι περισσότερο από 20% χαμηλότερη του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σχετικά καλύτερη εμφανίζεται η εικόνα στους τομείς της Απελευθέρωσης της Αγοράς, των Δικτύων, των αποδοτικών Οικονομικών Υπηρεσιών και της Κοινωνικής Συνοχής. Ωστόσο, η χώρα παρουσιάζει και εδώ χαμηλότερες επιδόσεις από τη μέση ευρωπαϊκή με την υστέρηση να κυμαίνεται μεταξύ του 14,11% και του 18,92%.

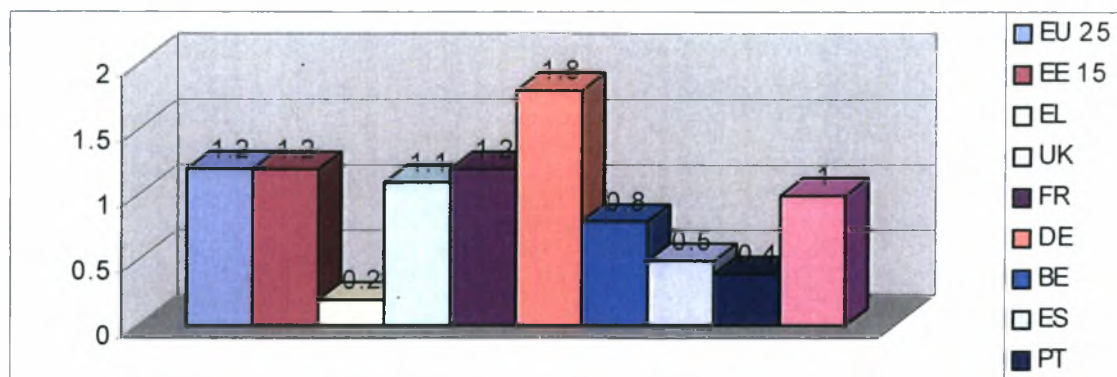
5.4 Ελλάδα και νέες τεχνολογίες – η απασχόληση στον τομέα

Χαρακτηριστικό των σύγχρονων οικονομιών, όπως είναι πλέον γνωστό και ευρέως αποδεκτό, είναι η ταχεία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η αυξανόμενη σημασία της γνώσης καθώς και ο βαθμός επίτευξης αλλαγών και καινοτομιών (Αρτέμης Κούρτεσης 2000). Αναφορικά με τον συγκεκριμένο κλάδο των ΤΠΕ, η συμβολή του στην αναπτυξιακή διαδικασία της Ελλάδας είναι αρκετά περιορισμένη. Πάντως η δυναμική του κλάδου και ο βαθμός ανάπτυξής του, επιδρά σημαντικά στον τομέα της επικοινωνίας συνολικά. Σύμφωνα με τη γνώμη της Ελληνικής Οικονομικής Επιτροπής (ΟΚΕ- Μάρτιος 2002) για το θέμα, η χώρα

μας κατατάσσεται στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των μελών –κρατών της Ε.Ε., στους κρίσιμους τομείς των τηλεπικοινωνιών και της πληροφορικής. Η ελληνική αγορά στον τομέα αυτό χαρακτηρίζεται κυρίως από χαμηλό ποσοστό διάχυσης νέων τεχνολογιών, μικρό μερίδιο ειδικευμένων στο σύνολο των εργαζόμενων, υψηλό μη εργασιακό κόστος και ελάχιστα παραδείγματα ανάπτυξης νέων μορφών εργασίας, όπως η τηλε-εργασία., εξαγωγική εξειδίκευση σε προϊόντα ευάλωτα στον έντονο ανταγωνισμό. Επιπλέον το υψηλό ακόμη κόστος των ΤΠΕ είναι ανασταλτικός παράγοντας για τη μεγαλύτερη διάχυση των τεχνολογιών αυτών στην αγορά. Σε αυτό το σημείο επιβαρυντικά λειτουργεί και η μερική ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, (εκθέσεις ΣΕΒ, για την Στρατηγική της Λισσαβώνας). Η χώρα μας επίσης υστερεί σε έναν από τους πιο βασικούς δείκτες ανάπτυξης της Κοινωνίας της Πληροφορία, που δεν είναι άλλος από τις δαπάνες για ΤΠΕ. Ο στόχος για την χώρα είναι να αυξηθούν οι δαπάνες αυτές σε 6,2% του ΑΕΠ έως το 2006, στόχος αρκετά φιλόδοξος.

Προκειμένου λοιπόν η Ελλάδα να ανακάμψει οικονομικά και να μπορέσει να συμβαδίσει με τις εξελίξεις - απαιτήσεις της νέας οικονομίας της γνώσης, επικεντρώνει τις ενέργειές της στην προσπάθεια για τη μεγαλύτερη διάχυση των ΤΠΕ στην κοινωνία. Κυρίως, λόγος γίνεται για τη μεγαλύτερη διάχυση και χρήση του Διαδικτύου από όλα τα μέλη της κοινωνίας, μιας και έχει αποδειχθεί έμπρακτα ότι πρόκειται για εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης (ηλεκτρονικό εμπόριο), όσο και εργαλείο μάθησης και εργασίας(e-learning, τηλε-εργασία).

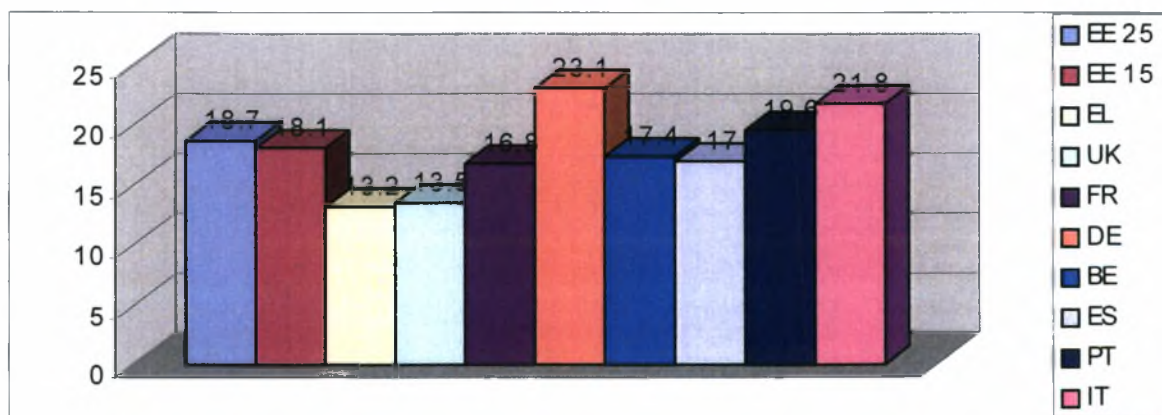
Αναφορικά όμως με την απασχόληση στον βιομηχανικό τομέα υψηλής τεχνολογίας τα αποτελέσματα μετρήσεων της Eurostat δείχνουν τη μικρή συμβολή της απασχόλησης στην παραγωγή υψηλής τεχνολογίας. Συγκριτική κατάταξη με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, δείχνει την καθαρή υστέρηση της Ελλάδας. Το ποσοστό απασχόλησης στον τομέα αυτό ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης αγγίζει μόλις το 0,2%. Ο μέσος ευρωπαϊκός όρος είναι 1,2%.

πηγή: statistics in focus –science and technology 1/2006

Κάπως υψηλότερο είναι το ποσοστό απασχόλησης σε τομείς παραγωγής μεσαίας και χαμηλής τεχνολογίας, 2,1% και 10,9% . Επιπλέον ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης από το 1999-2004 έχει να επιδείξει σχετικά θετικά αποτελέσματα μόνο στον τομέα μεσαίας τεχνολογίας (2,4%). Για τους δύο άλλους τομείς, χαμηλής και υψηλής τεχνολογίας ο ρυθμός ανάπτυξης είναι αρνητικός (-0,4% και -1,3% αντίστοιχα).

Το συνολικό ποσοστό απασχόλησης ως προς το σύνολο της οικονομίας φτάνει το 13,2%, για την Ελλάδα, πολύ χαμηλότερο από το μέσο ευρωπαϊκό όρο που είναι 18,7%.

πηγή: statistics in focus –science and technology 1/2006

Πολύ καλύτερη παρουσιάζεται η εικόνα της χώρας στον τομέα των υπηρεσιών εντάσεως γνώσης και υψηλής τεχνολογίας, όπου το συνολικό ποσοστό απασχόλησης φτάνει το 64,9% αρκετά κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο 66,9%. Ωστόσο στις υπηρεσίες εντάσεως γνώσης και

υψηλής τεχνολογίας η υστέρηση είναι και εδώ εμφανής. Το ποσοστό απασχόλησης στον τομέα εντάσεως γνώσης είναι μόλις 24,9% ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος αγγίζει το 33,1% και από αυτό το ποσοστό μόνο το 1,3% αφορά τις υπηρεσίες υψηλής τεχνολογίας. Σημαντικό όμως είναι το γεγονός ότι ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης στους παραπάνω τομείς για την χρονική περίοδο 1999-2004 είναι για τον τομέα εντάσεως γνώσης 4,3% και για τον τομέα υπηρεσιών υψηλής τεχνολογίας 6,0%.

Τα παραπάνω ποιοτικά στοιχεία καθώς και κάποια ακόμη που ακολουθούν σχετικά με τις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνίας, πέρα από την υπογραμμισμένη καθυστέρηση της χώρας μας στην πορεία προσαρμογής της στην νέα κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας, μπορούμε να πούμε, πως αναδεικνύουν σε κάποιο βαθμό, τις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η χώρα μας, για την επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας. Αυτές δεν είναι άλλες από την αύξηση της προσαρμοστικότητας εργαζομένων και επιχειρηματιών, την προσέλκυση περισσότερων ατόμων στην αγορά εργασίας και τη μεγαλύτερη και αποτελεσματικότερη επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο και στην δια- βίου μάθηση. (COMM 2004, 239, τελικό)

5.5 Ο ρόλος της εκπαίδευσης και των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη

Αναφορικά με τους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, παρατηρείται ότι ένα μεγάλο ποσοστό των νέων θέσεων απασχόλησης που δημιουργήθηκαν τα τελευταία έτη, ήταν σε τομείς που απαιτούν από μέσο έως και υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Αναδεικνύεται, λοιπόν, σημαντικό το θέμα του μορφωτικού επιπέδου και της δια βίου μάθησης σε όλες τις κατηγορίες και ηλικίες του εργατικού δυναμικού⁵. Ακόμη και η χρήση του Διαδικτύου, τουλάχιστον όπως δείχνουν μελέτες για τον ελλαδικό χώρο⁶, απαιτεί ένα καλό μορφωτικό επίπεδο, ή τουλάχιστον απαιτούνταν μέχρι πριν ένα- δύο χρόνια. Αυτό μπορεί αν εξηγηθεί είτε για τον λόγο ότι είναι αρκετά εύχρηστο το Διαδίκτυο ως εργαλείο καθώς και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, είτε γιατί σαφώς παρατηρείται μια τάση αύξησης του ποσοστού των απόφοιτων μέσης εκπαίδευσης.

---

5. Βλ. www.europa.eu.int/comm/eurostat & Ανακοίνωση της Επιτροπής «Επιλέγοντας τη μεγέθυνση: γνώση, καινοτομία και θέσεις εργασίας σε μια κοινωνία με συνοχή» COM (2003), 5 τελικό/2.

6. βλ. πίνακες 7 στο παράρτημα

Ακόμη και η πολιτική των κυβερνήσεων μέσω επιδοτούμενων σεμιναρίων για εκμάθηση χρήσης Η/Υ και χρήσης του Διαδικτύου, σίγουρα έχει συμβάλλει στο να διαμορφωθεί η κατάσταση. Παρόλα αυτά τα θετικά ίσως θα λέγαμε αποτελέσματα της Ελλάδας, η ανάγκη για υψηλά ειδικευμένο προσωπικό παραμένει επιτακτική για την οικονομία. Με αυτή την έννοια και επειδή οι Η/Υ και το διαδίκτυο δεν παύουν να είναι απλά εργαλεία, χρήσιμα ωστόσο, το βάρος για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, πέφτει ουσιαστικά στην αναμόρφωση και στον εκσυγχρονισμό των εκπαιδευτικών συστημάτων, όπως και στο μέγεθος των δαπανών στον τομέα για έρευνα και καινοτομία. Η εκπαίδευση εξάλλου, επιτρέπει τόσο στους μελλοντικούς εργαζόμενους να προετοιμαστούν καλύτερα, εξοπλίζοντάς τους με εφόδια και δεξιότητες για την αγορά εργασίας, όσο γίνεται και η ίδια ως διαδικασία, το μέσο για την τεχνολογική πρόοδο. (*Andrea Montanino, Bartosz Przywara and David Young 2004*).

Δυστυχώς η Ελλάδα ακολουθεί τις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες εξελίξεις με μια καθυστέρηση μίας ή δύο δεκαετιών, ακόμη και στην περίπτωση της προσαρμογής του εκπαιδευτικού συστήματος ως προς τις οικονομικές και κοινωνικές επιταγές. Η οικονομία της γνώσης και της πληροφορίας, που τόσος λόγος γίνεται, καλύπτει ευρύτατα πεδία της τεχνολογικής καινοτομίας και της παγκοσμιοποιημένης ανάπτυξης. Η χώρα μας όμως δυσκολεύεται λόγω της παραπάνω αργής προσαρμογής, να παρακολουθήσει και να επωφεληθεί των αλλαγών στη γνώση και την τεχνολογία. Και ενώ παρουσιάζει υψηλή αύξηση σε νέους ερευνητές (16% για το 2003-'04)⁷, υπάρχει εμφανής δυσκολία στην εκμετάλλευση της νέας γνώσης. Βέβαια το φαινόμενο αφορά το σύνολο της Ευρώπης (παράδοξο της Ευρώπης), ωστόσο και η χώρα μας ξεχωριστά πρέπει να αναλάβει έναν πιο ενεργητικό ρόλο σε αυτή την κατεύθυνση.

Η αύξηση των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη στο 3% του ΑΕΠ (στόχος Λισσαβώνας), με παράλληλη στελέχωση του ερευνητικού συστήματος (δημόσιου και ιδιωτικού), εκτιμάται ότι μπορεί να δώσει διέξοδο. Η χώρα μας ξεκινώντας από χαμηλά επίπεδα δαπανών για έρευνα 1,5% με συγχρηματοδότηση 40% των επιχειρήσεων έθεσε έναν

---

*7 Statistics in focus, Science and Technology, Eurostat 8/2005

αρκετά φιλόδοξο στόχο, σύμφωνα με τον οποίο το ετήσιο ποσοστό ακαθάριστης εγχώριας δαπάνης για έρευνα θα είναι 17,5%. Ωστόσο, την παρούσα περίοδο, η Ελλάδα διαθέτει μόλις το 0,68% του ΑΕΠ για την έρευνα, ποσοστό που είναι χαμηλότερο μεταξύ των 15 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η χρηματοδότηση από τον ιδιωτικό τομέα δεν ξεπερνά το 24,2% των συνολικών δαπανών, δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό μετά την Πορτογαλία (21,3%), ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος κυμαίνεται στο 56,3%. Το 48,7% των συνολικών δαπανών προέρχεται από κρατικές επενδύσεις και είναι το τρίτο υψηλότερο ποσοστό μετά την Πορτογαλία (69,7%) και την Ιταλία (50,8%) (Ημερησία 25/1/03).

Ο ρόλος επιχειρήσεων, πανεπιστημίων και ΤΕΙ, καθώς και των δημόσιων ερευνητικών κέντρων κατέχει κεντρική θέση. Όλα είναι φορείς πραγματοποίησης και εκτέλεσης έρευνας και κάλλιστα μπορούν να αφομοιώσουν ένα μεγάλο αριθμό απασχολούμενων. Έτσι αν για παράδειγμα ο ετήσιος ρυθμός έρευνας αυξάνεται κατά 22,1%, 15,5% και 11,6% αντίστοιχα για κάθε έναν από τους παραπάνω φορείς, τότε και ο στόχος για αύξηση του προσωπικού που απασχολείται ή θα απασχοληθεί στην έρευνα (δηλαδή ακόμη 70000 άτομα), φαίνεται να δίνει μία προοπτική θετική για την χώρα, τόσο ως προς την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς της όσο και ως προς τους στόχους της απασχόλησης. (Γ.Γ. Έρευνας και Τεχνολογίας 2003)

Είναι γεγονός ότι τα κράτη που σύντομα προέβησαν σε επενδύσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και της έρευνας και ανάπτυξης, είναι σήμερα από τις ανταγωνιστικότερες οικονομίες (π.χ. ΗΠΑ, Ιαπωνία Σουηδία, Γερμανία, Μ. Βρετανία). Αποδεδειγμένα, το πλήθος του επιστημονικού προσωπικού, το πλήθος και οι ποιότητα των υποδομών, η υψηλή ερευνητική δραστηριότητα, συμβάλλουν στην παραγωγή και αξιοποίηση της επιστημονικής και τεχνολογικής γνώσης, στην καινοτομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων και την καλύτερη δικτύωσή τους, με άμεση επίδραση στην τόνωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, όπως και στα κέρδη των επιχειρήσεων και στην αύξηση των μισθών.

Ωστόσο σε αυτές τις χώρες πέρα από τις επενδύσεις στον τομέα της έρευνας, από νωρίς ενισχύθηκε η σύνδεση των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων με τις επιχειρήσεις. Ο λόγος ήταν προφανής: το πλήθος της παραγόμενης γνώσης δεν ήταν δυνατό εύκολο και γρήγορα να συλλέγεται από την κάθε επιχείρηση, ενώ το κόστος πολλές φορές είναι απαγορευτικό. Έτσι η πιο άμεση και πρόσφορη λύση ήταν να επιτευχθεί η συνεργασία με

φορείς που συγκεντρώνουν και μπορούν να παράγουν επιπλέον γνώση. Αυτοί δεν είναι άλλοι από τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα (δημόσια και ιδιωτικά).

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται ποιοι είναι οι τρόποι πρόσβασης των επιχειρήσεων στις νέες τεχνολογίες, όπως και για τη χώρα μας, που σταθερά για χρόνια επέμενε στην αγορά κυρίως μηχανολογικού εξοπλισμού.

	Συνεργασία με προμηθευτές/ πελάτες	Αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού	Διενέργεια ΕΤΑ στο εσωτερικό της επιχείρησης	Συνεργασία με πανεπιστήμια/ εξειδικευμένους φορείς ΕΤΑ	Αγορά αδειών εκμετάλλευ- σης (Licensing)
ΕΕ 15	59	41	31	14	9
Ιρλανδία	77	32	33	3	17
Δανία	76	30	25	9	12
Σουηδία	73	22	35	15	6
Αυστρία	70	49	24	9	2
Βέλγιο	69	43	32	10	13
Γερμανία	68	33	33	20	9
Λουξεμβούργο	66	53	26	3	10
Ολλανδία	66	38	28	14	15
Φιλανδία	58	54	30	11	4
Μ. Βρετανία	55	28	37	9	8
Γαλλία	54	43	30	7	7
Ελλάδα	50	75	21	8	12
Πορτογαλία	50	52	18	10	11
Ισπανία	48	64	18	14	7
Ιταλία	46	52	39	14	10

Πηγή: Community Research and Development Information Service (Cordis) 2002

Από την παραπάνω ανάλυση, και βάσει του στρατηγικού στόχου της Λισσαβόνας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η προσαρμογή ολόκληρης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και κυρίως της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις ανάγκες της κοινωνίας της γνώσης είναι παραπάνω από αναγκαία. Δεδομένου ότι η εγκαθίδρυση και η ανάπτυξη της οικονομίας και της κοινωνίας εξαρτώνται από το συνδυασμό τεσσάρων αλληλένδετων στοιχείων, δηλαδή, της παραγωγής νέων γνώσεων, της μετάδοσής τους μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, της διάδοσής τους μέσω των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας και τέλος της χρήσης τους στο πλαίσιο νέων βιομηχανικών διαδικασιών ή υπηρεσιών, τα πανεπιστήμια είναι

οι αληθινοί πρωταγωνιστές αυτής της διαδικασίας. (*Scadplus 2003- the role of universities*) Η παράλληλη αύξηση των δαπανών τόσο για το εκπαιδευτικό έργο, όσο και για ερευνητική δραστηριότητα στα ανώτατα ιδρύματα, αποτελεί ζητούμενο και πρόκληση για την Ε.Ε. και για τη χώρα μας. Επιπλέον τα προγράμματα κατάρτισης πρέπει να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο στην προσαρμογή του εργατικού δυναμικού, κυρίως των νέων, των γυναικών και των μεγαλύτερης ηλικίας ατόμων, στις σημερινές απαιτήσεις. Η εξασφάλιση ειδικεύσεων και προσόντων, εναρμονισμένα με τις απαιτήσεις των νέων τεχνολογιών, είναι τόσο ανάγκη για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της χώρας, όσο και για την καλύτερη αξιοποίηση μεγαλύτερου μέρους του εργατικού δυναμικού. Δυστυχώς ή ευτυχώς, οι Η/Υ και το διαδίκτυο είναι για την εποχή μας χρήσιμα και απαραίτητα προσόντα για κάθε εργαζόμενο, είναι απαίτηση των επιχειρήσεων και είναι και το μέσο, ή τουλάχιστον αυτή είναι η κατεύθυνση, για τη μεταφορά του φυσικού χώρου εργασίας, όπως και της αγοράς, στον εικονικό χώρο του Internet, στον ιστοχώρο. Άλλωστε η τηλε-εργασία και το e- επιχειρείν είναι μόνο τα προμηνύματα της νέας εποχής, της νέας πραγματικότητας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην εργασία αυτή έγινε μία προσπάθεια να παρουσιαστεί η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας, που αφορά στον τομέα της απασχόλησης και όπως αυτή εξελίχθηκε ιστορικά. Από κοινωνικής και οικονομικής άποψης το θέμα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, μιας και η εργασία είναι από τους πιο σημαντικούς παραγωγικούς συντελεστές και ο άνθρωπος σημαντικό κεφάλαιο για αυτή. Η εργασία είναι σαφώς πηγή πλούτου για την κοινωνία και απαραίτητη για την επιβίωση και ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας, είναι όμως εξίσου σημαντική, γιατί προάγει τις ικανότητες του ανθρώπου που την εκτελεί. Με αυτή την έννοια η εργασία είναι αδιαμφισβήτητο και αδιαπραγμάτευτο δικαίωμα για κάθε μέλος της κοινωνίας, για κάθε κοινωνία ως σύνολο. Στην ιστορική εξέλιξη, με τον μεγαλύτερο εκδημοκρατισμό των κοινωνικών συστημάτων, έγιναν σημαντικές προσπάθειες να κατοχυρωθεί νομικά και στην πράξη το δικαίωμα αυτό. Το γεγονός είχε επιφέρει θετικά αποτελέσματα στις αναπτυσσόμενες βιομηχανικές κοινωνίες της μεταπολεμικής περιόδου, μιας και οι πολιτικές που ασκήθηκαν ήταν προσανατολισμένες στην εξασφάλιση της πλήρους απασχόλησης, και ως αποτέλεσμα οι ίδιες οικονομίες γνώρισαν μεγάλη αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας. Από το 1970 και μετά η κατάσταση στον τομέα της απασχόλησης άρχισε να αλλάζει. Υψηλά επίπεδα ανεργίας χαρακτηρίζουν πια όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ. Η τάση αύξησης της ανεργίας σταθεροποιείται στις αρχές της δεκαετίας του '90 και για τον Ευρωπαϊκό χώρο, παραμένει ωστόσο σε υψηλά επίπεδα, 10%. Ακόμη και το γεγονός ότι οι Συνθήκες της Ε.Ε. με πρώτη αυτής της Ρώμης, ήταν εξ' αρχής προσανατολισμένες στην ισορροπημένη ανάπτυξη της οικονομίας, στη σταθερότητα και αειφορία της ανάπτυξης, στη διατήρηση της απασχόλησης σε υψηλά επίπεδα, στην εξασφάλιση της κοινωνικής ισορροπίας, καθώς και στην εξασφάλιση υψηλού βιοτικού επιπέδου για το σύνολο της Ένωσης, δεν απέδωσαν τα αποτελέσματα που αναμενόταν.

Αυτή η κύρια και σοβαρή εξέλιξη έφερε ολόκληρο τον σύγχρονο κόσμο μπροστά σε μια ζοφερή πραγματικότητα. Δεν ήταν άλλη από την διαπίστωση ότι η απασχόληση εκτός από πηγή πλούτου για τα άτομα και για την κοινωνία, είναι ή μπορεί να γίνει πηγή κοινωνικών αναταραχών και εντάσεων, όταν δεν εξασφαλίζεται. Τα υψηλά επίπεδα ανεργίας και η ανάγκη να βρεθούν άμεσα λύσεις από τις κυβερνήσεις των ανεπτυγμένων κρατών, δεν είναι τυχαίο ότι παρατηρήθηκαν σε μια εποχή, που το σύστημα, ο καπιταλισμός, βρίσκεται και εξελίσσεται σε

μια ανώτερη βαθμίδα από αυτή της τυπικής βιομηχανικής παραγωγής. Όλοι πλέον γνωρίζουν και παραδέχονται ότι βρισκόμαστε και ζούμε στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Μια εποχή που τη χαρακτηρίζει η ευέλικτη βιομηχανική παραγωγή και η χρηματιστηριοποίηση του βιομηχανικού κεφαλαίου. Σε αυτή τη νέα εποχή πρωταγωνιστικό ρόλο κατέχουν οι τεχνολογικές αλλαγές και κυρίως όσες σχετίζονται με τον τομέα των πληροφοριών και της επικοινωνίας. Η εισαγωγή της τεχνολογίας μάλιστα, στα μέσα της δεκαετίας του '80 ως ενδογενούς μεταβλητής στα μοντέλα ανάπτυξης, υπήρξε ο βασικός λόγος για τη διατύπωση επιστημονικών θέσεων για την οικονομική ανάπτυξη.

Αυτή λοιπόν την περίοδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και όλες οι ανεπτυγμένες χώρες, εισήλθαν σε μία φάση οικονομικών αναδιαρθρώσεων. Οι αλλαγές που συντελούνται κυρίως στην οργάνωση της εργασίας, εγείρουν νέους προβληματισμούς για το ρόλο του ανθρώπινου δυναμικού στην οικονομική ανάπτυξη και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών της Ευρώπης. Σε αυτό συνετέλεσε και η συγκριτική υπεροχή των ρυθμών ανάπτυξης των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Την ίδια περίοδο που η Ε.Ε. έχει να αντιμετωπίσει την υψηλή και παρατεταμένη ανεργία, στις ΗΠΑ σημειώνονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με παράλληλη τόνωση της απασχόλησης. Η γρήγορη προσαρμογή, η διάδοση και η αξιοποίηση των εφαρμογών των νέων τεχνολογιών, φαίνεται να είναι ένας από τους σημαντικότερους λόγους αυτής της διάστασης με την Ευρώπη.

Αποτέλεσμα ήταν οι πολιτικές της Ένωσης από το '90 και μετά και κυρίως με την Λευκή και Πράσινη Βίβλο, να στραφούν ακόμη περισσότερο στην προοπτική ενός μοντέλου ανάπτυξης με μεγαλύτερη έμφαση στον ανθρώπινο παράγοντα και τις όποιες προσαρμογές μπορούν να επιτευχθούν σε αυτόν τον τομέα. Ζητήματα όπως η βελτίωση της κατάστασης της απασχόλησης, η επιτάχυνση της εξέλιξης προς ένα σύστημα παραγωγής βασισμένο στην ποιότητα, η ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων, η σύγκλιση της κοινωνικής πολιτικής, η καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού, η ενιαία αγορά και η ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων, η προώθηση της ισότητας ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών σε μια ευρωπαϊκή κοινωνία υπό μεταλλαγή, η ενίσχυση του κοινωνικού διαλόγου, η οικονομική και κοινωνική συνοχή, αποκτούν πλέον βαρύνουσα σημασία. Στόχος ήταν άλλωστε πάντα για την Ένωση η οικονομική πολιτική να παραμένει προσανατολισμένη στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, τόσο με την προώθηση μιας διαδικασίας ανάπτυξης που να δημιουργεί θέσεις

απασχόλησης, ενθαρρύνοντας μια δραστήρια πολιτική για την αγορά εργασίας, όσο και με τη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας κυρίως για τους νέους και τις γυναίκες. Στο εγχείρημα αυτό σημαντική υπήρξε και η συμβολή των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Άμστερνταμ. Σε αυτό οι στόχοι και τα μέσα για την τόνωση της απασχόλησης είναι ευδιάκριτα και συμβάλλουν ίσως λίγο πιο αποκαλυπτικά στις εξελίξεις. Η νέα στρατηγική για την αντιμετώπιση του «κοινού ευρωπαϊκού προβλήματος», όπως ορίστηκε η ανεργία σε αυτό το Συμβούλιο, όριζε ξεκάθαρα, πως η ενίσχυση της απασχόλησης, μπορεί να επιτευχθεί μέσα από διαδικασίες τόνωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, προσαρμοστικότητας και απασχολησιμότητας των εργαζομένων και γενικότερα μέσα από διαδικασίες που θα ενίσχυαν οποιαδήποτε μορφή ευελιξίας στην αγορά εργασίας (μισθούς, ωράρια, φορολογία επιχειρήσεων, εξειδίκευση για επαρκή προσόντα και ικανότητα για επαγγελματική ένταξη, κλπ). Πράγματι, για τη διετία 1998 –2000, τα ποσοστά ανεργίας υποχώρησαν για την Ε.Ε., το πρόβλημα παραμένει όμως, ως ένα από τα μεγαλύτερα για την Ευρώπη.

Στο κομβικό αυτό σημείο οι ηγέτες της Ε.Ε., κλήθηκαν να αποφασίσουν και να διαμορφώσουν μία πολιτική, η προοπτική της οποίας θα ήταν να καταστεί η Ε.Ε. η ανταγωνιστικότερη οικονομία στον κόσμο. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η ανάγκη για μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη και η διαδεδομένη πλέον χρήση των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, ήταν τα στοιχεία που έπρεπε η Ένωση να υπολογίσει για τη χάραξη της νέας πολιτικής της. Αυτά τα στοιχεία εξάλλου, είναι που έφεραν και πάλι στην επικαιρότητα την αξία της γνώσης και που διαμορφώνουν το νέο δυναμικό περιβάλλον για την ανάπτυξη. Με άλλα λόγια, οι οικονομίες πλέον αναπτύσσονται στη βάση της παραγωγής, διάδοσης και διαχείρισης της γνώσης και δη της πληροφορίας. Αυτή η βασική μεταλλαγή του οικονομικού συστήματος, από βιομηχανικό σε πληροφοριακό, είναι που οδήγησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην απόφαση να ορίσει έναν νέο στρατηγικό στόχο για την Ένωση, τον Μάρτιο του 2000 στη Λισσαβόνα, προκειμένου να ενισχυθεί η απασχόληση, η οικονομική μεταρρύθμιση και η κοινωνική συνοχή στο πλαίσιο μιας οικονομίας βασισμένης στη γνώση. Ο στόχος συνοψίζεται σε μία και μόνο πρόταση: «να καταστεί η Ε.Ε. η ως το 2010 η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με

μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Ο στόχος αν και φαινομενικά απλός και με ευδιάκριτα χαρακτηριστικά, προϋποθέτει ουσιαστικά και επιβάλλει, πολυεπίπεδη δράση, συνολική στρατηγική και συντονισμό όλων των εθνικών οικονομιών της Ευρώπης. Για αυτό τα Εθνικά Σχέδια Δράσης και η ανοιχτή μέθοδος συντονισμού εκτιμήθηκε ότι θα μπορούσαν να λειτουργήσουν πιο αποτελεσματικά σε αυτή την κατεύθυνση.

Η προσπάθεια της Ένωσης να επιτύχει τη μετάβαση στη νέα κοινωνία της γνώσης και τις νέες τεχνολογίες πληροφοριών, έχει επιφέρει ποσοτικές και ποιοτικές αλλαγές σε όλους τους τομείς και για όλα τα κράτη-μέλη. Έτσι, όπως αναλύθηκε και στο κύριο μέρος, η πρόοδος πρώτα απ' όλα ως προς τους στόχους, υπήρξε μερική και τουλάχιστον μέχρι σήμερα δεν φαίνεται να αποδίδει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, η όποια αύξηση παρατηρήθηκε στα ποσοστά απασχόλησης, δεν φαίνεται να δίνει ουσιαστική λύση στο πρόβλημα της ανεργίας, ούτε και να συμβάλλει στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, επιπλέον δεν φαίνεται να τονώνει την ανταγωνιστικότητα της Ένωσης, μιας και μια σειρά ζητημάτων και μέτρων που έπρεπε να προωθηθούν, παραμένουν στάσιμα και δεν εφαρμόζονται ευρέως και ταυτόχρονα από όλα τα κράτη- μέλη. Η βιώσιμη ανάπτυξη και η εξασφάλιση κοινωνικής συνοχής με περιορισμό της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, είναι τομείς στους οποίους τα κράτη- μέλη υστερούν σημαντικά. Τέλος ότι σχετίζεται με την βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, δεν έχει καταφέρει ακόμη η Ευρώπη στο σύνολο, να εξασφαλίσει και να διατηρήσει ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον, απαραίτητο για την εξασφάλιση της ανάπτυξης. Συνυπολογίζοντας την ένταξη δέκα ακόμη νέων χωρών στην Ε.Ε., καταλαβαίνουμε ότι το νέο περιβάλλον της Ένωσης, γεωγραφικό, οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό, γίνεται ακόμη πιο περίπλοκο. Οι δυσκολίες και οι καθυστερήσεις που μπορούν να σημειωθούν από αυτή τη διαδικασία, δεν μπορούμε να πούμε ότι θα μπορέσουν να υπερκεραστούν εύκολα παρά τις προσπάθειες των νέων κρατών ή και την υπεροχή τους ακόμη σε κάποιους τομείς, σε σχέση με ήδη ενταγμένες χώρες. Ίσως μάλιστα η ένταξη των νέων χωρών να ενισχύσει ακόμη περισσότερο τις υπάρχουσες περιφερειακές ανισότητες της Ένωσης, που σημειωτέον παρουσιάζονται ενισχυμένες.

Από τις χώρες που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη καθυστέρηση ως προς την εφαρμογή της Συνθήκης είναι η Ελλάδα. Στη χώρα μας, τα ποσοστά ανεργίας και κυρίως για τους νέους και

τις γυναίκες είναι από τα πλέον υψηλά στην Ευρώπη. Το υψηλό δημόσιο χρέος, η πληθωριστικές τάσεις, η επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και του συνολικού ισοζυγίου, η χαμηλή προσέλκυση ξένων επενδύσεων και η αδυναμία της χώρας για διαρθρωτικές αλλαγές, δεν επιτρέπουν την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς της. Επιπλέον, αναφορικά με την κοινωνία της γνώσης, η χώρας μας κατέχει την τελευταία θέση, με σημαντική υστέρηση στους τομείς της καινοτομίας, της έρευνας και της ανάπτυξης, του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος και της Αειφόρου Ανάπτυξης. Σχετικά καλύτερη εμφανίζεται η εικόνα στους τομείς της Απελευθέρωσης της Αγοράς, των Δικτύων, των αποδοτικών Οικονομικών Υπηρεσιών και της Κοινωνικής Συνοχής. Ωστόσο, η χώρα παρουσιάζει και εδώ χαμηλότερες επιδόσεις από τη μέση ευρωπαϊκή επίδοση.

Αναφορικά με την προοπτική της Ευρώπης, να καταστεί η ανταγωνιστικότερη οικονομία βασισμένη στη γνώση, έχουμε να επισημάνουμε τα εξής: είναι σίγουρο ότι η συσσωρευμένη επιστημονική γνώση και η τεράστια πρόοδος της τεχνολογίας, αποτελούν τα μέσα για τη μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη για την κοινωνία ως σύνολο, με παράλληλη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των ανθρώπων ανά την υφήλιο. Έτσι θα περίμενε κανείς, λαμβάνοντας υπόψη ότι στόχος της Ένωσης είναι η ανάπτυξη με παράλληλη διατήρηση των κοινωνικών της χαρακτηριστικών, η στροφή προς την κοινωνία της γνώσης να αποτελέσει τη «χρυσή εποχή» για τους Ευρωπαίους. Ωστόσο δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί. Οι διαρθρωτικές αλλαγές που απαιτούνται για να επιτευχθεί το πέρασμα στην ψηφιακή εποχή, και εννοούμε τις αλλαγές που αφορούν στην απασχόληση και στην εκπαίδευση, δεν είναι και τόσο σίγουρο ότι αποτελούν τα εχέγγυα για την αύξηση της απασχόλησης και την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Επιχειρηματολογώντας σημειώνουμε ότι, στην εποχή που η γνώση αναδεικνύεται ως ο σημαντικότερος παράγοντας προόδου και ανάπτυξης, η εξειδίκευση και η απόκτηση ικανοτήτων από το εργατικό δυναμικό έχει μεγαλύτερη σημασία. Προκειμένου να αξιοποιηθούν στο έπακρο οι ικανότητες και οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού θεωρείται ότι οι γνώσεις και η μάθηση δεν αποκτώνται εφάπαξ διαμέσου του εκπαιδευτικού συστήματος, ούτε ότι καλύπτουν τις κοινωνικές και τις επαγγελματικές ανάγκες του ατόμου σε όλη τη διάρκεια της ζωής του καθώς οι τελευταίες υπόκεινται σε διαρκείς αλλαγές. Έτσι τονίζεται η ανάγκη καλλιέργειας και ανάπτυξης εκείνων των ικανοτήτων και δεξιοτήτων που

επιτρέπουν τη διαρκή προσαρμογή και αναπροσαρμογή του εργατικού δυναμικού στις μεταβολές της οικονομίας και της απασχόλησης. Ως απαραίτητες ικανότητες και δεξιότητες σε αυτή την κατεύθυνση, προβάλλονται η πρόσβαση και η χρήση της πληροφορικής, οι ξένες γλώσσες, η επίλυση προβλημάτων, η ανάπτυξη πρωτοβουλιών, η επικοινωνία, οι κοινωνικές δεξιότητες, το επιχειρηματικό πνεύμα και η αυτό-μάθηση. Ταυτόχρονα, για όσους είναι ήδη ενταγμένοι στην αγορά εργασίας, τονίζεται η αναγκαιότητα αξιοποίησης και αναγνώρισης όλων των πιθανών δυνατοτήτων και διαδρομών μάθησης. Σε αυτή την κατεύθυνση, ως οργανωτικό πρότυπο των επιχειρήσεων προβάλλεται η οργάνωση της εργασίας με τρόπο που να διευκολύνει τη μάθηση των εργαζομένων και η προώθηση της οργάνωσης της εργασίας με τρόπο που να συνδυάζεται η εκπαίδευση, η εργασία και η οικογενειακή ζωή. Η ώθηση δίνεται πλέον, όχι μόνο από τις μεγάλες επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, αλλά και από φορείς του δημοσίου τομέα, σε εθνικό ή υπερ-εθνικό επίπεδο. Και αυτό γιατί η δια βίου εκπαίδευση εκλαμβάνεται πλέον ως μοχλός και ως προϋπόθεση για την αναβάθμιση των παραγωγικών δραστηριοτήτων. Στο ίδιο πλαίσιο προωθείται και η διαδικτυακή μάθηση όπως και η αναμόρφωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με κατεύθυνση την επένδυση σε έρευνα και ανάπτυξη, την καινοτομία, την παραγωγή νέας επιστημονικής και τεχνολογικής γνώσης, μέσα από τη μεγαλύτερη σύνδεση με τις επιχειρήσεις και διάφορους οργανισμούς, δημόσιους και ιδιωτικούς.

Αυτή η διαδικασία μπορεί να αποφέρει θετικά αποτελέσματα, με την έννοια ότι σήμερα υπάρχει η δυνατότητα εξαιτίας των ΤΠΕ και της τεράστιας διάχυσης των πληροφοριών και της γνώσης, οι εργαζόμενοι να μπορούν να ενημερώνονται για τις αλλαγές και τις εξελίξεις του τομέα τους και της οικονομίας συνολικά και έτσι πιο δύσκολα να απαξιώνεται η ικανότητά τους για εργασία και πολύ πιο δύσκολα να χάνεται η επαφή με τις εθνικές και παγκόσμιες εξελίξεις. Το ίδιο θετικά μπορούν να είναι και τα αποτελέσματα για την κοινωνία ως σύνολο, με την έννοια ότι θα μπορεί με ένα καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό να επιτύχει εφαρμογές και καινοτομίες που να προάγουν την ποιότητα ζωής και την ανάπτυξη. Από την άλλη όμως υπάρχουν ερωτηματικά σχετικά το ποιοι μπορούν να αποκομίσουν τελικά τα μεγαλύτερα οφέλη αυτής της διαδικασίας και μέσα σε ποιο περιβάλλον. Ποιοι και πόσοι θα είναι τελικά εκείνοι που θα μπορούν, στα πλαίσια της ελεύθερης οικονομίας και της λειτουργίας της εκπαίδευσης συνολικά με επιχειρηματικά κριτήρια, να έχουν πρόσβαση στην

ποιοτική πληροφόρηση και κατ' επέκταση θα γίνονται πιο ικανοί για την αγορά εργασίας. Γιατί ας μην ξεχνάμε ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος με την εφαρμογή της Συνθήκης, βασικά δικαιώματα όπως η εκπαίδευση και η απασχόληση, που μέχρι τώρα ήταν υποχρεωμένη η πολιτεία να τα παρέχει στο κοινωνικό σύνολο, να γίνουν αποκλειστική ατομική ευθύνη. Και δεν αναφερόμαστε στην ατομική ευθύνη από την άποψη της συνειδητοποίησης της αξίας των παραπάνω, αλλά με την έννοια της ανάληψης του κόστους για την εξασφάλιση πλέον εκπαίδευσης και απασχόλησης. Άλλωστε η οικονομία της αγοράς, στην οποία ζούμε, στηρίζεται και ενισχύει την ιδιωτική μάλλον πρωτοβουλία, περιορίζοντας τον ρόλο του κράτους σε απλό μεταρρυθμιστή ή χειρότερα ρυθμιστή των εξελίξεων.

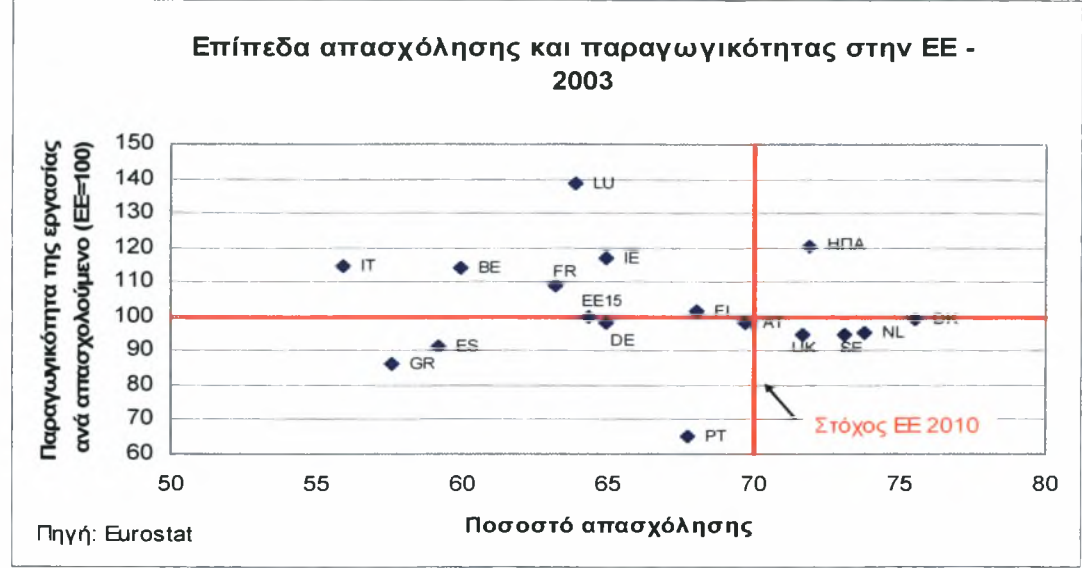
Κυρίως σε ότι σχετίζεται με την αναμόρφωση της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που για την χώρα μας προβάλλεται ως ευκαιρία για περαιτέρω ανάπτυξη και αύξηση της απασχόλησης, σημειώνουμε ορισμένους προβληματισμούς. Η εκσυγχρονιστική πολιτική της Ε.Ε. στον χώρο αυτό, εγκυμονεί ορισμένους κινδύνους. Πρώτα από όλα, υπάρχει ο κίνδυνος να εστιαστεί το ενδιαφέρον των πανεπιστημίων στην εφαρμοσμένη έρευνα, σε βάρος της βασικής, η οποία αποτελεί την βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη της επιστημονικής και τεχνικής γνώσης. Επιπλέον, αυτή η πολιτική οδηγεί τα πανεπιστήμια να λειτουργήσουν με επιχειρηματικά κριτήρια, πλήρως προσαρμοσμένα στις ανάγκες της αγοράς και των επιχειρήσεων και γίνεται και πρόδρομος για την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων. Με αυτή την έννοια, πιθανόν η πρόσβαση στη γνώση, η ίδια η γνώση, να περιοριστεί σε μία ελίτ ανθρώπων. Κατ' επέκταση τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της γνώσης, είναι αβέβαιο σε ποια κατεύθυνση θα διοχετευθούν και για ποιους λόγους θα αξιοποιηθούν, καθώς και ποιοι θα ωφεληθούν. Ανεξάρτητα με τις επευφημίες και τις προσδοκίες της Ε.Ε. και των υπερασπιστών αυτής της πολιτικής, το σίγουρο για εμάς είναι, ότι καμία ιδιωτική επένδυση δεν επιτρέπει να αξιοποιηθούν τα αποτελέσματά της, χωρίς να εξασφαλίζεται το μέγιστο κέρδος για αυτόν που την κάνει και επιπλέον, σκοπός και μέσα είναι σαφώς προσανατολισμένα σε αυτή την κατεύθυνση, στην εξασφάλιση του μέγιστου κέρδους. Με αυτή την έννοια η μεγαλύτερη σύνδεση των πανεπιστημίων με τις επιχειρήσεις, που επιχειρείται στο όνομα της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας, πιθανόν να οδηγήσει τη γνώση, την έρευνα και την τεχνολογία, στην κατοχή και αποκλειστική χρήση των επιχειρήσεων, με αρνητικά αποτελέσματα για το σύνολο.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η νέα κατεύθυνση της Ε.Ε. την εποχή της παγκοσμιοποίησης, με την κυριαρχία της γνώσης και των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, μάλλον οδηγεί σε αντίθετα αποτελέσματα, από αυτά που τονίζει ότι επιδιώκει να επιτύχει. Συγκεκριμένα, οι στόχοι για κοινωνική δικαιοσύνη και αύξηση της απασχόλησης, δεν φαίνεται να επιτυγχάνονται. Αντίθετα, οι ανισότητες τόσο σε επίπεδο ατόμων, περιφερειών και τελικά εθνικών οικονομιών, εντείνονται και ενισχύονται από την άσκηση αυτής της πολιτικής. Σε αυτό το σκηνικό η εθνική μας οικονομία, με τα όσα προβλήματα έχει να αντιμετωπίσει βρίσκεται και αυτή σε μειονεκτική θέση, και ενδέχεται στο μέλλον η θέση της να χειροτερέψει ακόμη περισσότερο. Η ίδια η εξέλιξη ωστόσο των πραγμάτων μέσα στο χρόνο θα δείξει τελικά και θα κρίνει την αποτελεσματικότητα αυτής της πολιτικής. Χωρίς να υπάρχει καμία διάθεση αφορισμού της οικονομίας αυτής, σημειώνουμε τα παραπάνω ως συμπεράσματα και προβληματισμούς παράλληλα, προκειμένου να συμβάλλουμε στον γενικότερο προβληματισμό για την προοπτική της Ευρώπης. Άλλωστε το ζήτημα της απασχόλησης ειδικά όπως εξελίσσεται στην εποχή της γνώσης και της πληροφορίας, είναι πολύ πιο σύνθετο από ότι μπορεί να φαίνεται εξ' αρχής. Κατά την άποψή μας ωστόσο, θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στον ρόλο του κοινωνικού κράτους, προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα πιο βέβαιο και σίγουρο περιβάλλον για τους πολίτες, από αυτό που οι παραπάνω εξελίξεις υπαγορεύουν σήμερα. Αν πραγματικά στο επίκεντρο θέλουμε να είναι ο άνθρωπος, θα πρέπει να τον διαφυλάξουμε ως υπέρτατη αξία και να του παρέχουμε μέσα και δυνατότητες, που να του επιτρέπουν να ζει, να μαθαίνει, να εργάζεται και να εξελίσσεται, σε ένα περιβάλλον που θα το θεωρεί και θα το βιώνει ως φιλικό και σίγουρο. Τα αποτελέσματα μιας τέτοιας προοπτικής, όπως άλλωστε έχει συμβεί και στο παρελθόν μπορεί και να μας εκπλήξουν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Πληθυσμός της Ελλάδος (σε χιλιάδες) κατά φύλο, ηλικία και κατάσταση απασχόλησης για τα έτη 2000 - 2005 (Σύνολο Χώρας)
Πηγή: Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

ΑΠΟΛΥΤΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

ΣΥΝΟΛΟ	2000				
	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	8.866,7	4.609,4	4.104,5	504,9	4.257,3
15-19	715,6	111,4	73,7	37,7	604,2
20-24	730,2	456,2	334,9	121,3	274,0
25-29	794,1	653,4	545,0	108,4	140,7
30-44	2.326,6	1.891,0	1.723,4	167,6	435,6
45-64	2.523,5	1.407,1	1.338,4	4 68,8	1.116,3
65+	1.776,8	90,4	89,2	1,1	1.686,4

2.1)

ΣΥΝΟΛΟ	2001				
	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	8.929,8	4.565,2	4.051,8		4.364,6
15-19	673,5	83,0	53,2	513,4	590,5
20-24	728,0	427,0	310,3	29,8	301,1
25-29	798,7	654,2	537,3	116,7	144,5
30-44	2.356,4	1902,5	1732,3	116,8	453,9
45-64	2.547,1	547,1	1.417,7	170,1	1.129,4
65+	1.826,0	80,9	79,3	78,3 1,6	1.745,1

2.2)

ΣΥΝΟΛΟ	2002				
	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	8.984,1	4.688,8	4.212,8	476,0	4.295,3
15-19	632,8	73,0	47,6	25,5	559,8
20-24	713,8	402,5	301,9	100,6	311,3
25-29	810,8	671,2	557,4	113,8	139,6
30-44	2.378,4	1.959,0	1.793,8	165,3	419,4
45-64	2.579,0	1.489,3	1.419,9	69,4	1.089,7
65+	1.869,2	93,8	92,4	1,4	1.775,4

2.3)

ΣΥΝΟΛΟ	2003				
	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	9.033,1	4.748,9	4.277,9	471,1	4.284,2
15-19	611,3	58,8	39,0	19,8	552,5
20-24	692,7	375,9	273,4	102,5	316,8
25-29	821,1	680,6	563,4	117,2	140,5
30-44	2.394,1	1.987,0	1.823,4	163,6	407,1
45-64	2.602,1	1.552,0	1.485,5	66,5	1.050,1
65+	1.911,8	94,6	93,2	1,4	1.817,2

2.4)

ΣΥΝΟΛΟ

2004

	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	9082,5	4831,8	4331,4	500,4	4250,7
15-19	556,7	62,0	42,5	19,5	494,7
20-24	695,9	385,0	285,7	99,3	310,9
25-29	798,7	672,0	562,9	109,1	126,7
30-44	2439,9	2068,7	1881,4	187,4	371,1
45-64	2644,0	1562,0	1477,9	84,0	1082,0
65+	1947,3	82,1	81,0	1,1	1865,2

2.5)

ΣΥΝΟΛΟ

2005

	Β ΤΡΙΜΗΝΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	9.102,6	4.848,8	4.381,9	466,9	4.253,9
15-19	561,4	58,7	40,1	18,7	502,7
20-24	670,7	358,4	271,6	86,8	312,3
25-29	794,7	669,5	570,6	98,9	125,2
30-44	2.447,8	2.082,1	1.900,5	181,6	365,6
45-64	2.658,3	1.598,0	1.518,4	79,6	1.060,3
65+	1.969,8	82,0	80,8	1,3	1.887,8

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Κατανομή πληθυσμού κατά ηλικία, φύλο και οικονομική κατάσταση

ΣΥΝΟΛΟ	2000				
	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΑΡΡΕΝΕΣ	4.310,1	2.2778,9	2.577,8	201,1	1.531,1
ΣΥΝΟΛΟ	378,8	64,8	50,1	14,7	314,0
15-19	353,4	240,8	191,9	48,9	112,6
20-24	400,9	368,9	324,3	44,6	32,0
25-29	1.157,6	1.119,4	1.062,3	57,1	38,2
30-44	1.221,7	920,9	886,0	34,8	300,8
45-64	797,7	64,1	63,1	1,0	733,6
65+					
ΘΗΛΕΙΣ	4.556,6				
ΣΥΝΟΛΟ	336,7	1.830,5	1.526,7	303,8	2.726,2
15-19	376,8	46,5	23,6	23,0	290,2
20-24	393,2	215,4	143,0	72,4	161,4
25-29	1.169,0	284,5	220,6	63,8	108,8
30-44	1.301,8	771,6	661,1	110,5	397,5
45-64	979,1	486,3	452,3	33,9	815,5
65+		26,2	26,1	0,1	952,8

3.1)

ΣΥΝΟΛΟ

2001

	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
	4.361,6	2.781,7	2.565,9	215,8	1.559,9
ΑΡΡΕΝΕΣ	348,9	50,9	36,3	14,6	298,0
ΣΥΝΟΛΟ	358,8	228,6	179,5	49,1	130,2
15-19	410,1	378,2	328,5	49,7	31,9
20-24	1.171,0	1.130,1	1.069,3	60,8	40,9
25-29	1.234,1	937,7	897,5	40,1	296,4
30-44	818,7	56,2	54,8	1,4	762,5
45-64					
65+					
<hr/>					
ΘΗΛΕΙΣ	4.588,2	1.783,5	1.486,0	297,5	2.804,7
ΣΥΝΟΛΟ	324,6	32,1	17,0	15,1	292,6
15-19	369,2	198,3	130,8	67,5	170,9
20-24	388,6	276,0	208,9	67,1	112,6
25-29	1.185,4	772,4	663,0	109,3	413,0
30-44	1.313,0	480,1	441,8	38,2	833,0
45-64	1.007,4	24,7	24,5	0,2	982,7
65+					

3.2)

ΣΥΝΟΛΟ

2002

	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
	4.370,0	2.821,0	2.613,4	189,6	1.549,0
ΑΡΡΕΝΕΣ	322,5	42,7	31,7	10,9	279,8
ΣΥΝΟΛΟ	355,1	218,8	177,7	41,2	136,3
15-19	423,2	389,0	340,5	48,5	34,2
20-24	1.180,9	1.142,5	1.087,8	54,7	38,4
25-29	1.250,4	959,0	925,9	33,1	291,3
30-44	838,0	69,0	67,8	1,2	769,0
45-64					
65+					

ΘΗΛΕΙΣ	4.614,1	1.867,8	1.581,5	286,4	2.746,2
ΣΥΝΟΛΟ	310,3	30,4	15,8	14,5	280,0
15-19	358,7	183,7	124,2	59,5	175,1
20-24	387,6	282,2	216,9	65,3	105,4
25-29	1.197,5	816,5	706,0	110,5	381,0
30-44	1.328,6	530,3	494,0	36,3	798,4
45-64	1.031,2	24,8	24,5	0,3	1.006,4
65+					

3.3)

ΣΥΝΟΛΟ

2003

	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
	4.394,5	2.839,7	2.663,2	176,5	1.554,8
ΑΡΡΕΝΕΣ	312,4	35,6	26,1	9,5	276,8
ΣΥΝΟΛΟ	342,1	201,4	165,0	36,4	140,7
15-19	428,1	387,8	338,5	49,3	40,3
20-24	1.192,7	1.152,2	1.103,0	49,2	40,5
25-29	1.264,2	994,2	963,1	31,2	270,0
30-44	855,0	68,5	67,6	0,9	786,5
45-64					
65+					

ΘΗΛΕΙΣ	4.638,6	1.909,2	1.614,6	294,6	2.729,4
ΣΥΝΟΛΟ	298,8	23,2	13,0	10,2	275,6
15-19	350,6	174,5	108,4	66,1	176,1
20-24	393,1	292,8	224,9	67,9	100,3
25-29	1.201,4	834,8	720,4	114,4	366,6
30-44	1.337,9	557,8	522,5	35,3	780,1
45-64	1.056,8	26,1	25,6	0,5	1.030,7
65+					

3.4)

ΣΥΝΟΛΟ

2004

	ΠΑΘΗΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΑΡΡΕΝΕΣ ΣΥΝΟΛΟ			2679,9	183,8	1554,8
15-19	4418,5	2863,8	28,0	7,1	244,2
20-24	279,3	35,0	169,8	38,3	139,2
25-29	347,3	208,1	332,7	42,0	34,2
30-44	409,0	374,7	1133,8	56,8	37,8
45-64	1228,4	1190,6	955,6	39,3	290,3
65+	1285,2	994,9	60,1	0,3	809,0
	869,4	60,4			
<hr/>					
ΘΗΛΕΙΣ ΣΥΝΟΛΟ		1.968,0	1.651,5	316,5	2.695,9
15-19	4.664,0	27,0	14,6	12,4	250,5
20-24	277,4	176,9	115,9	61,0	171,8
25-29	348,7	297,3	230,2	67,1	92,5
30-44	389,7	878,1	747,6	130,6	333,3
45-64	1.211,5	567,1	522,4	44,7	791,7
65+	1.358,8	21,7	20,9	0,8	1.056,2
	1.077,9				

3.5)
ΣΥΝΟΛΟ

	2005				
	Β ΤΡΙΜΗΝΟ				
	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ
ΑΡΡΕΝΕΣ	4.428,1	2.872,7	2.705,8	166,8	1.333,4
ΣΥΝΟΛΟ	280,8	34,7	26,8	7,9	246,1
15-19	335,1	193,7	161,7	32,0	141,5
20-24	406,2	371,9	336,5	35,4	34,3
25-29	1.234,2	1.197,6	1.140,5	57,0	36,6
30-44	1.294,1	1.013,9	979,9	34,0	280,2
45-64	877,7	60,9	60,4	0,5	816,8
65+					
<hr/>					
ΘΗΛΕΙΣ	4.674,6	1.976,1	1.676,1	300,0	2.698,4
ΣΥΝΟΛΟ	280,6	24,0	13,2	10,8	256,6
15-19	335,5	164,7	109,9	54,8	170,8
20-24	388,5	297,6	234,1	63,5	90,0
25-29	1.213,6	884,5	759,9	124,6	329,0
30-44	1.364,2	584,2	538,6	45,6	780,1
45-64	1.092,1	21,1	20,4	0,8	1.071,0
65+					

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΠΟΣΟΣΤΑ (%) ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ						ΑΝΕΡΓΟΙ					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΣΥΝΟΛΟ	52,0	51,1	52,2	52,6	53,2	53,3	11,0	11,2	10,2	9,9	10,4	9,6
15-19	15,6	12,3	11,5	9,6	11,1	10,5	33,8	35,9	34,9	33,6	31,4	31,8
20-24	62,5	58,6	56,4	54,3	55,3	53,4	26,6	27,3	25,0	27,3	25,8	24,2
25-29	82,3	81,9	82,8	82,9	84,1	84,3	16,6	17,9	17,0	17,2	16,2	14,8
30-44	81,3	80,7	82,4	83,0	84,8	85,1	8,9	8,9	8,4	8,2	9,1	8,7
45-64	55,8	55,7	57,7	59,6	59,1	60,1	4,9	5,5	4,7	4,3	5,4	5,0
65+	5,1	4,4	5,0	4,9	4,2	4,2	1,3	2,0	1,5	1,5	1,3	1,5
ΑΡΡΕΝΕΣ												
ΣΥΝΟΛΟ	64,5	64,1	64,6	64,6	64,8	64,9	7,2	7,8	6,7	6,2	6,4	5,8
15-19	17,1	14,6	13,2	11,4	12,5	12,4	22,7	28,8	25,6	26,8	20,2	22,7
20-24	68,1	63,7	61,6	58,9	59,9	57,8	20,3	21,5	18,8	18,1	18,4	16,5
25-29	92,0	92,2	91,9	90,6	91,6	91,6	12,1	13,2	12,5	12,7	11,2	9,5
30-44	96,7	96,5	96,8	96,6	96,9	97,0	5,1	5,4	4,8	4,3	4,8	4,8
45-64	75,4	76,0	76,7	78,6	77,4	78,3	3,8	4,3	3,5	3,1	4,0	3,4
65+	8,0	6,9	8,2	8,0	6,9	6,9	1,5	2,5	1,7	1,3	0,5	0,8
ΘΗΛΕΙΣ												
ΣΥΝΟΛΟ	40,2	38,9	40,5	41,2	42,2	42,3	16,6	16,7	15,3	15,4	16,1	15,2
15-19	13,8	9,9	9,8	7,8	9,7	8,6	49,4	47,1	47,8	44,1	45,9	44,9
20-24	57,2	53,7	51,2	49,8	50,7	49,1	33,6	34,0	32,4	37,9	34,5	33,3
25-29	72,3	71,0	72,8	74,5	76,3	76,6	22,4	24,3	23,1	23,2	22,6	21,3
30-44	66,0	65,2	68,2	69,5	72,5	72,9	14,3	14,2	13,5	13,7	14,9	14,1
45-64	37,4	36,6	39,9	41,7	41,7	42,8	7,0	8,0	6,8	6,3	7,9	7,8
65+	2,7	2,5	2,4	2,5	2,0	1,9	0,5	0,9	1,1	2,1	3,8	3,6

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, τα πρώτα στοιχεία για το εργατικό δυναμικό της Ευρώπης για το 2004 μας δείχνουν τα εξής για την Ελλάδα:

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ

ΣΥΝΟΛΟ		ΗΛΙΚΙΑ 15-24		ΗΛΙΚΙΑ 25-54		ΗΛΙΚΙΑ 55-64					
Σύνολο	Άνδρες	Γυν.	Σύνολο	Άνδρες	Γυν.	Σύνολο	Άνδρες	Γυν.			
10616	5207	5409	1272	637	635	4655	2335	2320	1202	573	629

5.1) Πληθυσμός 15 ετών και άνω κατά επίπεδο απασχόλησης

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ			ΑΝΕΡΓΟΙ			ΑΝΕΝΕΡΓΟΙ ΟΙΚΟΝ.		
Σύνολο	Άνδρες	Γυν.	Σύνολο	Άνδρες	Γυν.	Σύνολο	Άνδρες	Γυν.
4313	2471	1642	506	188	317	4245	1550	2695

5.2) % Συνολικής Απασχόλησης % Μερικής Απασχόλησης

ΗΛΙΚΙΑ 15-64			ΗΛΙΚΙΑ 55-64			ΗΛΙΚΙΑ 15-64		
Σύνολο	Άνδρες	Γυν.	Σύνολο	Άνδρες	Γυν.	Σύνολο	Άνδρες	Γυν.
59.4	73.7	45.2	39.4	56.4	24.0	2.6	1.5	3.7

ΠΙΝΑΚΕΣ 6

Εργαζόμενοι ηλικίας 15 ετών και άνω κατά οικονομική δραστηριότητα ως κύρια απασχόληση για το 2004

% ΣΥΝΟΛΟ

Αγροτικός τομέας	Βιομηχανία	Υπηρεσίες αγοράς	Μη κερδοσκοπικές Υπηρεσίες
12.6	22.4	39.2	25.7

6,1) ΑΝΔΡΕΣ

Αγροτικός τομέας	Βιομηχανία	Υπηρεσίες αγοράς	Μη κερδοσκοπικές Υπηρεσίες
11.7	29.8	38.6	19.9

6,2) ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Αγροτικός τομέας	Βιομηχανία	Υπηρεσίες αγοράς	Μη κερδοσκοπικές υπηρεσίες
14.1	10.5	40,3	35,2

A1)

ΠΛΗΡΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ				ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (%)			
Ηλικία 15-64		ηλικία 55-64		ηλικία 15-64			
σύνολο	Ανδρες	Γυν.	σύνολο	Ανδρες	Γυν.	σύνολο	Γυν.
EE-25	63,3	70,9	55,7	41,0	50,7	31,7	10,9
EE-15	64,7	72,7	56,8	42,5	52,2	33,2	12,2
Euro-zone	63,0	71,6	54,5	38,6	48,6	29,0	11,0
EL	59,4	73,7	45,2	39,4	56,4	24,0	2,6
						1,5	3,7

A2)

ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΑΝΕΡΓΟΙ				ΑΝΕΡΓΟΙ ΓΙΑ 1 ΧΡΟΝΟ+			
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΕΡΓΟΙ ΠΟΥ ΨΑΧΝΟΥΝ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ	ΑΝΕΡΓΙΑ ΝΕΩΝ
EE-25	4,0	3,5	4,6	44,2	43,1	45,4	8,3
EE-15	3,3	2,8	3,9	41,0	39,6	42,4	7,6
EURO-ZONE	3,9	3,2	4,8	44,0	42,3	45,6	7,7
EL	5,6	3,0	9,4	53,1	44,9	57,9	41,5
							9,9

Πηγή: Eurostat- Statistics in focus

A3) Άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω κατά απασχόληση στην κύρια εργασία τους

	ΣΥΝΟΛΟ			ΑΝΔΡΕΣ			ΓΥΝΑΙΚΕΣ			
	Υψηλή εξειδίκευση	Χαμηλή εξειδίκευση	χειρωνακτές	Αρχική απασχόληση	Υψηλή εξειδίκευση	Χαμηλή εξειδίκευση	Χειρωνακτές	Αρχική απασχόληση	Υψηλή εξειδίκευση	Χαμηλή εξειδίκευση
EL	32.6	25.6	35.4	6.4	31.5	18.3	45.5	4.7	34.4	37.2
UK	40.6	31.1	17.6	10.8	43.7	13.8	30.0	12.5	36.9	51.0
FR	38.6	25.2	26.8	9.5	39.5	11.9	41.9	6.6	37.5	40.4
DE	41.8	24.9	25.2	8.1	40.2	13.2	40.1	6.6	43.9	39.0
BE	43.5	26.5	20.6	9.4	43.5	16.5	32.0	8.1	43.5	39.5
ES	30.7	23.7	30.3	15.3	28.5	14.4	44.5	12.6	34.1	38.1
PT	25.9	23.4	38.3	12.4	26.8	14.6	50.1	8.5	24.8	33.9
IT	39.2	22.5	28.6	9.7	37.0	15.3	39.3	8.4	42.7	33.4

- EL: Ελλάδα, UK: Ηνωμένο Βασίλειο, FR: Γαλλία, DE: Γερμανία, BE: Βέλγιο, ES: Ισπανία, PT: Πορτογαλία, IT: Ιταλία.

ΠΙΝΑΚΕΣ 7

ΧΡΗΣΗ Η/Υ Διαδικτύου ανά επίπεδο εκπαίδευσης χρήστη 1 ^ο τριμ. 2002		
	Άτομα ηλικίας 16-74 ετών	Ποσοστιαία Συμμετοχή %
Πληθυσμός ηλικίας 16-74 ετών που έκαναν χρήση Η/Υ	2040432	24,13
Δεν παρακολούθησαν/ ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα εκπαίδευσης	3929	0,19
Κατώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης (δημοτικό ή γυμνάσιο)	315151	15,45
Μέση βαθμίδα εκπαίδευσης (λύκειο ή IEK)	994799	48,75
Ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης	726553	35,61
Πρόσβαση στο Διαδίκτυο το 1 ^ο τριμ. του 2002		
Πληθυσμός ηλικίας 16-74 ετών που έκαναν χρήση διαδικτύου	1239976	14,66
Δεν παρακολούθησαν/ ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα εκπαίδευσης	3929	0,32
Κατώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης (δημοτικό ή γυμνάσιο)	157565	12,71
Μέση βαθμίδα εκπαίδευσης (λύκειο ή IEK)	594952	47,98
Ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης	483529	38,99
Πηγή: Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, έτους 2003		

7.1)

ΧΡΗΣΗ Η/Υ Διαδικτύου ανά επίπεδο εκπαίδευσης χρήστη 1^ο τριμ. 2003

	Άτομα ηλικίας 16-74 ετών	Ποσοστιαία Συμμετοχή %
Πληθυσμός ηλικίας 16-74 ετών που έκαναν χρήση Η/Υ	1930289	25,68
Δεν παρακολούθησαν/ ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα εκπαίδευσης	0	0,00
Κατώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης (δημοτικό ή γυμνάσιο)	252262	13,07
Μέση βαθμίδα εκπαίδευσης (λύκειο ή ΙΕΚ)	929241	48,14
Ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης	748786	38,79
Πρόσβαση στο Διαδίκτυο το 1 ^ο τριμ. του 2003		
Πληθυσμός ηλικίας 16-74 ετών που έκαναν χρήση διαδικτυου	1221955	16,25
Δεν παρακολούθησαν/ ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα εκπαίδευσης	0	0,00
Κατώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης (δημοτικό ή γυμνάσιο)	143435	11,74
Μέση βαθμίδα εκπαίδευσης (λύκειο ή ΙΕΚ)	528406	43,24
Ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης	550114	45,02

Πηγή: Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, έτους 2003

7.2)

ΧΡΗΣΗ Η/Υ Διαδικτύου ανά επίπεδο εκπαίδευσης χρήστη 1^ο τριμ. 2004

	Άτομα ηλικίας 16-74 ετών	<i>Ποσοπιαία Συμμετοχή</i> %
Πληθυσμός ηλικίας 16-74 ετών που έκαναν χρήση Η/Υ	2220179	26,22
Δεν παρακολούθησαν/ ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα εκπαίδευσης Κατώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης (δημοτικό ή γυμνάσιο)	267825	12,06
Μέση βαθμίδα εκπαίδευσης (λύκειο ή ΙΕΚ)	1139119	51,31
Ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης	813235	36,63
Πρόσβαση στο Διαδίκτυο το 1 ^ο τριμ. του 2004		
Πληθυσμός ηλικίας 16-74 ετών που έκαναν χρήση διαδικτύου	1671117	19,73
Δεν παρακολούθησαν/ ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα εκπαίδευσης Κατώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης (δημοτικό ή γυμνάσιο)	160081	9,58
Μέση βαθμίδα εκπαίδευσης (λύκειο ή ΙΕΚ)	839786	50,25
Ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης	671250	40,17

Πηγή: Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, έτους 2004

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αρχές Πολιτικής Οικονομίας και φορολογίας, David Ricardo
2. Η Γενική Θεωρία της απασχόλησης του τόκου και του χρήματος, John Maynard Keynes
3. Διαχείριση Τεχνολογίας και Καινοτομίας, οικονομική, κοινωνική, στρατηγική και τακτική θεώρηση, Σωτήρης Καρβούνης
4. Εργασία για όλους ή μαζική ανεργία, Chris Freeman, Luc Soete
5. Εισαγωγή στην Οικονομική Ιστορία της Ευρώπης 16^{ος} –20^{ος} αιώνας, Βασίλης Κρεμμύδας
6. Θεωρίες της ανεργίας Τόμος Πρώτος, Απόστολος Δεδουσόπουλος 2000
7. Πολιτική οικονομία της αγοράς εργασίας, τόμος Ι, Απόστολος Δεδουσόπουλος, 2002
8. Οι πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα, Απόστολος Δεδουσόπουλος, Τετράδια του ΙΝΕ τευχ. 10-11
9. Πολιτική οικονομία του καπιταλισμού, - Ινστιτούτο οικονομικών επιστημών της ΕΣΣΔ, σύγχρονη εποχή 1975
10. Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια τόμος 2, ανεργία
11. Μύθοι και πραγματικότητα την εποχή της παγκοσμιοποίησης, Διεπιστημονική προσέγγιση της Σειράς Επιστήμη και Κοινωνία 2003 (κεφ. 1 Μ. Ζουμπουλάκης, κεφ. 2 Ζ. Παπαδημητρίου)
12. Νίκος Μούσης, Από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Θεσμοί και πολιτικές
13. Θεωρία Οικονομικής Ανάπτυξης τόμος Α, Τρύφων Κολλίντζας, 2000
14. Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, τόμος Γ Πολιτικές και Δυναμική της Ολοκλήρωσης, Κωνσταντίνος Στεφάνου 1999, εκδόσεις ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
15. Αρτέμης Κούρτεσης 1999, Τα συστήματα Έρευνας και Τεχνολογίας των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, από το Βιβλίο ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος, εκδόσεις Θεμέλιο
16. N. Gregory Mankiw 2002 Μακροοικονομική θεωρία, κεφάλαιο 6
17. Armington Paul, David Ellerman, Ross Paul, and Michael Ward (1998),“KNOWLEDGE-BASED DEVELOPMENT: A NEW LENDING STRATEGY FOR THE WORLD BANK.
18. Καρλ Μαρξ, Θεωρίες για την υπεραξία Τόμος IV, Μέρος Δεύτερο

19. Aghion, P. and Howitt, P. (1998). Endogenous Growth Theory. (Cambridge: MA London).
20. Romer P (1990) Endogenous technological change, Journal of political economy, τόμος 98 τχ. 5
21. James Buchanan Gordon Tullock « Ο λογισμός της συναίνεσης, 1999 εκδόσεις Παπαζήση»
22. Ελένη Ανδρικοπούλου «Η πολιτική συνοχής και οι προοπτικές της στο νέο Ευρωπαϊκό χώρο» από το βιβλίο Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος, εκδόσεις Θεμέλιο
23. Julia S. O' Connor (2000) Employment- anchored social policy, gender quality and the open method of policy coordination in the European Union (European Societies)
24. Fabienne Corvers (2001) What about the regions in E.U. Technology Policy?
25. Jeremy Rifkin (1996) Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της, εκδόσεις Νέα σύνορα-Λιβάνη
26. D. Acemoglu (1997) Technology, unemployment and efficiency, European Economic Review 41
27. Edquist C. (1997) Systems of innovation: Technologies, institutions and organizations, Pinter Publishers London
28. Grossman, G.M. and Helpman, E. (1991). Innovation and Growth in the Global Economy. (Cambridge: MIT Press)
29. Freeman Chris (1987) Technology and economic performance: Lessons from Japan, Pinter Publishers, London
30. Lundvall B-A (1992) National systems of innovation: Towards a theory of innovation and interactive learning, Pinter Publishers London
31. Nelson R.R. – Winter S.G. (1982) An evolutionary theory of economic change, Harvard University Press, Cambridge,Mass
32. Donald R. Davis 1997, Technology, unemployment, and relative wages in a global economy, European Economic Review 42 (1998) 1613–1633

33. Birthe Larsen 1997, Minimum wages, technological progress and loss of skill, *European Economic Review* 45(2001)
34. Colecchia A. Schreyer P. (2001) ICT investment and economic growth in the 1990s: is the United States a unique case? A comparative study of nine OECD countries. OECD Directorate of science, technology, and Industry Working Paper No 7.
35. Gust, C. Marquez International comparisons of productivity growth: the role of information technology and regulatory practices, *Labour Economics* 11 (2004)
36. Daveri F. (2000) Information Technology and Growth in Europe.
37. Pilat D. Lee F. (2001) Productivity growth in ICT- producing and ICT- using industries- a source of growth differentials in the OECD? OECD Directorate for Science, Technology and Industry Working Paper No. 4
38. Roeger W. (2001) The contribution of information and communication technologies to growth in Europe and the United States: a macroeconomic analysis, *Economic Papers* No 147 European Commission, Brussels
39. Saint-Paul G. (2002) The political economy of employment protection, *Journal of political economy* vol 110, no3
40. Van Ark B, 2001 The renewal of the old economy: Europe in an international comparative perspective. OECD Directorate for Science, Technology and Industry Working Paper No 5
41. Andrea Montanino, Bartoz Rrzywara and David Young: Investment in education: the implications for economic growth and public finances, *Economic Papers* No 217, European Commission
42. Castells M. (1989) *The informational city*, London Blackwell
43. Συνέντευξη Τύπου Άννας Διαμαντοπούλου Ελληνίδας Επιτρόπου στην Ε.Ε. στην ένωση ανταποκριτών ξένου τύπου , « Η απασχόληση και η κοινωνική πολιτική της Ε.Ε. 1999-2000 θέσεις εργασίας, συνοχή, παραγωγικότητα. Ευρωπαϊκή Επιτροπή Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

44. COM/93/ 551 τελικό, Πράσινη Βίβλος – Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική- Επιλογές για την Ένωση
45. COM/94/333 τελικό, Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική- Η πορεία προς το Μέλλον για την Ένωση- Λευκό Βιβλίο
46. Απασχόληση και Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο- Κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές των κρατών μελών για την απασχόληση το 2000 & Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή των πολιτικών των κρατών μελών για την απασχόληση
47. Συμπεράσματα της προεδρίας- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Λισσαβόνας 23-24 Μάρτη 2000
48. Κοινή Έκθεση Απασχόλησης 2000 (COM/2000/0551/ ΤΟΜΟΣ Ι τελικό και COM/2000/0551/ ΤΟΜΟΣ ΙΙ τελικό)
49. Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο Εαρινό Συμβούλιο των Βρυξελλών 25-26 Μαρτίου 2004
50. Commission of the European communities report from the commission to the spring European council – Delivering Lisbon performs for the enlarged union COM 2000(29)
51. Commission documents under http://europa.eu.int/comm/off/index_en.html)
52. Action for the employment in Europe – a confidence pact (scadplus)
53. Employment policy guidelines 1998, 1999, 2000, 2001(scadplus)
54. National action plan Greece (2003-2006)
55. Green paper on European Social Policy- options for the Union (scadplus)
56. White paper: European Social Policy- a way forward for the Union (scadplus)
57. Recommendations on the implementation of the employment policies in the Member States (scadplus)
58. The Lisbon Special European Council (March 2000) Towards a Europe of Innovation and Knowledge (scadplus)
59. The role of universities in the Europe of knowledge. Html (scadplus)
60. Ευρωπαϊκή Επιτροπή Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας Οκτώβριος 2002
61. Η Ευρώπη σε εξέλιξη, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Γενική Διεύθυνση Τύπου και Επικοινωνίας, Νοέμβριος 2003
62. The new coordinated strategy for the employment (scadplus)
63. The transversal nature of employment in community policies (scadplus)
64. Sdnet «Social Dialogue.net » Δια Βίου Μάθηση - Εισαγωγή.htm
65. SEC (2003) 1222 τελικό, φθινοπωρινές οικονομικές προβλέψεις 2003-2005
66. Επισκόπηση δραστηριοτήτων της Ε.Ε.- Κοινωνία της Πληροφόρησης Μάρτιος 2005
67. Επισκόπηση των δραστηριοτήτων της Ε.Ε.- εσωτερική αγορά

68. COM (2000) 257 τελικό, Επισκόπηση 2000 της Στρατηγικής για την Εσωτερική Αγορά
69. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Βρυξέλλες 18/1/2000 COM (2000) 06, Για έναν Ευρωπαϊκό χώρο στον τομέα της έρευνας
70. «Αποδοτικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη»
71. COM(2002) 779 τελικό και «Η οικονομία της ΕΕ: επισκόπηση 2003», (Κεφάλαιο 4: εκπαίδευση, κατάρτιση και ανάπτυξη) ECFIN/391/03).
72. COM(2004) 22 τελικό, Έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της στρατηγικής της εσωτερικής αγοράς (2003-2006)
73. COM(2004) 239 τελικό, Μια διορατική πολιτική ανταγωνισμού για μια ανταγωνιστική Ευρώπη
74. Υπουργείο Ανάπτυξης Γ.Γ. Έρευνας και Τεχνολογίας, Προς την οικονομία της γνώσης, προοπτικές και ρόλοι, Νοέμβριος 2003
75. Έκθεση της ομάδας υψηλού επιπέδου προεδρευόμενης από τον Wim Kok
76. Ευρωπαϊκός χάρτης για τις ΜΜΕ.htm
77. The economist 30/11/2005 Διεύρυνση e-europe του Δημήτρη Καμάρα
78. Ημερησία 25/1/2003 Ουραγοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε δαπάνες για έρευνα και τεχνολογία, της Σοφίας Μύττα
79. ΕΒΕΗ- GR, Βιομηχανικό Επιμελητήριο Ηρακλείου, Στοιχεία και ορισμοί για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο:

www.europa.eu.int

- Employment Guidelines
- National Action Plans
- Joint Reports on NAPs
- Employment and unemployment in Europe
- Education in Europe
- Innovation in Europe
- Enterprise in Europe
- Competition in Europe (όλοι οι τομείς για την Ευρωπαϊκή Ένωση)

www.oecd.org

www.ebeh.org

www.eurostat

- Statistics in focus
Population and social conditions in EU
Science and technology in EU

www.sciencedirect.com (Άρθρα και περιοδικά)

www.lib.uth.gr
(ηλεκτρονικά περιοδικά από τη Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000085621